

Stine Torgersen

Kvinneres voldsutøvelser i nære relasjoner

Masteroppgave i tverrfaglige kultur- og kjønnsstudier (KKS)

Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Senter for kjønnsforskning

NTNU

Trondheim 2016

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har til tider vært krevende, men samtidig har det vært en utrolig givende periode. Det har vært en prosess med en bratt læringskurve hvor jeg stadig har gjort nye oppdagelser, både faglig og om meg selv. Jeg skal ikke legge skjul på at det har vært en del blandede følelser underveis, men jeg er ganske sikker på at jeg kommer til å tenke tilbake på denne perioden av livet med savn.

Først og fremst vil jeg takke alle informantene som har delt sine erfaringer og gjort denne masteroppgaven til en realitet. Spesielt vil jeg takke kvinnene som tok kontakt etter min forespørsel gjennom sinnemestringskursene. Jeg ser virkelig opp til dere.

Videre vil jeg takke Berit Gullikstad for idéer, veiledning og konstruktiv kritikk. Du har hele tiden har drevet meg fremover, selv i perioder med skrivevegring. Jeg er veldig fornøyd med at akkurat du ble min veileder.

Takk til Maria Smaradottir, Terese Olausson og Synnøve S. Torgersen for korrekturlesing og tilbakemeldinger. Jeg setter utrolig stor pris på at dere tok dere tid til å lese oppgaven. Takk til Ingrid Eikeland, som alltid er tilgjengelig og åpen for å lytte til min frustrasjon i hverdagen. Og til slutt, takk til min kjære bror, Jonas Torgersen, for at du har gjort ditt beste for å få meg til å koble av når jeg har hatt behov for det.

Gjennom samtaler med medstudenter har jeg skjønnet at jeg ikke har vært alene om at hvordan *jeg* har hatt det i denne perioden, har vært avhengig av hvordan det går med masteroppgaven. Nå skal jeg igjen lære å kjenne på selvfølelsen og hvordan jeg har det, uten at det avhenger av hvordan det går med oppgaven. Jeg skal gi meg selv tid til å reflektere over prosessen og alt jeg har lært.

Stine Torgersen

Trondheim, mai 2016

Sammendrag

I denne oppgaven undersøker jeg kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner. Jeg har vært interessert i å utforske hvordan kvinners voldsutøvelser forstås. For å undersøke dette har jeg intervjuet tre kvinner som har gjennomført sinnemestringskurs i regi av Brøsetmodellen og fire terapeuter som jobber med kvinner og menn med sinne- og atferdsproblemer gjennom Brøsetmodellen. Ut fra intervjuene har jeg undersøkt kvinners forståelse av seg selv og egne utøvelser, i tillegg til terapeuters oppfatning av tematikken.

Jeg bruker begrepet vold, kjønn som struktur og kjønn som identitet som analytiske tilnærminger, noe som også innebærer at jeg har utført en analyse ut fra begrepene maskulinitet/mannlighet og femininitet/kvinnelighet. Med dette som utgangspunkt undersøker jeg ulike forståelser av vold og ulike syn på kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner.

Jeg har delt analysen i to kapitler. I det første analysekapitlet tar jeg for meg kvinnenes egne fortellinger om hvilke handlinger de har utøvd, hvordan de forklarer disse handlingene, og hvordan de selv har erfart sine utøvelser. I det andre analysekapitlet ser jeg på ulike dimensjoner ved vold som kom frem av intervjuene. Jeg går først inn på hvordan informantene oppfatter begrepet vold. Deretter undersøker jeg selvoppfatningen til kvinnene som har deltatt på sinnemestringskurs og ulike perspektiver på kvinners voldsutøvelser med et fokus på kjønn.

Analysen viser at informantene som har deltatt på sinnemestringskurs har utøvd handlinger med en stor variasjonsbredde. Utøvelsene kan ut fra Brøsetmodellen kategoriseres innenfor psykisk, fysisk, materiell og seksuell vold. Selv om kvinnene som har gjennomført sinnemestringskurs må erkjenne sine handlinger som vold, har de likevel en annen oppfatning av hva vold er enn terapeutene. Det kommer også frem at vold kobles til en mannlig atferd. Gjennom analysen konkluderer jeg med at volden ikke bør ses som et uttrykk for maskulinitet eller femininitet, siden dette bidrar til en forståelse for kjønn som avgrensede kategorier. Både kvinner og menn er utøvere av forskjellige former for vold, og det er mange sammenlignbare trekk ved voldsutøvelsene på tvers av kjønnskategoriene. Volden kan sies å være et uttrykk for følelser som ikke kommuniseres med andre metoder, noe som synes å være felles for både kvinner og menn.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	5
Kapittel 1: Innledning	9
Brøsetmodellen	10
Nære relasjoner	10
Relevant forskning	11
Problemstilling	13
Tekstens struktur	13
Kapittel 2: Teoretisk rammeverk	14
Konstruktivisme	14
Voldsbegrepet	14
<u>Kategorier av vold</u>	16
Kjønnsperspektiv på vold i nære relasjoner	17
Kjønn som struktur og identitet	18
Kapittel 3: Metode	22
Metodevalg	22
Min situering	23
Utvalg av informanter og rekruttering	24
Informantene	25
Representativitet	26
Intervjuguide og gjennomføring av intervju	26
Fra råmateriale til analyse	29
Etiske refleksjoner	30
Kapittel 4: Tre kvinners historier	33
Hvem utøver vold?	33
Klientenes handlinger	34
<u>Psykisk vold</u>	35
<u>Fysisk vold</u>	37
<u>Materiell vold</u>	38
<u>Seksuell vold</u>	39
Et bredt spekter av handlinger	40
Klientenes forklaringer	41
<u>Oppmerksomhet</u>	41
<u>Utløsning av følelser</u>	42
<u>Makt, kontroll og avhengighet</u>	43
<u>Mangel på selvkontroll</u>	44
Å være utøver	47
<u>Skam og tabu</u>	47
<u>Det handler om utøveren</u>	48
Oppsummering	50
Kapittel 5: Voldens dimensjoner	51
Voldsbegrepet	51
<u>Et vidt begrep om vold</u>	51
<u>Et smalt begrep om vold</u>	51
<u>Konsekvenser av ulike syn på vold</u>	54
<u>Hva er vold?</u>	55
Klientenes selvoppfatning	58
Vold bryter med synet på kvinnelighet	61

Ulike perspektiver på vold.....	63
<u>Et kjønnsnøytralt perspektiv på vold</u>	63
<u>Vold som kjønnet.....</u>	64
<u>Biologisk argumentasjon.....</u>	65
<u>Sosial argumentasjon.....</u>	66
<u>Konsekvenser av ulike perspektiv på vold.....</u>	67
Håndtering av følelseslivet.....	68
Oppsummering	70
Kapittel 6: Oppsummering og avsluttende betraktninger	72
Oppsummering av hovedfunn	72
Videre refleksjoner	75
Litteratur	77
Vedlegg 1 - informasjonsskriv	81
Vedlegg 2 - intervjuguide terapeuter	83

Kapittel 1: Innledning

Tidlig i prosessen med masteroppgaven så jeg for meg at jeg ville skrive om menn som er blitt utsatt for vold i nære relasjoner. I oppstartsfasen ble jeg gjort oppmerksom på at Tove I. Fjell skulle til å publisere sin forskning om menn utsatt for partnervold fra kvinner. Etter å ha lest denne utgivelsen, i tillegg til annen litteratur om vold i nære relasjoner, ble jeg oppmerksom på en vinkling på voldsproblematikken som tidligere ikke er særlig lagt vekt på, nemlig kvinner som voldsutøvere. Jeg ble umiddelbart mer nysgjerrig på å utforske denne ideen videre. Kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner er derfor mitt overordnede tema.

Mye av litteraturen jeg leste handlet om menn som voldsutøvere og kvinner som utsatte. Jeg opplevde også at forskning i stor grad fokuserer på de utsatte, og ikke på utøverne. I prosessen med oppgaveskrivingen erfarte jeg at den til dels manglende forskningen på vinklingen av vold jeg valgte å ta for meg, som både positivt og negativt. For meg er det positivt at det gir en mulighet til å kunne bidra med kunnskap om et tema jeg anser som viktig. Jeg hadde på den andre siden lite litteratur direkte opp mot tematikken å støtte meg på. Samtidig ser jeg det som negativt at selv om man er kommet langt med kjønnslikestilling i Norge, så er dette fremdeles et noe oversett tema i voldsproblematikken.

Én intensjon med studien er å bidra til å synliggjøre vold som ikke anses som den typiske i nære relasjoner. Med denne masteroppgaven vil jeg med fortellinger som kommer frem gjennom intervjuene forsøke å bidra til en destabilisering av oppfatningen (jf. Svensson 2004) av at menn antas å være voldsutøver og kvinner de utsatte. Et av Erling Sandmos (1999) viktigste poeng når han skriver om vold i et historisk perspektiv, er at vold er kontekstuel og kulturelt skapt. Ut fra dette tar jeg utgangspunkt i at menns «enerett» til vold også er kulturelt skapt. Det virker som at tanken om kvinner som voldsutøvere, motstrider vår forestilling av kvinner og hva de representerer. Dette gjelder kanskje særlig fysisk vold. Jeg fokuserer derfor på kvinners egne fortellinger om deres opplevelser og erfaringer med å utøve vold mot personer som er dem nære. I tillegg trekker jeg inn erfaringene fra terapeuter som behandler voldsutøvende kvinner. Dette prosjektet er ikke et bidrag til en debatt om hvem som utøver mest eller mer skadende vold. Jeg ønsker å belyse en side av voldsproblematikken som har vært lite omtalt, dette for å nyansere forestillingen om hva vold i nære relasjoner kan innebære.

Før jeg redegjør for relevant forskning og introduserer problemstillingen, vil jeg gi en innføring av Brøsetmodellen og mitt ståsted når det gjelder betegnelsen nære relasjoner.

Brøsetmodellen

Alle informantene i denne studien har et forhold til Brøsetmodellen. Jeg har intervjuet kvinner som har gjennomgått sinnemestringskurs basert på Brøsetmodellen, i tillegg til terapeuter som er skolert i Brøsetmodellen og jobber med den gjennom sinnemestringskurs. Jeg vil derfor gi en kort presentasjon av modellen og sinnemestringskurset.

Det som i dag er kjent som Brøsetmodellen startet som et prosjekt ved Brøset, som er en avdeling ved St. Olavs hospital, i 1998. Sinnemestringstilbudet var til å begynne med et lavterskeltilbud rettet mot menn med sinne- og aggresjonsproblemer. I 2007 ble behandlingstilbudet videreutviklet for å tilfredsstille polikliniske retningslinjer og ble da omgjort til et permanent tilbud. Ett år senere, i 2008, åpnet avdelingen også opp for at kvinner kunne delta (Ystgård og Meisingset 2013). På grunn av et samarbeid mellom St. Olavs Hospital, Brøset Kompetansesenter, Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) og Helsedirektoratet er Brøsetmodellen utarbeidet til en nasjonal sinnemestringsbehandling. Gjennom dette samarbeidet finnes det i dag behandlingstilbud som følger Brøsetmodellen i de fleste fylker (Sinnemestring 2015).

Målet med sinnemestringskurset er at deltagerne skal endre sin sinneatferd. Kurset baserer seg på kognitiv terapi i grupper. Før gruppeterapien tilbys deltagerne opptil 3 timer med individuell kartlegging. Etter denne individuelle kartleggingen er standarden for gruppeterapien 30 timer fordelt på 15 samlinger over 4-5 måneder, men dette kan variere noe i de ulike kurstilbudene. I gruppene får deltagerne blant annet en innføring i hva kognitiv terapi går ut på, samt en videre kartlegging av sine egne problemområder og det som betegnes som negative tankemønstre. Med sinnemestringsmodellen skal deltagerne blant annet lære teknikker for å mestre og kontrollere sinne, endre holdninger og negativ atferd. I tillegg er det fokus på å ansvarliggjøre deltagerne for sine handlinger, noe som skal bidra til at de skal erkjenne disse handlingene som vold (Jarwson og Haugan 2008).

Nære relasjoner

I dette prosjektet er nære relasjoner et begrep som står sentralt. Nære relasjoner er en betegnelse som ofte har underforståtte betydninger, og som gjerne varierer ut fra hvem man snakker med. Jeg går derfor kort inn på begrepet og hvordan jeg har forholdt meg til dette i arbeidet med masteroppgaven.

Hvilke relasjoner som skal kategoriseres som nære innenfor voldsproblematikken er stadig et tema for debatt. Det foreligger ulike forståelser for hva «nære» innebærer. Å bruke betegnelsen nære relasjoner for familie- og

husstandsmedlemmer har vært alminnelig innen forskning. Som et eksempel avgrenser justisdepartementet nære relasjoner til partner, barn og eldre familiemedlemmer (Justis – og beredskapsdepartementet 2013). Dette er et eksempel på en presis, men svært avgrenset definisjon. Senere har flere utvidet kategorien til også å omfatte blant annet langvarige omsorgs- og pleierelasjoner og nære vennskapsbånd (Thoresen og Hjemdal 2014).

Jeg har valgt å forholde meg til en bred betydning av begrepet nære relasjoner: *den eller de vedkommende selv anser som nær*. Denne forståelsen for begrepet begrunner jeg med at jeg, som utenforstående, ikke ønsker å sette avgrensninger for hvem som er nære eller ikke-nære for informantene.

Relevant forskning

Forskning om vold i nære relasjoner har i hovedsak handlet om menn som voldsutøvere og kvinner og/eller barn som utsatte. Denne vinklingen vil jeg hevde også gjelder i stor grad per dags dato, selv om det har kommet mer forskning som har utvidet perspektivet på vold. Tove I. Fjell kan trekkes frem som et eksempel. Med utgivelsen *Den usynliggjorte volden* (Fjell 2013) setter hun fokus på menn som er utsatt for vold av kvinner i parforhold. Boken baserer seg i stor grad på menns fortellinger om å være utsatt for vold. Volden de utsettes for og beskriver er både av fysisk og psykisk art. Fjell er en av dem som mener vold mot menn er like vanlig som vold mot kvinner, og at det derfor må belyses i større grad enn det gjøres i dag. Hun hevder at det foreligger et dobbelt tabu bak kvinners vold mot menn – ikke bare voldens tabu i seg selv, men også det å være mann og utsatt for vold av en kvinne utgjør et omfattende tabuemne. Et annet eksempel er Sidsel Natlands studie *Volden, horen og vennskapet* (2009) som fokuserer på unge jenters voldsbruk ved å gå inn på medias fremstilling av jenters voldshandlinger. I tillegg ser hun, gjennom en kvalitativ studie, på hvordan en gruppe jenter forstår og forklarer egne voldsutøvelser.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har som oppgave å utvikle og spre kunnskap om vold og traumatisk stress. De har utgitt en rekke publikasjoner som fokuserer på vold i nære relasjoner. I 2014 kom NKVTS med rapporten *Vold og voldtekt i Norge* (Thoresen og Hjemdal 2014). Denne rapporten, som er utarbeidet på oppdrag fra nasjonale myndigheter, er et resultat av en stor landsomfattende undersøkelse hvor de presenterer kvantitative data om vold og voldtekt i Norge. I denne studien er en del relevante punkter når det gjelder vold utøvd i nære relasjoner, men funnene retter seg hovedsakelig mot vold i heterofile parforhold, foreldres vold mot barn og barn som har opplevd vold mellom foreldre. I funnene ser man at kvinner utøver like mye vold i parforhold som menn når det gjelder det som de kategoriserer som «i mindre alvorlig grad». Når det gjelder vold de kategoriserer som «grov»,

fremstilles menn som utøvere og kvinner som mest utsatt. Samlet sett viser funnene at 20,7% av kvinnene og 17,6% av mennene som har bidratt til forskningen er, eller har vært utsatt for fysisk vold eller seksuelle overgrep fra nåværende eller tidligere partner. Senere i 2014 publiserte NKVTS en rapport med fokus på mødres vold mot egne barn (Kruse og Bergman, 2014). Her tar de for seg vold de kategoriserer som «mindre alvorlig». Det innebærer blant annet fastholding, dytting, lugging, klyping og slag med flat hånd, i tillegg til psykisk vold. Studien fokuserer på mødrenes beskrivelser og oppfatning av vold, hvorfor de utøver vold og konsekvenser hos barna.

Rapporten *Den skjulte volden?* (Hjemdal og Pape 2004) er basert på en undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep, hvor kjønn er et viktig perspektiv. I undersøkelsen kommer det fram at omtrent halvparten av mennene hadde mottatt alvorlige trusler og/eller blitt utsatt for grov fysisk vold. For kvinner var andelen noe mindre, omtrent fire av ti hadde opplevd denne typen voldshandlinger. Det var hovedsakelig menn som sto bak utøvelsene mot både kvinner og menn. Flere menn enn kvinner var utsatt for trusler eller vold fra en fremmed person, og kvinner var i større grad utsatt for trusler eller vold fra partner eller tidligere partner. Tolv prosent av kvinnene og tre prosent av mennene var blitt utsatt for grov fysisk vold. Omtrent fjorten prosent av kvinnene i undersøkelsen hadde blitt utsatt for vold av en partner, mot åtte prosent av mennene. Det var kun kvinner som oppga at de hadde vært utsatt for seksuell vold fra en partner.

I 2005 kom den første nasjonale spørreskjemaundersøkelsen om partnervold i Norge (Haaland, Clausen og Schei 2005). Her kommer det fram at hver fjerde kvinne og hver femte mann har opplevd fysisk vold fra sin partner. Når det gjelder grov vold, har omtrent ti prosent kvinner og to prosent av menn vært utsatt for dette. Kvinner og menn er i følge denne undersøkelsen omtrent like utsatt for mindre alvorlig vold fra partner, men kvinner er større grad utsatt for grov vold.

Det er færre studier som retter seg mot vold i nære relasjoner med fokus på utøverne av vold, enn det er studier som fokuserer på utsatte. I boken *Meningen med volden* (2000) forsøker Per Isdal å gi voldshandlingene en betydning. Han bruker historier og gjenfortellinger fra sine møter med voldsutøvere i behandling til å forklare ulike aspekter av voldsutøvelser. Isdal skriver blant annet at meningsløshet er voldens farligste innhold og at forståelse av voldsproblematikken på flere nivå er det viktigste verktøy for å bekjempe volden. På bakgrunn av dette mener jeg det er viktig med et større fokus på voldsutøvere i forskning, noe som jeg ønsker å bidra med ved denne masteroppgaven. I NKVTS' studie av mødres vold mot barn kommer det fram at flere av kvinnene har utøvd vold mot partner eller tidligere partner, i tillegg til

volden mot barna. Flere av kvinnene fremstiller seg selv som den primære voldsutøver i forholdet med partnerne og den som initierer vold (Kruse og Bergman 2014). Denne studien bidrar til å belyse at kvinner som voldsutøvere er en reell samfunnsproblematikk. Jeg anser Fjells (2014) studie om menn som utsettes for partnervold fra kvinner som et viktig bidrag til et mer nyansert syn på voldsproblematikken. Jeg mener at Fjell og NKVTS' studier åpner opp for en videre undersøkelse av kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner. I analysen vil jeg derfor gå særlig inn på klientenes egne erfaringer og oppfatninger av seg selv.

Problemstilling

I dette prosjektet undersøker jeg kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner. Det vil jeg gjøre ved å stille følgende spørsmål: *Hvordan forstås kvinners voldsutøvelser?*

For å besvare dette spørsmålet undersøker jeg følgende:

- *Hvilken vold utøver kvinner og hvordan forklarer de volden?*
- *Hvordan forstås begrepet vold av informantene?*
- *Handler forståelser av kvinners voldsutøvelser om kjønn, og på hvordan kommer disse forståelsene frem?*

Tekstens struktur

Kapittel 2 består av det teoretiske rammeverket som masteroppgaven hviler på. Jeg gir en innføring i oppgavens overordnede vitenskapsteoretiske perspektiv og sentrale begrep jeg bruker i analysen.

I *kapittel 3* redegjør jeg for metode og refleksjoner rundt mine metodiske valg underveis i forskningsprosessen. Jeg går inn på utvalg av informanter, rekruttering til deltagelse og gjennomføring av intervjuene. I tillegg tar jeg for meg hvordan jeg har forholdt meg til etiske retningslinjer.

Kapittel 4 er det første analysekapittelet. Jeg går nærmere inn på historiene som kom frem under intervjuene for å undersøke hvilke handlinger kvinnene utøvde, hvilke forklaringer som ligger til grunn og kvinnes egne erfaringer med utøvelsene.

Kapittel 5 er det andre analysekapittelet. I dette kapittelet undersøker jeg først hvordan begrepet vold forstås av informantene. Deretter går jeg inn på forståelsene av kjønn i et voldsperspektiv som snakkes frem av informantene.

Kapittel 6 er det avsluttende kapittelet. Her oppsummerer jeg og diskuterer de mest sentrale empiriske funnene i de to foregående kapitlene.

Kapittel 2: Teoretisk rammeverk

Hensikten med dette kapitlet er å gjøre rede for det teoretiske rammeverket for denne oppgaven. Jeg tar utgangspunkt i konstruktivisme som overordnet ståsted og går derfor innledningsvis inn på hva dette som overordnet ståsted innebærer. Deretter gjør jeg kort rede for teoretiske innfallsvinkler til sentrale tema og begreper som jeg benytter i det analytiske arbeidet videre i studien.

Konstruktivisme

I denne masteroppgaven vil jeg studere kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner og hvordan disse voldsutøvelsene forstås. Jeg baserer studien på kvalitativ forskning som i høy grad hviler på en konstruktivistisk fortolkning. Et av prinsippene innenfor konstruktivismen er en kritisk innstilling overfor viten som tas for gitt (Jørgensen og Phillips 1999: 13). Konstruktivismen vektlegger det foranderlige og kontekstuelle i fenomener, og forståelser av dem. Det finnes altså ingen stabil virkelighet eller objektiv sannhet.

Berger og Luckmann (1966, ref. i Järvinen og Mik-Meyer 2005: 13) bruker begrepene eksternalisering, objektivisering og internalisering for å vise hvordan samfunnet kan ses på som et produkt skapt av mennesket. Med dette forstår jeg at fortolkning og fortolkningsmønstre skapes og overføres, og dermed vedlikeholdes i ulike sosiale situasjoner. Det som oppfattes som en felles virkelighetsforståelse vil med konstruktivismen som forankringen oppfattes som konstruert, noe som også betyr at forståelsen kan endres. Som Järvinen og Mik-Meyer (2005: 13) peker på, opplæres mennesker til å være sosiale individer. Hvordan vi oppfatter og forstår et fenomen anses å bli til gjennom læring. Med en konstruktivistisk forankring åpnes det for å undersøke hvordan virkeligheten forstås, uten å konstatere hva den «er».

Ved å gå ut fra dette som perspektiv i analysen, ser jeg på hvilke ulike oppfatninger de voldsutøvende kvinnene og terapeutene som jobber opp mot denne problematikken, har rundt tematikken. Med konstruktivisme som overordnet ståsted er det flere implikasjoner for hele prosessen og resultat i dette mastergradsprosjektet. Jeg går nærmere inn på de metodiske tilnærmingene i denne studien i kapittel 3.

Voldsbegrepet

Vold er et viktig begrep i denne studien. Det finnes mange ulike forståelser for hva vold er og hva det innebærer. Jeg vil derfor gå nærmere inn på to ulike forståelser av vold som er relevante i denne sammenhengen.

Historiker Erling Sandmo har studert vold i ulike tidsperioder. Ved å se på

hva som betegnes som vold i et historisk perspektiv viser han at oppfattelsen av vold endrer seg med tiden, i takt med samfunnet (Sandmo 1999). Vold er altså et kontekstuellet og kulturelt begrep som stadig vil endres. Hva vi i dag forstår som vold, ble ikke nødvendigvis oppfattet som det i tidligere tider, og oppfatningen vil sannsynligvis endres igjen. Endringer i hva som legges i betegnelsen vold vil komme til syne gjennom kriminalisering av noen områder og avkriminalisering av andre. Endringene vil også reflekteres i den politiske oppfatningen av begrepet og hvordan man griper an problematikken og håndtering i ulike instanser. Eksempler på endringer kan man for eksempel se på hvordan krisesentertilbudet og Brøsetmodellen har utviklet seg. Krisesentrene ble opprettet for å gi et tilbud for å gi beskyttelse fra menns vold (Botnedal og Nilsen 2008: 4). I 2010 ble det lovfestet at alle kommuner hadde plikt til å ha et krisesentertilbud for både kvinner og menn (Danbolt 2011). Brøsetmodellen var i begynnelsen et tilbud til menn med sinn- og atferdsproblemer. I 2008 ble tilbudet åpnet opp for kvinnelige deltagere (Ystgård og Meisingset 2013: 1).

Brøsetmodellen, og dermed terapeutene som er intervjuet i dette prosjektet, støtter seg på Per Isdals definisjon av vold (2000: 36):

Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil.

Isdal deler videre volden inn i fem undergrupper: *psykisk vold, fysisk vold, materiell vold, seksuell vold og latent vold*. *Psykisk vold* er måter å skade, skremme, krenke, dominere og styre uten å ta i bruk direkte fysiske metoder. *Fysisk vold* innebærer et vidt spekter av handlinger som for eksempel å holde, dytte, riste, slag, spark og bruk av våpen. Fysisk vold ligger ofte til grunn for andre typer vold som en trussel. *Materiell vold* innebærer ødeleggelse av gjenstander. *Seksuell vold* kan innebære handlinger i et vidt spekter som strekker seg fra seksuell trakassering til brutale voldtekt. Denne type vold regnes som den mest psykologisk nedbrytende, fordi den angriper en person på det mest private og sårbare. *Latent vold* eksisterer bare i kraft av sin mulighet, det vil si at en mulighet for vold kan styre den utsattes atferd. I nære relasjoner hvor det har vært voldsutøvelser, kan latent vold utvikle seg til å bli den dominerende voldsformen. En risiko for ny vold kan styre den voldsutsattes atferd uten at det foreligger en aktiv trussel.

Verdens helseorganisasjons (WHO 2000) definerer vold på denne måten:

The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment or deprivation.

Denne voldsdefinisjonen innebærer bruk av makt, tvang eller trusler med vekt på negative konsekvenser for utsatte, i form av psykologisk skade, deprivasjon og skjevutvikling. Fravær av handling er inkludert som en voldsutøvelse, i form av fysisk og emosjonell neglisjering og omsorgssvikt. WHO inkluderer også skade på seg selv, eller trussel om vold på seg selv og andre, som en voldsutøvelse.

I forskning refereres det ofte til Isdals og WHOs voldsdefinisjoner. Det de har til felles er at de er brede og omfattende. Begge definisjonene beskriver vold som en relasjonell handling hvor maktforhold mellom partene er viktig. Volden er også i begge definisjonene en funksjonell handling, i og med at den har et mål som ønskes oppnådd. Det er også flere forskjeller mellom disse definisjonene. Volden i Isdals definisjon er rettet mot en annen person, mens den for WHO også kan være rettet mot seg selv, menneskegrupper eller samfunn. WHO bruker begrepet *intentional*, altså intensjonell, viljestyrt eller med hensikt. Hos Isdal er ikke volden nødvendigvis intensjonell på samme måte. Det at volden ikke er intensjonell, men heller funksjonell, er også viktig i Brøsetmodellen som støtter seg på Isdals definisjon. WHOs definisjon er med dette mer begrensende enn Isdals, noe som vil gi utslag på hva som vil betegnes som vold i de ulike definisjonene. Det kan diskuteres om hvor hensiktsmessig en vid forståelse av vold er. Man kan argumentere med at det vil være riktig å betegne skadelig atferd for vold for å understreke alvorret. På den andre siden kan man argumentere for at voldsbegrepet skal brukes i de alvorligste tilfellene, for at denne volden ikke skal forsvinne blant vold som ikke anses som like alvorlig.

I denne studien forholder jeg meg ikke til én definisjon av voldsbegrepet. Jeg velger heller å se hvordan informantene forteller om sine voldshandlinger, og drøfter dette i lys av Isdals og WHOs definisjoner.

Kategorier av vold

Det er vanlig å skille mellom to ulike former for voldsutøvelser i partnerrelasjoner, episodisk partnervold og intim terrorisme (Fjell 2013: 20). Den episodiske partnervolden betegnes som mindre alvorlig og er mer utbredt enn intim terrorisme. Episodisk partnervold utøves ofte i konflikter, og ofte av begge parter. Fjell (2013) beskriver intim terrorisme som en form for vold som brukes for å betegne de «klassiske» alvorlige voldsutøvelsene, hvor menn oftest er utøvere og kvinner de utsatte. Derfor er intim terrorisme også kjent som patriarkalsk terrorisme. Noen går bort fra dette begrepet, slik som Fjell, som begrunner dette med at bruken av begrepet patriarkalsk kun gir mening når voldsutøveren er en mann. I dette tilfelle, hvor utøverne er kvinner, vil dette ikke gi mening selv om det er likheter i voldsutøvelsene. Andre, for eksempel Pape og Stefansen (2004) velger å fortsatt bruke patriarkalsk terrorisme, fremfor intim

terrorisme, nettopp for å understreke at det er en kjønnsdimensjon i denne volden. Pape og Stefansen (2004: 52) sier denne volden handler om psykisk og fysisk terror, men også om menn som anvender et bredt spekter av undertrykkelsesstrategier for å oppnå makt og kontroll. De nevner videre at kvinnen kan ha rollen som terrorist, i både heterofile og samkjønnede forhold, men at det i all hovedsak er menn som utøver denne volden.

I forskning skilles det ofte mellom «mindre alvorlig» og «alvorlig/grov» vold. Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) rapporter kan trekkes frem som et eksempel. Flere av deres rapporter om vold bruker dette skille mellom voldsutøvelser (Thoresen og Hjemdal 2014; Kruse og Bergman 2014; Pape og Stefansen 2004). Som eksempler på mindre alvorlig vold nevnes klyping, kloring, lugging og slag med flat hånd (Thoresen og Hjemdal 2014: 73). Den alvorlige/grove volden innebærer blant annet slag med knyttneve eller hard gjenstand, spark, kvelertak og trussel med våpen (ibid.: 76). Som disse eksemplene viser, baserer skillene av vold seg på fysiske utøvelser. Det er uklart hvilken kategori psykisk vold forbindes med. Sogn og Hjemdal (2010: 20) lister opp hva psykisk vold kan innebære:

a) verbale angrep (latterliggjøring og mobbing), b) isolasjon (sosial og økonomisk), c) sjalusi/eierskapsfølelse (også når det gjelder familie, venner og kjæledyr), d) verbale trusler om å skade, misshandle [sic] eller torturere, e) trusler om skilsmisse, om å forlate eller å innlede et forhold på si, f) skade mot eller ødeleggelse av personlig eiendom. Til dette kan vi legge til trusler i forbindelse med skilsmisse; om å gå rettens vei for å få omsorg for barna, sabotasje av samvær og "baksnakke" (føre bak lyset) andre forelderen ovenfor barnet/barna den ene forelderen overfor barnet/barna.

Offentlige instanser bruker også en form for kategorisering av voldsutøvelser. I *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017* (Justis- og Beredskapsdepartementet 2013) skilles det mellom episodisk vold og grov, gjentakende og/eller kontrollerende vold. Det spesifiseres ikke et klart skille mellom utøvelsene i handlingsplanen. Det nevnes at den episodiske volden ikke nødvendigvis har en klar kjønnsprofil (ibid.: 5), noe som kan sammenlignes med beskrivelsene av episodisk partnervold. Den grove, gjentakende og/eller kontrollerende volden har ifølge handlingsplanen en klar kjønnsprofil ved at den i størst grad rammer kvinner, og ved at menn er oftere utøvere (ibid.: 6). Denne volden kan sammenlignes med det som betegnes som intim terrorisme.

Kjønnsperspektiv på vold i nære relasjoner

Fenomenet vold i nære relasjoner er preget av ulike forståelser av kjønnsdimensjonens betydning (Stefansen og Pape 2006; Enander 2011; Fjell 2013). Det skilles i hovedsak mellom to perspektiver på vold i nære relasjoner: vold som kjønnsnøytral og vold som kjønnet. Nedenfor går jeg kort inn på hovedtrekkene i disse perspektivene.

I et kjønnsnøytralt perspektiv blir voldsbruk sett på som en måte både kvinner og menn kan agere på i en konfliktsituasjon (Stefansen og Pape 2006: 208). Fokuset rettes mot at både kvinner og menn kan utøve vold. Maktforholdet mellom partene er ikke bestemt ut fra deres kjønn og strukturelle forhold, slik det er i det feministiske perspektivet (Fjell 2013: 29). Med et kjønnsnøytralt perspektiv er det et større fokus på individforklaringer på voldsutøvelser, fremfor menns dominans over kvinner. Denne retningen vektlegger psykologiske og sosiologiske forklaringer på voldsutøvelse, hvor personlighetsforstyrrelser, økonomi og sosiale aspekter trekkes inn.

Det å se volden som kjønn betegnet som et feministisk perspektiv på vold. I denne forståelsen er det et stort fokus på menns voldsutøvelser mot kvinner. Et mannsdominert samfunn som er preget av en dyptgående patriarkalsk kultur gir menn en posisjon i samfunnet som gjør at de kan utøve vold (Stefansen og Pape 2006: 209). Volden kobles altså til en generell undertrykkelse av kvinner i et mannsdominert samfunn – volden kvinner utsettes for må forstås i lys av samfunnsmessige strukturer som skaper og opprettholder menns makt over kvinner (ibid.: 208). Kvinner og menn har ulike posisjoner i samfunnet. Ved en feministisk forståelse kreves en total endring av kjønnsstrukturer og praktisering av kjønn for å bekjempe voldsproblematikken (Gelles m.fl. 2005). Kvinner og menns roller og maktforhold i samfunnet må gjennomgå en totalforandring for å bekjempe voldsproblematikken. Kriminolog Kristin Skjørten (2004, referert i Stefansen og Pape 2006) skiller mellom to hovedretninger i det feministiske perspektivet. I den ene forståelsen blir menns voldsutøvelser oppfattet som en form for strukturell tvang. Her forstås maktforholdet mellom kjønnene som et resultat av ytre samfunnsbestemte forhold som produserer ulike handlingsbetingelser og -mønstre for kvinner og menn. Vold tolkes som uttrykk for kulturelle og samfunnsmessige føringer. I det andre perspektivet ser man makt som en formålmessig atferd og som identitetsskapende. Hovedforskjellen mellom disse perspektivene er at i det første foreligger det kulturelle føringer for voldsbruk, og i det andre er volden et aktivt valg.

Jeg vil i analysen gå inn på hvordan informantene snakker frem sine syn på vold i lys av disse dimensjonene.

Kjønn som struktur og identitet

West og Zimmerman introduserte med artikkelen *Doing gender* (1987) kjønn som en prestasjon, et produkt av daglige sosiale praksiser og atferd som kodifiserer og manifester femininitet og maskulinitet, fremfor en forestilling om at kjønn er en egenskap og sosial rolle. Ifølge West og Zimmerman er kjønn et resultat av samfunnsstrukturer. Gjentakelser av gjøring av kjønn skaper en forestilling om kjønn som egenskaper knyttet til kvinner eller menn. Det å

gjøre kjønn gjennom feminine og maskuline uttrykk innebærer aktiviteter som er perseptuelt, interaksjonelt, sosialt og mikropolitisk styrt. Gjennom å gjøre kjønn reproduseres og legitimeres samfunnets ordninger som er basert på en strukturell kategorisering av kjønn.

West og Zimmerman påpeker at vi har ulike sosiale identiteter som kommer til uttrykk i ulike situasjoner. De sier vi har identiteter som blant annet forelder, sønn eller datter, kjæreste, venn og kollega. Vår identitet forandrer seg ut fra hvilken kontekst man befinner seg i, og vi blir i enhver situasjon befestet som kvinne eller mann. Vi blir alltid identifisert som det kjønn vi *viser*. Femininitet og maskulinitet er to prototyper av uttrykk som oppfattes av alle rundt oss og blir sett på som den mest grunnleggende karakteriseringen av en person. Disse uttrykkene for kjønn blir formidlet i enhver sosial situasjon. Mennesker er opptatt av denne formidlingen, og hvis en person ikke viser et tydelig kjønn, vil det umiddelbart bli oppfattet av andre som er rundt en.

Å gjøre kjønn innebærer at man skaper forskjeller mellom kjønnene helt fra barndommen. Barn blir ifølge West og Zimmerman i tidlig alder opptatt av å skille mellom seg selv og andre ut fra den visningen de har av kjønn. Vi kan si at kjønn blir til gjennom strukturer, språk og oppvekst. Vi lærer rutiner for praktisering av kjønn og hvordan vi skal vise feminin og maskulin atferd ut fra situasjonen vi befinner oss i. Maskulinitet og femininitet blir med West og Zimmermans perspektiv dikotome atferder som sammenlignes med hverandre.

Den australske sosiologen og kjønnsforskeren Raewyn Connell påpeker at maskulinitet ikke kan eksistere uten femininitet (Connell 1995: 68). Det som kategoriseres som maskulint forstås opp mot det som betraktes som feminint. Det er altså et relasjonelt begrep som baserer seg på å gjøre forskjell mellom kvinner og menn. Med dette utgangspunktet i forståelsen er maskulinitet og femininitet dikotomiske. Siden maskulint og feminint forstås som dikotome, så fremstiller Tove Petterson (2003), forsker innen kjønn og kriminalitet, motsetningene slik:

<u>Maskulint</u>	<u>Feminint</u>
Overordnet	Underordnet
Aktiv	Passiv
Sterk	Svak
Rasjonell	Irrasjonell
Seksuelt begjær rettet mot kvinner	Seksuelt begjær rettet mot menn
Ettertraktet av kvinner	Ettertraktet av menn

Petterson sier videre at dette fremstiller idealtyper av de to begrepene, uten at listen er uttømmende (Petterson 2003: 142). Connell påpeker også at

maskuliniteter gjøres på bestemte kulturelle måter (Connell 1995: 68). Med dette forstår jeg at maskuliniteter kan være noe forskjellig i ulike grupper. Ved at maskulinitet gjøres, gjelder dette også femininitet og dermed må dette kunne sies å være kjønnede praksiser. Slik Connell fremstiller sine teorier om maskuliniteter er maktrelasjonene mellom kvinner og menn basert på menns globale dominans over kvinner (Connell 1995). Dette kommer også frem i Petterssons dikotomiske fremstilling av hva som er maskulint og feminint, for eksempel ved at menn er overordnet og sterke, mens kvinner er underordnet og svake.

Ifølge Connell opprettholdes den kjønnede makten i samfunnet gjennom en hegemonisk maskulinitet, hvor en viss gruppe menn har dominans i samfunnet. Begrepet hegemonisk maskulinitet brukes til å betegne den maskuliniteten som har den ledende posisjonen i et gitt mønster av kjønnsrelasjoner (Connell 1995). I sin studie av unge kvinners voldsbruk bruker Natland (2009) begrepet hegemonisk femininitet for å belyse at det finnes likheter mellom kvinner og menn for hvordan de legitimerer vold. Hun påpeker at hvis vold anses som et uttrykk for maskulinitet, betyr det at kvinner som utøver vold utøver en maskulin praksis (2009: 50). Natland problematiserer derfor dette perspektivet, hvor vold ses på som en iscenesettelse av maskulinitet. Hun diskuterer jenters vold som en *ny hegemonisk femininitet* for å belyse at det finnes likheter mellom kvinner og menns legitimering av voldsbruk. Den *nye* hegemoniske femininiteten må ikke forveksles med hegemonisk femininitet. Natland mener det er de som hennes informanter betegner som jente-jenter som er representanter for hegemonisk femininitet. Jente-jenter er ifølge Natland jenter som hennes informanter beskriver som mer opptatt av klær, sminke og hår. Natland sier hennes informanter både tar avstand fra og streber mot jente-jentene må å være kvinne. Connell (1995) hevder at det å bruke begrepet hegemonisk femininitet vil være misvisende på grunn av at maskulinitet alltid vil være overordnet femininitet og ved å bruke dette begrepet gir det inntrykk av at det kan sidestilles med hegemonisk maskulinitet.

I sin studie diskuterer Fjell (2013) om hvorvidt menn som er utsatt for vold kan representere en ny form for hegemonisk maskulinitet i vårt samfunn. Hun tolker det at mennene ikke var redde for å bli slått i hjel eller å dø som en reproduksjon av tradisjonell maskulinitet. Dette sier Fjell kan være resultat av en norsk/nordisk likestillingspolitikk, hvor alle former for vold mot kvinner, til og med i selvforsvar, oppfattes som illegitimt. Hun mener at menns opptatthet av å ikke forsvare seg i voldssituasjoner viser en forskyvning i forståelsen av maskulinitet, og at dette kan representere en ny form for hegemonisk form for maskulinitet i vårt samfunn (Fjell 2013: 139).

Zimmerman og West, i tillegg til Connell, representerer en strukturell

oppfatning av kjønn, hvor det å skille mellom kvinner og menn gjennom feminine og maskuline uttrykk er vesentlig. Både Natland og Fjell baserer sine studier på en slik oppfatning, men slik jeg ser det forsøker de på et noe ulikt vis å bryte opp Connells fremstilling. Kjønnsforsker Jørgen Lorentzen trekker frem flere kritikkverdige punkt i Connells strukturelle teori om maskuliniteter, deriblant at begrepet maskulinitet blir forbeholdt til å gjelde bare menn (Lorentzen 2006: 127). Lorentzen peker på at maskulinitet brukes til å betegne omtrent alt menn gjør og når kvinner gjør det som oppfattes som maskulint, vil begrepet miste all sin betydning (ibid.: 128). Ved å heller betrakte kjønn som identitet, er man ikke så opptatt av de strukturelle føringene som Connell, West og Zimmerman forholder seg til.

Knut Kolnar (1999) fremstiller forbindelsen mellom vold og maskulinitet som historisk bestemt. Gjennom roller som politi og militær utøves en statlig makt/vold innenfor bestemte samfunnsrammer, og gjennom slike praksiser er det et behov for utøvelse av vold i samfunnet. Det har vært og ses fremdeles som nødvendig å lære opp en mannlig del av befolkningen til å utøve vold, som kan benyttes i form av forsvar, krigføring, grensesetting og overvåkning av lov og rett (ibid: 138). Ifølge Kolnar kan volden ses som en vesentlig del av den maskuline identitetsdannelsen, og han trekker blant annet frem at historisk sett har menn blitt trent og opplært i å utøve vold for å utøve statlig makt (ibid.: 138-139). Å kunne utøve vold er således blitt en del av den mannlige identiteten. I motsetning til Connell gir Kolnars fremstilling en mulighet for en forståelse om at den hegemoniske maskuliniteten i dagens samfunn ikke er knyttet til vold, men at volden derimot historisk sett er blitt en del av den mannlige identiteten.

Konstruktivismen legger vekt på det flytende og flertydige innad i ulike fenomener. Dette innebærer at det som oppfattes som maskulint og feminint endres. Maskulinitet og femininitet er i lys av dette noe man gjør, og hva som forstås som maskulint og feminint vil forandres. Ved å se på maskulinitet og femininitet som noe man gjør, blir ikke dette oppfattet som dikotomiske kategorier. Kvinner kan altså gjøre maskulinitet og menn kan gjøre femininitet. I den analytiske tilnærmingen ser jeg på hvordan informantene snakker om maskulinitet og femininitet i måten de beskriver seg selv på. I tillegg vil jeg se på ulike oppfatninger som ligger til grunn for forståelsen av kjønn, enten som struktur eller som identitet.

Kapittel 3: Metode

I forrige kapittel gikk jeg inn på konstruktivismen som overordnet ståsted. Dette har implikasjoner i den metodiske prosessen og det endelige resultatet av masteroppgaven. Med utgangspunkt i konstruktivismen er kunnskap bundet til konteksten den er skapt i (Thagaard 2003: 41). Det vil si at kunnskapen konstrueres av personene som deltar i den bestemte sosiale settingen. På bakgrunn av dette, er det viktig å gjøre rede for min egen posisjon, i tillegg til den metodiske og analytiske tilnærmingen til oppgaven.

Metodevalg

Dette mastergradsprosjektet er basert på kvalitative intervju med kvinner som har utøvd vold i nære relasjoner og med terapeuter som jobber med denne tematikken. En slik kvalitativ metode er forskjellig fra kvantitative metoder ved at man går i dybden på et fenomen og vektlegger betydning, fremfor å fokusere på utbredelse og tall (Thagaard 2003:16).

Ved å gå inn på kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner beveger jeg meg inn på et felt som er lite belyst og veldig tabubelagt. Kvale og Brinkmann (2009:19) skriver innledningsvis i boka *Det kvalitative forskningsintervju* at: «Hvis du vil vite hvordan folk oppfatter verden og livet sitt, hvorfor ikke spørre dem?». Det var akkurat å undersøke informantenes egne oppfatninger og erfaringer jeg var ute etter ved å gå inn på denne tematikken. Thagaard (2003: 58) påpeker at intervju er særlig egnet for å få informasjon om hvordan informanten opplever og forstår seg selv og sine omgivelser. Jeg ønsket å få innblikk i voldsutøverenes egen forståelse av sine handlinger, i tillegg til terapeutenes oppfatninger. Derfor var intervju den beste metoden for denne studien.

Jeg vil i oppgaven prøve å avdekke informantenes virkelighetsforståelser. For informantene er det de forteller en virkelighet, men det finnes flere forståelser av hva denne virkeligheten er. Pårørende kan eksempelvis ha en annen forståelse enn hva som kommer frem i intervjuene med informantene. Jeg ser på informantenes fortellinger som sannheter for dem selv, men er innforstått med at andre involverte kan ha helt andre syn på den samme historien. Jeg anser også fortellingene som relevante formidlinger av egne erfaringer. Med et postmodernistisk syn på intervju sier man at kunnskapen produseres gjennom språket og relasjonelt i intervjusituasjonen (Kvale og Brinkmann 2009: 72). Det som kommer frem i denne masteroppgaven er med andre ord et produkt av viten som er produsert mellom informantene og meg selv, men det er min tolkning av møtene som her blir presentert. Som student i en forskerrolle innehar man mye makt i forhold til hva som bearbeides i analysen og hva som formidles. Selv om jeg føler jeg har vært tro mot det som kom frem i intervjuene, kan jeg ikke være

sikker på at det som kommer frem i analysen stemmer overens med deres selvforståelse. Hvis fremstillingen avviker fra informantens forståelse av seg selv, kan det oppleves som et overgrep eller som et tillitsbrudd i samarbeidet som ble etablert i forbindelse med datainnsamling. Thagaard (2003) trekker frem at dette kan være problematisk for informanten. Særlig for de intervjuede kvinnene som har utført vold siden de forteller om seg selv. Terapeutenes fortellinger ikke er like personlige og derfor mindre sensitive. Jeg er innforstått med at det som kommer frem i denne masteroppgaven er min tolkning.

Et viktig trekk ved kvalitativ metode er dens fleksibilitet (Thagaard 2003: 27). Arbeidet med ulike deler av prosessen går gjerne parallelt og overlappende. Det er et gjensidig påvirkningsforhold mellom utforming av problemstilling, innsamling av data, analyse og tolkning (ibid.). Arbeidets særpreg er at man hele tiden jobber med teori, metode og data om hverandre. Det kan dukke opp nye spørsmål underveis i arbeidet med materialet, noe som gir mulighet til å gå tilbake til empirien, legge til spørsmål eller ny informasjon. Dette kjennetegner måten jeg har jobbet med empirien i denne studien på. Jeg har oppdaget nye funn i materialet underveis. Jeg har da gått tilbake til transkripsjoner og notater for å dykke dypere inn i oppdagelsene. Nye funn i løpet av arbeidsprosessen har gjort at jeg kontinuerlig har gjort endringer i tekstens struktur og oppbygging.

Min situering

Å ha et kritisk blikk på egen posisjon som forsker/student og hvilke betydninger forhold ved en selv kan ha på resultatene, er sentralt for å kunne vurdere forskningens reliabilitet. Det er ikke til å legge skjul på at denne oppgaven, helt fra valg av tema til ferdig analyse, er influert av mine personlige erfaringer, holdninger og verdier. Tematikken som studeres og funnene er avhengige av hva man selv finner interessant. Jeg har gitt informantene stor frihet til å formidle det de selv anser som viktig, men når alt kommer til alt så er det jeg som har tatt valgene angående hva som blir videreformidlet, i dette tilfellet i form av en masteroppgave.

I forskning hvor kvalitative intervju brukes som metode, er selve intervjuene viktig. I intervjuene er jeg i nærkontakt med informantene, relasjoner dannes og dermed blir min situering særlig relevant. Man har alltid sine forutnelser og forestillinger, både med tanke på situasjonen som skal inntreffe, rundt personer og tematikk. I intervjuene med klientene opplevde jeg flere ganger at mine forventninger og forforståelser ikke stemte overens med deres beretninger. Jeg hadde tanker om hvem de hadde utøvd vold mot og hvilken vold som var blitt utøvd. I spesielt det første intervjuet som ble gjennomført, hvor jeg traff Astrid, ble jeg noe overrasket over hvem hun hadde utsatt for sine handlinger. Jeg tror jeg klarte å legge skjul på denne overraskelsen utad, men jeg ble i ettertid

betenkt over mine forventninger til samtalen. Jeg opplevde at mine førforestillinger ikke stemte overens med det som ble fortalt om. Siden dette var det første intervjuet jeg gjennomførte var jeg senere innstilt på å være mer åpensinnet til informantenes fortellinger. Jeg har forsøkt å gå inn i intervjusituasjonen med det Kvale og Brinkmann (2009) kaller bevisst naivitet. Dette innebærer at intervjueren går inn i situasjonen med åpenhet for nye og uventede fenomener. Jeg har stilt oppfølgings spørsmål som der og da kunne føles tåpelige. Med en bevisst naivitet har jeg vært kritisk til mine egne forforståelser, noe som viste seg å gi flere ulike svar som har vært interessant i analysen.

Utvalg av informanter og rekruttering

Jeg har i mastergradsprosjektet gjennomført syv kvalitative intervju for å utforske det valgte temaet kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner. Tre av intervjuene er med kvinner som har utøvd vold i nære relasjoner og fire intervju er med terapeuter som jobber med voldsproblematikk.

I utgangspunktet ønsket jeg å basere studien fullstendig på intervju med kvinner som har utøvd eller utøver vold i nære relasjoner. For å komme i kontakt med slike kvinner, etablerte jeg kontakt med to ulike sinnemestringskurs. På grunn av strenge krav til taushetsplikt og beskyttelse av kursdeltagere, fikk jeg ikke selv ta kontakt med deltagere. Sinnemestringskursene videreformidlet derfor informasjonsskriv på mine vegne til tidligere kursdeltagere som kunne være aktuelle for intervju.

Jeg hadde forutsett at det skulle bli vanskelig å rekruttere informanter siden det jeg skulle undersøke var et særdeles sår og tabubelagt tema. Etter hvert fikk jeg etablert kontakt med tre tidligere deltagere som ønsket å bidra med sin erfaring. For å få et større materiale å bygge videre på, forespurte jeg også terapeuter ved de to sinnemestringskursene som jeg hadde vært i kontakt med, om de kunne stille til intervju for å bidra med sin kunnskap. Alle stilte seg positive til dette og jeg gjennomførte fire intervju med terapeuter.

Sinnemestringskursene bruker fellesbetegnelsene «pasient» og «bruker/deltager» om de som deltar på kursene. Jeg synes ikke disse betegnelsene er passende for meg, da de ikke er «mine» pasienter eller brukere/deltagere. Jeg velger derfor å bruke fellesbetegnelsen «klientene» for kvinnene som har deltatt på kurs, selv om jeg som utdannet sosionom opplever begrepet klient som noe problematisk. Jeg oppfatter dette som et passivt begrep og kvinnene som er intervjuet kan absolutt ikke betegnes som passive. Jeg ser mer på dem som bidragsytere. I mangel på andre passende alternativer velger jeg likevel å bruke fellesbetegnelsen klient for kvinnene som har deltatt på

sinnemestringskurs og som har stilt opp som informant i dette mastergradsprosjektet.

I forskningsammenheng er det viktig å ha en forståelse for at det å fortelle er en strategisk virksomhet (Skog 2002, referert i Fjell 2013: 38). Ved å fortelle ønsker informantene gjerne å oppnå noe, de har noen intensjoner med sin deltagelse. Kvinnene som har deltatt på sinnemestringskurs har selv tatt initiativ til å la seg intervju, uten annen kontakt enn en skriftlig forespørsel utsendt gjennom kursene. Dette har selvfølgelig noen implikasjoner på oppgaven. Ved at de selv tok kontakt forstår jeg at deres utgangspunkt er et ønske om å dele sine erfaringer. Det viser at de ser viktigheten av å belyse voldsproblematikken fra deres perspektiv som kvinnelige voldsutøvere. Én intensjon alle tre klientene hadde til felles, var at de ønsket å bidra til at temaet vold utøvd av kvinner skulle bli belyst og synliggjort i samfunnet. En av informantene forteller også at hun kunne tenkt seg å stå foran forsamlinger, for eksempel skoler, for å fortelle om sine erfaringer med å utøve vold. Dette for å belyse problematikken og viktigheten av å erkjenne at personer med ulik bakgrunn og kjønn kan være voldsutøvere. Ved å dele sin erfaring ønsker de å gjøre det lettere for andre kvinner å innse at de har et sinnemestringsproblem, samtidig som de ønsker å bidra til at andre oppsøker hjelp for sin atferd. En annen klient trakk frem at det å fortelle om sin erfaring er terapeutisk. Kvale og Brinkmann trekker frem en vesentlig forskjell mellom en terapeutisk samtale og et forskningsintervju; det terapeutiske intervjuet legger vekt på å oppnå personlig forandring, mens et forskningsintervju legger vekt på intellektuell innsikt (2009: 61). Det kunne vært problematisk hvis vedkommende hadde brukt anledningen som en terapeutisk samtale og jeg som intervjuer hadde fokus på å gjennomføre et forskningsintervju. Jeg opplevde derimot ikke situasjonen på denne måten, og anser det som positivt dersom klienten erfarte samtalen som terapeutisk.

Informantene

Som nevnt er denne masteroppgaven basert på sju kvalitative intervju. Alle informantene er anonymisert og har fått personlige pseudonymer. Tre av informantene er kvinner som har utøvd vold i nære relasjoner og som har gjennomført sinnemestringskurs basert på Brøsetmodellen.

Astrid er i sekstiårene og begynte å utøve vold i voksen alder mot sin mor. Hennes historie er preget av psykisk vold, med noen innslag av fysiske voldsutøvelser.

Bente er i tjueårene og har primært utøvd vold mot tidligere samlivspartnere. Hun forteller om fysisk voldsbruk, psykisk vold i form av manipulasjon og seksuell vold.

Carina er omtrent på samme alder med Bente – i tjuårene. Hun trekker hovedsakelig frem fysiske voldsutøvelser mot sine brødre, mor og stefar, i tillegg til bruk av trusler og materiell vold.

I tillegg til disse kvinnene har jeg intervjuet fire terapeuter som jobber terapeutisk via sinnemestringskurs basert på Brøsetmodellen. Jeg refererer til de som Dagfinn, Elin, Fride og Gro.

Representativitet

I hvilken grad vil jeg kunne si at informantene i studien er et representativt utvalg av kvinnelige voldsutøvere? Ved å bruke sinnemestringskurs for å komme i kontakt med kvinner som har utøvd vold, har jeg et utvalg som erkjenner seg som voldsutøvere. I og med at dette er kvinner som har vært gjennom et behandlingsopplegg, er de med stor sannsynlighet kommet et stykke på vei i prosessen med å bearbeide sine følelser og sette ord på sine tanker om det de har vært gjennom. Disse kvinnene har ulik bakgrunn og ulike historier å fortelle om sin bruk av vold. Det de har til felles er at de har utøvd vold i nære relasjoner. Kvinnene ser seg selv som utøvere av vold av ulike grunner, og alle erkjenner en problematisk atferd i forhold til sin håndtering av sinne. Disse forutsetningene antar jeg ikke er tilfelle for de fleste kvinnene som utøver vold i nære relasjoner. Utvalget er derfor ikke representativt. Et utvalg i kvalitative metoder er heller aldri representativt i statistisk forstand. Mitt fokus blir derfor å gå ut fra de respektive informantenes erfaringer og forståelser.

Terapeutene som er intervjuet til prosjektet har alle gjennomgått samme kursing av Brøsetmodellen, men til ulike tidspunkt. Det at alle har gjennomgått den samme opplæringen på sinnemestringsterapi er med på å forme deres syn på voldsproblematikken. Siden deres bakgrunn setter preg på deres forståelse og fremstilling av voldsproblematikken vil det ha implikasjoner på det empiriske materialet, men jeg kan ikke si noe om hvilken grad dette har innflytelse.

Intervjuguide og gjennomføring av intervju

Jeg har bevisst valgt å gjennomføre intervjuene med klientene og terapeutene noe ulikt. For klientene er intervjusituasjonen personlig og sårbar. Både tematikken og intervjusituasjonen hvor de forteller om seg selv, sine erfaringer og hva de har utsatt andre for kan være emosjonelt. De forteller om personlige erfaringer ovenfor en fremmed person. På bakgrunn av dette ønsket jeg å gjennomføre intervjuene nokså uformelt, hvor jeg prøvde å skape en relasjon til klientene og gjøre situasjonen mest mulig behagelig for dem. I intervju med klientene har jeg derfor brukt Margareta Hydén (2000) som inspirasjon. Hydén har utviklet en form for intervju som hun kaller *fortellingsfokusert intervju*.

Denne formen for intervju bygger verken på formulerte spørsmål eller svar som grunnleggende strukturerende element, men slik tittelen antyder, så legges det vekt på informantenes egne fortellinger. Jeg har ut fra dette utformet en løs intervjuguide med tema som *kan* snakkes om, fremfor en rekke spørsmål som jeg ønsker svar på. Med en slik form for intervju/samtale tror jeg materialet i noe mindre grad blir formet av meg som intervjuer. For terapeutene handler tematikken om deres profesjonelle erfaringer og intervjusituasjonen var derfor ikke like personlig og emosjonell. I disse intervjuene hadde jeg derfor noen spørsmål jeg ville ha svar på fra alle, så her brukte jeg en form for intervjuguide som jeg anvendte løst under intervjusituasjonen. Men også intervjuene med terapeutene var samtalebasert, hvor jeg stilte oppfølgingsspørsmål på tematikk de gikk inn på. Alle intervjuene baserte seg på samtaler der informantene kunne fortelle om sine erfaringer og oppfatninger med egne ord.

Intervjuene ble gjennomført på tomannshånd og det ble gjort opptak av samtalene som jeg senere transkriberte. Valget med å gjennomføre intervjuene i lukket rom mellom to personer er et bevisst valg for å kunne etablere en bedre kontakt og fortrolighet med hver enkelt informant. Alle informantene er blitt intervjuet én gang. Intervjuene med klientene ble begrenset til 60 minutter. Dette valget tok jeg på bakgrunn av at intervjusituasjonen kan oppleves krevende for informanten som forteller om personlige erfaringer, i tillegg til at jeg som intervjuer skal klare å holde fokus under samtalene. Jeg var ikke like streng med å begrense tidsbruken i intervjuene med terapeutene. Her ble samtalen avsluttet når jeg hadde fått svar på spørsmålene og informanten ikke hadde mer å tilføye. Intervjuene med terapeutene varte fra omtrent 50 minutter til 1 time og 40 minutter. Jeg opplevde at jeg fikk mer ut av de to lengste intervjuene med terapeutene. Jeg følte at disse to fortalte mer ut fra egne erfaringer, og var mindre opptatt av at deres uttalelser skulle være i samsvar med sinnemestringskursets forankring.

Intervjuene har foregått på ulike arenaer. Jeg gav alle informantene muligheten til å bestemme møtested selv, med kriterier om at det ikke skulle være forstyrrelser eller andre personer til stede under intervjuet. Intervjuene med klientene ble etter deres valg gjennomført på tre ulike arenaer. Ett intervju med klient ble gjennomført på et lokalt møtested hvor vi fikk låne et privat rom for anledningen, én klient valgte å møte meg på et sentralt møterom som jeg hadde til disposisjon, mens for den tredje var det kun mulig å gjennomføre intervjuet over telefon. Jeg hadde et ønske om å møte alle informantene personlig, men ved dette tilfellet valgte vi sammen å gjennomføre et telefonintervju på bakgrunn av at det ikke lot seg gjøre å møtes personlig. Når det gjelder terapeutene, så er alle intervjuene gjennomført på deres kontor/arbeidsplass. Jeg opplevde ikke at møtested for intervjuene påvirket materialet, siden mine kriterier ble fulgt og alle hadde avsatt tid og rom for å gjennomføre uten

forstyrrelser.

Kvale og Brinkmann (2009: 144) peker på at med en spontan intervjuprosedyre, er det mer sannsynlig at man vil innhente spontane, levende og uventede svar fra de som intervjues. Dette føler jeg stemmer godt med mine intervju, så på sett og vis var det en fordel å ikke være for forberedt til intervjuene. Med min bakgrunn som sosionom har jeg erfaring med å samtale om sensitive tema. Uten en slik bakgrunn ville jeg sett på intervjuene langt mer utfordrende enn jeg allerede gjorde. Jeg tror at med en slik utdannelsesbakgrunn, har jeg også fått et innblikk i og en større forståelse for hvor belastende tabuemner kan være, noe jeg dro nytte av i intervjusituasjonene. Jeg opplevde at intervjuet over telefon ble noe mer utfordrende enn de andre intervjuene. Jeg følte at jeg ikke fikk den samme personlige kontakten med denne personen. Dette intervjuet ble også det korteste, da vi avsluttet samtalen etter omtrent 40 minutter. De andre intervjuene med klienter ble avsluttet ved det jeg hadde satt som maks lengde.

At det i intervjuene ikke ble snakket om akkurat den samme tematikken, eller at det ikke ble stilt helt like spørsmål, anser jeg ikke som avgjørende siden jeg ikke hadde noen mål om at intervjuene skulle ha et komparativt preg. Jeg ønsket å fokusere på informantenes egne fortellinger og unike historier. De fleste trakk likevel frem noe av de samme temaene, noe som kommer frem i analysen. Relasjonene klientene utøvde vold i viste seg å være ulike for alle. Det fortelles om utøvelser rettet mot foreldre, søsken og samkjønnede partnere. I analysen har jeg ikke lagt vekt på at den ene klienten forteller om handlinger utøvd mot kvinnelige partnere. Dette begrunner jeg med at jeg i denne oppgaven fokuserer på de som utøver vold, og ikke de utsatte.

Klientene forteller i retrospektiv. For noen var det lenge siden de deltok på sinnemestringskurs, for andre var det ganske nylig. Dette vil ha påvirkning på fortellingene ved at noe er glemt, de kan huske feil eller at deres fremstilling er selektiv. Ved at klientene har vært deltagere på sinemestringskurs, har de vært gjennom en prosess med å sette ord på sine erfaringer. Dette har betydning for hvordan de forholder seg til sin historie og formidler den. Jeg kan ikke påpeke akkurat hvordan, siden jeg ikke har sammenlignbart materiale. I tillegg vil informantenes sinnsstemning i intervjusituasjonen være med på å forme fortellingene (Skog 2002, ref. i Fjell 2013). Et eksempel jeg kan trekke frem på dette er et intervju med en av terapeutene, hvor intervjutidspunktet ble satt sent på arbeidsdagen. Vedkommende informerte på forhånd om at hun var sliten, men at hun skulle bidra etter beste evne. Under intervjuet mistet hun fokus, glemte spørsmål og fortalte at hun ønsket å avslutte om litt. Jeg opplevde at hun ikke reflekterte like mye rundt spørsmålene som de andre terapeutene. Jeg respekterte hennes ønske om å runde av, og vi avsluttet derfor samtalen.

Både Carina og Bente er relativt unge, yngre enn aldersgruppen jeg så for meg ville ta kontakt. Jeg ser det som veldig positivt at de tar steget med å ta ansvar for seg selv i ung alder. Astrid var derimot noe eldre enn det jeg hadde antatt. Jeg traff aldri Carina personlig, siden intervjuet med henne av praktiske årsaker ble gjennomført på telefonen. Selv om jeg ikke følte jeg fikk den samme personlige kontakten med Carina over telefonen, gikk intervjuet greit og hun fortalte mye om seg selv. Det som slo meg sterkest etter intervjuene med klientene er at alle, på hver sin måte, var veldig åpne om sine opplevelser og erfaringer. Jeg opplevde at selv om tematikken er tabubelagt, så var det ikke noen emner som ble unngått. Etter min oppfatning var det derimot noen tema som var vanskeligere å legge ut om for klientene. Et eksempel på dette var når Bente fortalte om voldtekt av tidligere partner. Min tolkning i situasjonen var at hun ikke ønsket å gå i dybden på dette, og i respekt av det unnlot jeg også å stille så mange spørsmål.

Jeg hadde møtt tre av fire av terapeutene før selve intervjuet, men hadde hatt kontakt via mail og telefon med alle. De hadde en viss kjennskap til meg, og jeg til dem. I intervju med terapeutene følte jeg at de ønsket å bidra med sin kunnskap for å belyse problematikken. De hadde alle avsatt god tid til å gjennomføre intervjuet i sin arbeidstid. På en generell basis opplevde jeg at de pratet engasjert om sine erfaringer og syn på tematikken.

Fra råmateriale til analyse

Jeg hadde som mål å foreta transkriberingen kortest mulig tid etter hvert intervju. Intervjuene var lange og noen av dem ble gjennomført i løpet av en kort tidsperiode. Dette gjorde at transkripsjonene ble en tidkrevende prosess, hvor jeg innimellom også måtte forberede meg til neste intervju. Jeg forsøkte å holde transkripsjonene så likt talespråket som mulig for å bevare samtalenes autentisitet. Kvale og Brinkmann påpeker at det som oppfattes som velformulerte muntlige uttrykk i intervjusituasjonen, kan virke usammenhengende og være preget av gjentakelser når det transkriberes (2009: 187). Dette var noe jeg erfarte i arbeidet med transkripsjonene. Derfor har jeg flere ganger i hele prosessen med masteroppgaven gått tilbake til lydspor av intervjuene, de nedskrevne transkripsjonene og mine egne intervjunotater for å friske opp i minnet om intervjusituasjonene. Slike dykk tilbake i materialet har vært svært hjelpelig og har resultert i funn som jeg ikke oppdaget til å begynne med.

I starten leste og hørte jeg gjennom alle intervjuene svært åpent. Deretter skrev jeg sammendrag fra alle intervjuene hver for seg. I kvalitativ metodikk er kategorisering og koding av materialet en grunnleggende fremgangsmåte (Kvale og Brinkmann 2009). Ut fra disse sammendragene foretok jeg en tematisering

av funn, først etter hva det ble snakket om hyppigst og det som var mest fremtredende i materialet, senere om særegenheter i de enkelte intervjuene. Jeg undersøkte både likheter og ulikheter i materialet, både hos klientene og terapeutene som ulike grupper og ut fra enkeltpersonens erfaringer. Jeg har sammenlignet intervjuene med hverandre og skrevet om ulike tema som kom frem etter kategoriseringer av de enkelte intervjuene. Gjennom dette opplevde jeg å finne flere interessante funn som jeg kunne bygge videre på. Ut fra disse temaene begynte jeg å skrive tekster ut fra det jeg så i materialet. Disse tekstene prøvde jeg å skrive så detaljert som mulig ut fra informantenes beskrivelser og fortellinger. Dette utarbeidet jeg videre til tekster hvor jeg etter hvert koblet inn andre teorier og utviklet det til mer fullstendige bidrag til masteroppgaven.

Intervjuene var basert på samtaler, hvor informantene i størst mulig grad fikk frihet til å fortelle om det de selv anså som viktig. Spørsmålene jeg stilte i samtaler var åpne, noe som resulterte i et rikt materiale med ulike vinklinger på tematikken. Jeg stilte en del spørsmål til meg selv underveis for å prøve å besvare disse ut fra intervjuene. Noen av spørsmålene omhandlet hvilken vold klientene utøver, hvordan de snakker om seg selv og relasjoner til andre. Ved å stille slike spørsmål har jeg fått bearbeidet intervjuene godt og kommet frem til mange funn som jeg finner interessante. Etter å ha jobbet mye med materialet så jeg mange ulike sammenhenger i intervjuene som etter hvert resulterte i det jeg fokuserer på i analysen.

Etiske refleksjoner

Temaet jeg har valgt å utforske er særskilt tabubelagt, noe som gjør at etiske refleksjoner er viktig å ta med gjennom hele prosessen. På bakgrunn av dette kommer etiske perspektiver og vurderinger til uttrykk i flere områder av masteroppgaven, men jeg velger også å skrive mer utdypende om det her. Kvale og Brinkmann (2009) peker på fire hovedområder innenfor etiske retningslinjer: informert samtykke, fortrolighet, konsekvenser og forskerens rolle.

Med informert samtykke menes forskerens ansvar for å informere om studiens formål, utforming, samt mulige risikoer og fordeler ved deltagelse. I min studie brukte jeg informasjonsskrivet som ble gitt til tidligere deltagere av sinnemestringskurset for å rekruttere informanter. Det var opp til de tidligere deltagerne å ta kontakt basert på informasjonen som ble gitt. Her var blant annet studiens og dens hensikt beskrevet. I forkant av intervjuene sørget jeg for at skrivet var lest og forstått. Samtykkeerklæring ble så underskrevet av informanten. Selv om det var opplyst i informasjonsskrivet, vektla jeg for informantene i forkant av intervjuene at de til enhver tid hadde mulighet til å trekke seg fra studien på hvilket som helst tidspunkt, uten å oppgi begrunnelse. Det ble også uttrykt åpenhet for å ta kontakt hvis det skulle være noen spørsmål

i ettertid av intervjuene. Ingen har trukket seg som informant eller tatt kontakt i forkant av publiseringen av masteroppgaven.

Konfidensialitet i en forskningsprosess viser til at informanten skal være trygg på at private opplysninger ikke kommer på avveie. Dette skal beskytte informantens privatliv. Jeg har gjennom hele forskningsprosessen fulgt retningslinjer for datasikkerhet. I studiets oppstartsfase søkte jeg godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS (NSD). Sammen med denne søknaden sendte jeg inn informasjonsskrivet som jeg hadde skrevet til potensielle informanter, for å få det godkjent. I en forskningsprosess kreves det godkjenning av personvernombudet når man skal håndtere personlige og sensitive data. Dette er blant annet for å sikre at man har en plan for håndtering av opplysninger slik at de ikke skal komme på avveie. Alle personopplysninger er blitt behandlet med konfidensialitet, intervju er blitt anonymisert ved transkribering og koder oppbevart separat, slik at navn og informasjon ikke kan kobles. Under prosessen er det ingen utenforstående som har hatt tilgang til sensitive opplysninger og informasjon.

I kvalitative studier er det viktig at man vurderer konsekvenser som kan påføres informantene og andre parter, både i positiv og negativ forstand. Vold er et belastende tema både for personer som blir utsatt for vold, og for personer som har utøvd vold. Under intervjuene er det for eksempel viktig å vurdere om samtalen beveger seg inn på områder som blir for belastende for informanten. Jeg har i enkelte intervju stoppet opp og forespurt vedkommende om de ønsker pauser, eller om de ønsker å avslutte. En slik sensitivitet anser jeg å være viktig når man jobber med tema det kan være en påkjenning å snakke om. Hvordan man transkriberer intervjuene og bruker informasjonen som er innhentet gjennom kan også gi konsekvenser, både for informantene og for empirien. For å ta hensyn til dette har jeg tatt personlige notater etter hvert intervju og i transkripsjonene prøvd å forholdt meg relativt nært til talespråket, men gjort noen endringer på enkelte ord og uttrykk på dialekt.

Med forskerens rolle menes at forskerens personlige kvaliteter er en avgjørende faktor for kvaliteten på kunnskapen som produseres og etiske beslutninger som tas. Forskeren med sine erfaringer, kunnskap, oppriktighet og sans for rettferdighet vil ha innvirkning på utfallet av forskningen. Jeg har gjennom hele prosessen i arbeidet med denne oppgaven vært bevisst på mitt ansvar for å videreformidle informantenes erfaringer på en verdig måte som ikke skal krenke dem som har stilt til intervju eller tredjeparter. I tillegg har jeg også vært bevisst på at jeg skal videreformidle med oppriktighet det jeg observerer i materiale ut fra intervjuene.

Informantene har fortalt detaljert om sine erfaringer. Anonymitet og konfidensialitet er således viktig i hensyn til informantene og berørte tredjeparter. Deler av materialet er svært sensitivt ved at det angår flere enn informantene selv. Det kommer frem opplysninger som gjelder både familie og andre mennesker informantene tar med inn i sine fortellinger. I intervjuene fortelles det blant annet om voldsepisoder hvor samlivspartnere, søsken, foreldre og øvrig familie, venner og ansatte ved ulike instanser trekkes inn. Noen av informantene kommer fra små bosteder eller sosiale grupper, som kan gjøre historiene gjenkjennbare. Jeg har på bakgrunn av dette valgt å utelate særegne opplysninger om den enkelte. Informantene har ikke fått mulighet til å kontrollere deres utsagn som brukes i analysen. Noen vil selv trolig kjenne igjen enkelte av sine fortellinger siden alle har ulike historier og bakgrunn. Min vurdering er at informantene ikke vil ta skade av å kjenne igjen fortellingene med måten de fremstilles.

Kapittel 4: Tre kvinners historier

I dette kapittelet går jeg nærmere inn på klientenes historier om deres egne utøvelser. Brøsetmodellen og sinnemestringskursene forholder seg til flere underkategorier av voldsutøvelser. Hvilke handlinger fortelles om av klientene under intervjuene? Hvordan forklarer de disse utøvelsene og hvordan har de erfart egne utøvelser?

Hvem utøver vold?

Statistikk på vold fokuserer, etter hva jeg har erfart, ofte på personer som er utsatt, og ikke i like stor grad på hvem utøver(ne) er. I NKVTS' forekomststudie av vold og voldtekt i Norge (Thoresen og Hjemdal 2014) kommer det frem at når det gjelder mindre alvorlig vold er menn utøver i 49 prosent av tilfellene, mens kvinner er utøver i 34 prosent av tilfellene. I resterende tilfeller var både kvinner og menn oppgitt som utøvere av vold. Ved spørsmål om hvilke relasjoner den utsatte hadde til utøveren oppga 49 av 252 personer av de som var blitt utsatt at partner eller tidligere partner var utøver, 18 svarte andre familiemedlemmer og 66 oppga venner og bekjente som utøver av vold mot seg selv. Ved alvorlig vold oppga 17 prosent at de hadde vært utsatt for vold fra en kvinne. Av disse var 7,3 prosent utsatt av bare kvinnelig utøver, og 9,6 prosent fra både kvinner og menn. De fleste, omtrent 83 prosent, som var utsatt for alvorlig vold, hadde altså vært utsatt for vold fra menn. Når det gjelder foresattes vold mot barn kommer det frem at både mor/kvinnelig foresatt og far/mannlig foresatt utøver vold. Men tallene viser at det er flere menn som utøver vold mot barn, særlig vold som betegnes som alvorlig. I Svein Mossige og Kari Stefansens undersøkelse (2007) om norske ungdommers erfaring med voldsbruk fra foreldre kommer det frem at omtrent 20 prosent av ungdommene hadde opplevd å bli utsatt for fysisk vold fra mor, mens 14 prosent oppgav å ha vært utsatt fra far. Andelen mødre/kvinnelig foresatt som utøver fysisk vold mot barn er i følge denne undersøkelsen altså noe større enn menn. Studien viser altså et annet resultat enn NKVTS' studie (Thoresen og Hjemdal 2014), hvor far/mannlige foresatte oppgis å utøve vold oftere enn mor/kvinnelig foresatt. I NKVTS' studie kommer det videre frem at andelen kvinner (5%) og menn (6%) som var blitt utsatt for mindre alvorlig vold i voksen alder var omtrent det samme. Når det gjelder alvorlig vold er andelen menn større enn kvinner (45,5% mot 22,5%). Andelen menn (16,3%) som har vært utsatt for mindre alvorlig partnervold, slik som klyping, kloring, lugging og slag med flat hånd, er litt større enn kvinner (14,4%). Når det gjelder alvorlig vold som for eksempel spark, kvelertak og banking, er flere kvinner (8,2%) enn menn (1,9%) utsatt. Omtrent to tredjedeler av de som var blitt utsatt for alvorlig vold, hadde også vært utsatt for kontrollerende atferd fra partner. I følge tallene fra NKVTS' undersøkelse er kvinner langt mer utsatt for seksuelle overgrep og det er nesten

utelukkende menn som utøver denne type vold (ibid.).

Statistikk viser at menn begår de fleste kriminelle handlingene i samfunnet. Likevel er det en stadig økning av kvinner som begår lovbrudd, men stort sett av mindre alvorlig karakter (SSB 2010: 22-23). Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) konkluderer med at kvinner og menn generelt sett utsettes for omtrent like stor andel av vold og trusler. Andelen menn som utsettes for vold som fører til fysisk skade, er noe større enn for kvinner, og kvinner utsettes for trusler i noe større grad enn menn (Stene 2003). SSB rapporterer om at menn utsettes for den største andelen av generell vold utenfor private hjem, mens en større andel av vold og trusler om vold mot kvinner skjer i nærmiljøet. Ifølge tall fra 2001 skjer omtrent halvparten av vold eller trusler om vold mot kvinner i egen eller andres bolig (Stene 2004).

I 2010 ble kommunene lovpålagt å ha et krisesentertilbud for både kvinner og menn. Året før var det registrert ni menn som benyttet krisesenter. Samme år som det ble lovpålagt å ha et krisesentertilbud for menn i alle kommuner, var det 37 menn som oppsøkte krisesenter (Danbolt 2011), og i 2012 oppsøkte 117 menn krisesenter (Folkvord 2012). Krisesentrene i Norge rapporterer om stadig økende antall menn som søker hjelp hos dem. Den viktigste årsaken som oppgis til at menn oppsøker krisesenter er psykisk vold, men det rapporteres også om fysisk vold. Overgrepene utøves av ektefeller, samboere, foreldre, barn og andre. Det oppgis at i omtrent halvparten av tilfellene er overgriperen en kvinne (Danbolt 2011). Økningen tyder på at voldsutsatte menn har behov for beskyttelse fra kvinner gjennom krisesentrenes tilbud.

Man kan se klare trekk i disse tallene; menn utøver mer vold enn kvinner. Fjell (2013: 27) påpeker likevel at det er vanskelig å trekke konklusjoner ut fra slike tall. Statistikk fra SSB fanger kun opp handlinger som anmeldes. Ingen av klientene som ble intervjuet i dette prosjektet ble anmeldt for sine voldsutøvelser. Dette kan tyde på at mye av volden som utøves ikke kommer frem i statistikk. I tillegg fokuserer mye av forskningsarbeidet på partnervold rettet mot kvinner. Med et slikt ensidig fokus på voldsproblematikken, vil mye forbli skjult. Undersøkelser tar ofte utgangspunkt i en svært avgrenset definisjon av nære relasjoner, hvor det er fokus på partnerforhold og barn. Dette gjenspeiler seg i statistikken som er tilgjengelig. I denne studien tar jeg som nevnt utgangspunkt i at det er opp til informantene å definere hvilke relasjoner som er nære. Noen av disse relasjonene vil i enkelte undersøkelser ikke betraktes som nære og ville derfor falt utenfor i disse undersøkelsene.

Klientenes handlinger

Som tidligere nevnt forholder Brøsetmodellen seg hovedsakelig til fire ulike

kategorier av vold: psykisk, fysisk, materiell og seksuell vold. For å vise bredden i klientenes historier, gjenforteller jeg noen av deres beretninger om ulike handlinger ved å plassere de innenfor disse kategoriene.

Psykisk vold

Isdal definerer psykisk vold som «alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er fysiske i sin natur, eller måter å styre og dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel» (Isdal 2000: 49). Som eksempel på psykisk vold, sier terapeuten Elin at det ofte innebærer blikk, overvåkning, manipulasjon, hyling, skriking, å være nedlatende eller sarkastisk og stygge utsagn mot de utsatte.

Astrid forteller at hun gjentatte ganger ropte, brølte og kjeftet på sin mor. I følge Astrid begynte ikke handlingene før hun var i godt voksen alder, og moren var rundt 80-årene. Astrid sier at ropingen hennes var så ille at hun ikke tror moren kunne ha oppfattet hva hun «brølte om». Da moren fylte 90 år ønsket Astrid å arrangere selskap for henne. Dette mente Astrid skulle være med på å gjøre opp for måten hun hadde behandlet moren på de siste årene. Om kvelden, etter at selskapet var over og gjestene var gått, forteller Astrid at hun ble sint og ropte mot sin mor. Hun forlot moren i sinne og slo døra igjen bak seg idet hun dro. Dette er én av mange episoder hvor Astrid utsetter sin eldre mor for kjefting og roping. Handlingene som Astrid utsetter moren sin for, kan sammenlignes med det terapeutene betegner som psykisk vold.

Et stikkord som Elin trekker frem som psykisk vold er manipulasjon. I sin fagbok om manipulasjon beskriver psykolog Grete Nordhelle begrepet som «en bevisst falsk/usaklig presentasjon, som på en skjult måte og med hensikt, får andre til å gjøre noe fordelaktig for manipulator, som de ikke er klar over at de ellers ikke ville gjøre» (Nordhelle 2009: 24). Nordhelle skiller mellom hverdagsmanipulasjon og skadeliggjørende manipulasjon. Hverdagsmanipulasjonen er sporadisk og uskyldig, hvor konsekvensene ikke er særlig omfattende. Når manipulasjonen blir problematisk i mellommenneskelige relasjoner, kan den kategoriseres som vold. Det er disse manipulasjonene som Nordhelle betegner som skadeliggjørende. Når dette inntreffer handler manipulatoren strategisk for å oppnå egne fordeler. I følge Nordhelle kan også manipulasjon være et komplekst spill mellom parter: «Å tillate den andre å fortsette sin manipulasjon, late som man er manipulert, og gjennomføre sin egen manipulasjon kan være en avansert form for manipulerende spill» (ibid.: 28).

I samtale med psykolog og daværende partner måtte Bente forklare overfor partneren hvordan hun hadde brukt manipulasjon. Partneren innså ifølge Bente først da at hun hadde vært utsatt for manipulasjon. Under samtalen med meg

forteller Bente at hun brukte manipulasjon for å skape en forestilling om at partnerne var avhengig av henne, og at de trengte hennes hjelp for å takle enkle situasjoner.

Manipulasjon er et eksempel på utøvelse hvor det kan være vanskelig å sette grense for når utøvelsen er skadeliggjørende, eller om det er hverdagsmanipulasjon. Ved at Bente brukte manipulasjon for at partneren skulle føle seg avhengig av henne, tolker jeg utøvelsene som en måte å bygge opp sin egen makt i relasjonen mellom dem. Dermed ser jeg hennes manipulasjon som skadeliggjørende. Bente sier videre at hun opplevde manipulasjonen som gjensidig. Dette er Bentes fortolkning av hendelsesforløpet, men man kan altså ikke si noe konkret om den daværende samlivspartnerens perspektiv. Den gjensidige manipulasjonen kan tyde på at det foregikk et manipulerende «spill» mellom dem. Men siden Bente også forteller at partneren ikke var oppmerksom på at hun ble manipulert, tyder det igjen på at det ikke var et bevisst manipulativt spill fra partnerens side. Fra Bentes side, hvor hun følte seg manipulert av partner, kan det tolkes som et bevisst «spill». Hun kan ha brukt anledningen til å gjøre det samme tilbake, noe som hun muligens følte legitimerte sin egen manipulasjon av partneren.

Å utsette noen for trusler er en handling i Isdals (2000) definisjon av psykisk vold. Psykiater Kjersti Narud (2014: 21) definerer begrepet på denne måten:

En trussel er en verbal, strategisk eller posituristisk (kroppsspråklig) aggressiv handling som søker å tvinge ett eller flere individer til enten å utføre eller ikke utføre bestemte handlinger, under lovnad om at noe alvorlig eller verre kan eller vil skje.

Narud sier videre at trusler kan innebære å skape frykt gjennom blikk, handlinger, gestikulering, å knuse gjenstander eller ødelegge eiendeler, mishandle kjæledyr og vise våpen (ibid.: 65). Isdal skiller mellom direkte trusler og indirekte trusler. Direkte trusler er ytringer om hva som kommer til å skje dersom den utsatte ikke gjør som utøveren ønsker (Isdal 2012: 49). En indirekte trussel er en annen måte å formidle en mulig fare eller konsekvens (ibid.: 50).

Bente forteller at hun truet en bekjent med kniv, noe hun ble politianmeldt for i ettertid. Hun sier at hun i denne situasjonen hadde prøvd å tenke logisk: det var bedre å true noen med kniv fremfor å bruke fysisk vold mot vedkommende. Bente sier om denne situasjonen: «Det er jo nesten så jeg fikk mer straff når jeg truet med kniv, enn hvis jeg hadde slått henne ned». Hun opplevde at konsekvensene ble større når hun brukte trusler fremfor fysiske utøvelser da hun ble straffet for denne hendelsen, mens hun aldri ble det for fysiske handlinger som hun har utøvd. Denne hendelsen kan ses på som et eksempel på det Isdal betegner som direkte trussel.

Fysisk vold

Isdal definerer fysisk vold som følgende: «Bruk av enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje» (Isdal 2000: 43). Eksempler på fysisk vold som terapeutene trekker frem er blant annet klyping, risting, lugging, slag, spark og kvelertak.

Bente forteller om handlinger hovedsakelig rettet mot to tidligere samlivspartnere. Hun sier at før hun deltok på sinnemestringskurset var hun veldig hissig og sint. Det var både i hjemmet og utenfor at Bente ble sint, og hun selv oppfattet at familie og bekjente ble redde og at de derfor trakk seg unna. Når hun ble hissig slo hun. Under påvirkning av alkohol ble det verre. Bente forteller at hun gjentatte ganger har slått, truet, tatt tak i og slengt sine tidligere samlivspartnere i veggen og holdt kvelertak på den ene. Hun sier at hun har slengt en partner i gulvet med grep i håret. Jeg ber Bente om å fortelle om en hendelse mellom henne og en av samlivspartnere som et eksempel på hvordan en situasjon mellom dem utviklet seg til å bli voldelig. Hun forteller da om en episode hvor hun og partneren kom hjem fra fest og der de diskuterte; partneren heiv telefonen etter Bente, den traff henne akkurat ikke, men gikk istedenfor i veggen. Bente sier hun klarte å roe seg ned etter dette, men at hun ble hissig igjen på grunn av noe partneren sa eller gjorde. Bente grep deretter tak rundt halsen på partneren. Hun lempet partneren opp mot veggen, fremdeles med grep rundt halsen, og holdt til partneren besvimte. I det Bente ser at partneren mistet pusten, sier hun at hun var innforstått med at hvis hun holdt grepet om halsen lengre, så kom partneren til å dø. Bente sier hun så kom til seg selv og støttet partneren og la henne ned på gulvet mens hun påså at partneren ikke skulle slå hodet. Bente forlot deretter partneren i denne tilstanden.

Carina forteller at hun hovedsakelig ikke kunne kontrollere sinnet mot brødrene sine, men også overfor moren og stefaren. Det hendte også at hun mistet kontrollen overfor venner, bekjente og på byen, men det var primært i hjemmet til moren og stefaren at handlingene fant sted. Hun forteller at hun har slått og banket familien sin. Carina har en bakgrunn som er preget av rusmisbruk, noe hun under intervjuetidspunktet jobbet med å komme seg ut av ved hjelp av institusjonen hvor hun da oppholdt seg. Carina sier hun utøvde voldelige handlinger når hun ikke var ruset, men at det ble verre når hun var det. Hun snakker om en hendelse som skjedde når hun var påvirket av rusmiddel. Carina husker ikke mye av hendelsen selv, men gjenforteller hva andre har fortalt henne; etter fest kommer Carina hjem til moren og stefaren, og Carina og stefaren begynner å krangle. Carina forteller at hun først «flyr på» mor og begynner å slå henne. Stefaren griper inn og tar tak i Carina, men hun «nikker» han ned. Hun sier hun husker at stefar deretter tok tak på Carina og at de deretter begynte å sloss. Det Carina selv husker er at det avsluttes med at hun kastes ut

av huset og blir hentet av politiet. Carina forteller også om en annen episode hvor hun banket opp den ene lillebroren sin. Hun slår og sparker mens han ligger på gulvet. Stefaren er i bakgrunnen, og prøver å dra henne vekk fra lillebroren. Carina husker at stefaren roper at det er like før lillebroren dør. Carina sluttet ikke, men sier at hendelsen ble avverget før det gikk så langt at lillebroren fikk varige mén. Carina sier at den ene lillebroren hennes har vært på legevakta én gang, som hun kjenner til på grunn av at hun hadde påført han hjernerystelse.

Astrid forteller mest om det som i følge Isdal (2000) og Sogn og Hjemdal (2010) betegnes som psykisk vold, men hun forteller også at hun var fysisk i sine handlinger mot moren. Som en reaksjon på Astrids handlinger begynte moren å skjule ansiktet og snu seg bort når hun ble kjeftet på. Astrid forteller at når moren gjorde dette, grep hun ofte tak i armen hennes for å få moren til å slutte å snu seg bort. Moren gikk på blodfortynnende medisiner, og fikk da veldig synlige blåmerker på de stedene hvor Astrid hadde grepet tak i henne.

I fortellingene til Bente og Carina er det fysiske handlinger som er mest fremtredende. De fysiske handlingene klientene forteller om innebærer utøvelser i en utstrekning fra å gripe tak i til slag, spark og kvelning. Noen av hendelsene beskrives som om de kunne ha endt fatalt for de utsatte; Bente forteller hvordan hun etter å ha holdt kvelertak, forlater partneren i bevisstløs tilstand og Carina sier at stefaren ved et tidspunkt fryktet at hennes utøvelse mot lillebroren skulle føre til dødsfall. Hendelsene som beskrives av klientene er alvorlige, noe de selv også erkjenner. Bente og Carina uttrykker at de har følt seg heldige med tanke på hva utfallet av disse situasjonene ble.

Materiell vold

Materiell vold kommer inn under Sogn og Hjemdals (2010) definisjon av psykisk vold, mens Brøsetmodellen skiller den ut som en egen kategori for voldsutøvelse. Isdal beskriver materiell vold som følgende: «Alle handlinger rettet inn mot ting eller gjenstander, som gjennom at de virker skremmende eller krenkende, påvirker andre til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe de vil» (Isdal 2000: 47). Det er ikke særlig fokus på denne typen voldshandlinger i forekomststudier, men i blant annet Kruse og Bergmann (2014) og Fjell (2013) fortelles det om materiell vold som utøves av kvinner. I førstnevnte fortelles det om å sparke/slå i vegger, dører eller møbler og å ødelegge gjenstander, hvor partnere i hovedsak var utsatt. Fjell skriver om menn som er blitt utsatt for materiell vold i form av ødeleggelse av blant annet briller, datamaskin, klær og mobiltelefon.

Carina forteller at den siste gangen hun mistet kontroll over sinnet, så skjedde

det i ruset tilstand. Hun var ute og hadde bedt den ene broren sin om å hente seg. Han sa først at han ikke ville hente henne, men så kom han likevel. Da sier Carina at hun «klikka i vinkler» og ble «helt idiot», noe som resulterte i at hun knuste noen ruter på brorens bil. I denne hendelsen retter Carina sinne mot en bil og forårsaker store skader. Disse handlingene kommer inn under hva Isdal (2000) betegner som materiell vold, og som Sogn og Hjemdal (2010) beskriver som en psykisk voldsutøvelse gjennom å gjøre skade på eller ødelegge personlig eiendom. Bortsett fra denne episoden som Carina forteller om, er ikke handlinger som kan betegnes som materiell vold særlig fremtredende i fortellingene til klientene.

Seksuell vold

I en forekomststudie NKVTS ga ut i 2014 om vold og voldtekt i Norge (Thoresen og Hjemdal 2014) presenteres noen resultater om seksuelle overgrep. De skriver at med betegnelsen seksuelle overgrep menes alle seksuelle krenkelser, men i intervjuuskjema ser man at det i hovedsak stilles spørsmål om seksuelle overgrep i form av beføling av kjønnsorgan, utførelse av samleie, oralsex, analsex ved tvang, trusler eller makt. I studien kommer det frem at seksuelle overgrep mot både kvinner og menn er utført nesten utelukkende av menn. Skilbrei, Stefansen og Smette (2013) peker på at i diskusjonen om seksuell vold mangles kunnskap om omfang, former og årsaker, og at man må studere både voksne, barn, kjønn og klasse for å forstå problematikken fordi begrepet seksuell vold rommer krenkelser som både rammer og begås av kvinner og menn, barn og voksne. Stefansen (2014) mener det er viktig å ha fokus på at seksuell vold er mer enn voldtekt og seksuelle overgrep (tvunget eller presses til seksuelle handlinger mot sin vilje). Hun sier at seksuell vold må ses på som mer enn voldtekt, og mener oppmerksomheten voldtekt får kan bidra til å skygge for at seksuell vold forekommer i mange former. Stefansen legger fokus på uønsket beføling og begrepsfester tre kategorier: seksualisert invadering (hendelser som skjer i forbifarten, som regel i påsyn av andre), utprøvende beføling (det å uttrykke seksuell eller romantisk interesse med negativ respons) og aggressiv beføling (bruk av fysisk makt, frihetsberøvelse eller utnyttelse av personer som ikke kan beskytte seg).

Av klientene er det én som trekker frem at hun har utøvd seksuell vold. Hun er også den eneste av informantene som har utøvd vold i partnerrelasjon. Bente forteller at hun en gang voldtok sin tidligere samlivspartner. Hun nevner dette noen ganger i samtalen mellom oss og sier det gjør vondt å tenke på. Slik jeg tolker henne i intervjusituasjonen, ønsker hun ikke flere inngående spørsmål om denne hendelsen, så jeg lar være. Hun forteller ikke mye rundt hva som skjedde, men det er tydelig for meg at dette preger Bente og at hun har vonde følelser forbundet med dette overgrepet. Bente forteller også at hun har brukt

manipulasjon som en fremgangsmåte for å kunne ha seksuelt samvær med tidligere partnere.

Et bredt spekter av handlinger

Ifølge statistikken jeg viser til innledningsvis, synes kvinner i hovedsak å utøve psykisk vold og mindre alvorlig fysisk vold. Historiene klientene forteller viser et bredt spekter av ulike utøvelser.

Det trekkes ofte frem at det ikke alltid er lett å sette fingeren på hvem som er offer og hvem som er gjerningsperson i voldssaker (Elvegård m.fl. 2011). Dette gjelder kanskje særlig i partnervoldssaker, hvor vold er et resultat av en eskalert konflikt, altså episodisk partnervold. I den grovere partnervolden vil det være tydeligere hvem som er utsatt og hvem som er utøver. Når det gjelder engangstilfeller eller periodisk vold, kan det være vanskelig å peke på én gjerningsperson. Sinnemestringsterapeuten Gro sier at volden ofte går begge veier i parforhold, hvor den ene starter og den andre følger opp. Dette ser man også spor av i fortellingene hos Bente, hvor hun sier at en tidligere partner prøvde å fremprovosere hennes sinne.

Etter hendelsen som er beskrevet ovenfor i delen om materiell vold, hvor Carina påfører sin brors bil store skader, sier Carina at hun ble innlagt på avrusning og senere på en institusjon. I intervjuene med Bente og Carina kommer alkohol og andre rusmiddel frem som en faktor. Alkohol og annen rus trekkes ofte frem som en risikofaktor for vold (se for eksempel Lindfors 2002). Bente og Carina utøver vold også uten påvirkning av rus, men under påvirket tilstand sier de begge at volden blir verre. Alkohol og rus er for dem ikke en årsak til voldsutøvelse, men spiller muligens inn som en trigger som gjør at selve utøvelsen utarter seg noe annerledes enn når de ikke er under påvirkning av rusmiddel.

Ett av sinnemestringskursene forholder seg til at nære relasjoner først og fremst er relasjoner til partner og barn, mens det andre kurset har en mer åpen forståelse. Når jeg sendte ut skrivene for å komme i kontakt med kvinner som har utøvd vold, var jeg bevisst på at jeg ikke skulle definere hvilke relasjoner som betegnes som nære, og heller la det være opp til informantene å definere. Handlingene klientene forteller om utøves mot personer med samme kjønn og motsatt og de snakker om utøvelser mot eldre, barn og personer på samme aldersnivå som seg selv. Astrid mister kontroll over sinnet mot sin gamle mor, Bente mot sine partnere av samme kjønn, Carina hovedsakelig mot sine noe yngre brødre i tillegg til moren og stefaren. Klientene viser at det er en stor bredde i personer som utsettes for deres handlinger. Hendelsene beskrevet ovenfor under delen om psykisk vold, innebærer bruk av kniv. Disse

handlingene er rettet mot venner og bekjente, ikke innad i familie eller samlivsforhold. Samtlige av klientene forteller om at sinnet også preget dem negativt i ulike situasjoner med venner, naboer og andre bekjente. Dette tyder på at det ikke bare var i familiære eller partnerrelasjoner sinne var et problem. Når det gjelder vold i nære relasjoner, er det kanskje derfor hensiktsmessig å ha et større nedslagsfelt for hvem de utsatte er.

Klientenes forklaringer

I voldstematikken er motiv for utøvelse et sentralt tema som kan bidra til viktig kunnskap i arbeidet med å forhindre ytterligere vold. En utøvers motiv blir gjerne overskygget av betydninger som illegges av andre enn utøveren. Under pseudonymet Mogen Møller skriver en voldsutsatt om sine erfaringer i boken *I fars vold* (2000). Møller mener at utøverens motiv må forstås ut fra et behov for noe. Også ut fra Isdals og WHO's syn er vold en funksjonell handling. Utøveren vil altså oppnå noe med sine utøvelser. Derfor spør jeg: hvordan forklarer klientene sine handlinger?

Oppmerksomhet

Ensomhet er et gjentakende tema når Astrid forteller om seg selv og sin livssituasjon. I voksen alder ble følelsen av å være alene påtrengende. Hun hadde ingen familie rundt seg annet enn mor, og Astrid forteller hun følte seg alene med ansvaret for henne. Hun kobler selv ensomheten med måten hun behandlet og tok ut følelser mot sin mor på. Hun sier at moren var den eneste som var til stede og som hun kunne bruke som en utfoldelsesmulighet for sine følelser. Astrid forteller at når hun ropte mot moren, så handlet det om forholdet mellom de to. Hun sier:

Astrid: «Og jeg sto ikke og kjeftet på henne for andre ting, det var meg og hun. Jeg synes hun også skulle skjønne at jeg var ensom da.»

Stine: «Men skjønte du det selv?»

Astrid: «Nei. Nei. Jeg synes bare verden var jævlig.»

Astrid viser her til en frustrasjon, som hun videre forteller ofte endte med at hun ropte mot sin mor. Hun mener andre burde sett henne og hennes situasjon, mens hun selv på dette tidspunktet heller ikke var klar over at ensomheten gjorde at hun endte opp i situasjoner hvor hun mistet kontrollen. Astrid ble syk i voksen alder og sier hun opplevde dette som et personlig nederlag. Det bygde seg opp med selvmedlidenhet. Hjerneskode og epileptiske anfall påvirket livssituasjonen hennes. Hun sier videre at sykdommen gjorde henne mer egoistisk og hun mente at alle rundt henne burde tatt mer hensyn.

«Jeg har vært veldig flink til å fortelle folk hvor syk jeg er og hvor mye medisin jeg bruker, hvor trasig jeg har hatt det.»

Astrid har et behov og ønske om å bli sett og anerkjent. Hun søkte medlidenhet og sympati ved å fortelle om sine utfordringer med sykdommen. Under intervjuet forteller hun også hvordan hun brukte blant annet sykdomshistorikken som en forklaring på sine handlinger rettet mot moren. Med handlingene uttrykker hun et behov for oppmerksomhet rettet mot seg og sin livssituasjon. Hun var ensom og hadde stort ansvar for sin mor på egen hånd, samtidig som hennes egen sykdom kom i tillegg. Hennes behov for å bli sett og anerkjent ble ikke tilfredsstilt. Utøvelsene kan tolkes som et ønske om å bli anerkjent i øyeblikket eller et resultat av en frustrasjon for at hun føler hun aldri blir anerkjent.

Utløsning av følelser

Første gang Bente utøvde fysisk vold, sier hun at det skjedde uten at hun forsto det. Etter den andre gangen, innså hun at det var en ganske herlig følelse. Hun fikk ut alle følelser som hun hadde lagt i skjul og bar på:

«Så skjedde det igjen, og da, etterpå så innså jeg at det var ganske herlig. Jeg fikk ut alt som var inni meg.»

Dette utsagnet viser at Bente får utløp for følelser gjennom voldsutøvelsene. Hun får tømt seg for følelser som hun ikke har gitt uttrykk for. Hun sier videre:

«[...] hver gang jeg har kjeftet henne huden full, så får jeg en utblåsning.»

Bente kjefter altså på partneren for å frigjøre følelsene hun bærer på. Bruken av ordet utblåsning er veldig beskrivende. Hun oppnår et brått utslipp, en utstrømming av følelser. Carina deler noe av de samme erfaringene som Bente. Når jeg stiller Carina spørsmål om hvordan hun har det i situasjonen når hun utøver vold sier hun:

«Jeg har det veldig bra jeg da, da får jeg ut sinne»

Carina sier at i situasjoner hvor hun utøver vold, så er det godt for henne. For henne er det en lettelse, for da får hun gitt uttrykk for sinnet sitt. Bente og Carinas beskrivelser av hvordan det føles i situasjonen kan beskrives som å få en utløsning av følelser. Bente kjenner at trangen til å utøve vold bygger seg opp, og hun provoserer frem situasjoner slik at hun endelig kan få et utslipp. Astrid beskriver også at handlingene hun utsatte mor for, var den eneste muligheten for henne til å få utløp for følelsene knyttet til ensomheten og frustrasjonen i hennes livssituasjon. Hun sier det ikke var før hun begynte på sinnemestringskurs hun fikk snakket ut om sine følelser.

Makt, kontroll og avhengighet

I intervjuet forteller Bente at hun følte en trang til å være voldelig når noe hadde vært på henne en stund. Hun følte en trang for å utøve vold for å slippe ut følelser. Hun beskriver videre situasjonen hvor hun utøver vold med dette:

«(...) når man ser frykten i øynene til noen. Du får en slags makt over dem, det var noe jeg ble avhengig av å føle. Det var et sånn sug jeg hadde av og til. Så av og til kunne jeg legge opp til krangling, så jeg visste jeg kom til å hisse meg opp såpass mye at jeg kom til å skremme livskiten ut av henne.»

Dette utsagnet inneholder flere viktige aspekter ved vold: makt, kontroll og avhengighet. For det første trekker Bente frem en følelse av makt over den utsatte. Makt er et omfattende og komplisert begrep. En klassisk forståelse av makt er sannsynligheten for å få sin vilje innenfor en sosial relasjon, også på tross av motstand (Weber 1971). Makt innebærer å få det man vil. Dette er en viktig komponent i volden ifølge Isdal og WHO, som mener vold er en funksjonell handling. Ut fra klientenes beskrivelser ønsker de å få utløp for sine følelser gjennom volden. I likhet med makt, er kontroll et viktig komponent. I utsagnet ovenfor sier Bente at hun la opp til krangling og at hun ønsket å skremme partneren. Med dette tok hun kontroll over sin tidligere samlivspartner.

Ovenfor gikk jeg inn på Astrids beskrivelser av utøvelser. Jeg tolker hennes beskrivelser som et behov for anerkjennelse i øyeblikket av situasjonen, eller som et resultat av en frustrasjon for at hun føler hun ikke blir anerkjent. Ut fra dette mener jeg det også foreligger en avmaktssituasjon hos henne. Isdal (2000: 110) sier at vold må forstås som en reaksjon på og mestring av avmakt. Jeg tolker Isdal som at vold er en maktutøvelse, men også en reaksjon på noe man ikke vet hvordan man skal håndtere, altså avmakten. Dette mener jeg kan kobles mot Astrid og de andre klientenes utøvelser. De vet ikke hvordan de skal håndtere sin livssituasjon, annet enn med maktutøvelser gjennom vold. Klientenes maktmisbruk kan dermed sies å være et tegn på avmakt.

Slik jeg har vist ovenfor, beskriver både Bente og Carina at det er en lettelse å ty til vold og at de gjennom volden får utløp for følelser de har holdt inne. De oppnår en indre ekstase i situasjonen hvor volden utøves og får en utløsning av følelser. Voldsutøvelsen gir dem altså er en god følelse i situasjonen hvor den blir utøvd. Per Isdal (2000) sier personer blir mer voldelige av å utøve vold på grunn av at volden oppleves som god for utøveren i øyeblikket den blir utøvd. De umiddelbare konsekvensene av volden oppleves som gode. Bente sier voldsutøvelse ga henne en følelse av makt – en makt hun ble avhengig av. Avhengighet er et begrep som oftest knyttes til en følelse eller nytelse man får ved å tilføre noe til kroppen (rus), mer sjeldent med følelser man får gjennom å utføre handlinger. Norge følger Verdens helseorganisasjons klassifiseringssystem av sykdom. Avhengighetssyndrom er i følge dette

systemet en samling av ulike fenomener (Helsedirektoratet). For å sette diagnosen avhengighetssyndrom må man blant annet påvise en sterk trang eller lyst, manglende kontroll, abstinenser ved opphør av bruk som fører til ny bruk for å lindre, og at man opprettholder bruk til tross for åpenbare tegn på skadelige konsekvenser. Disse kriteriene for avhengighetssyndrom er rettet inn mot ulike typer stoffbruk. Kriteriene viser til at en som er avhengig er styrt og at vedkommende ikke makter å kontrollere sin atferd.

Bente bruker altså begrepet avhengighet for å beskrive sitt forhold til egen vold. Hun hadde makt over den utsatte og kjente på et behov for å være voldelig. Hun forteller flere ganger at vold var noe som ble til en vane og at det å utøve den var avhengighetsskapende:

«Det er vanskelig å forstå det her med sinne og forstå dette med at, har man slått noen én gang, så kommer suget tilbake. Det er akkurat slik med alkohol og stoff.»

Hun sammenligner avhengigheten av å utøve vold med en avhengighet av rusmidler. De gode følelsene av makt i situasjonen og trangen til en utløsning av følelser gjennom volden fører til at man igjen blir voldelig. Mange av kriteriene til et avhengighetssyndrom kan sammenlignes med det som fortelles av Bente. Etter en periode uten utøvelse føler hun en sterk trang til å igjen være voldelig. Både Bente og Carina snakker i intervjuet om at de i voldssituasjonen mister kontrollen ved at de «klikker» eller «ser svart». I selve voldssituasjonen handler det om en selv og utløsningen man får under utøvelsen av vold. De er i det øyeblikket likegyldige overfor den andre personen (men dette endrer seg gjerne etter voldshendelsen). Dette er altså en prosess med flere stadier hvor man først føler et behov for uttømming, noe som fører til handlinger (volden) som de føler de ikke kan kontrollere, og handlingene gir en utløsning av følelser. Volden blir et gjentakende mønster, selv om den tydelig er skadelig for både utøver og utsatte. Bente forteller at hun med bruk av makt og kontroll kunne legge opp til situasjoner med tidligere samlivspartner som hun visste kom til å ende opp med kranling og deretter voldsutøvelse. Klientene beskriver at volden blir til noe godt som etter hvert skaper en avhengighet. Det er altså mange trekk som er de samme mellom deres beskrivelse av voldsutøvelser og et avhengighetssyndrom.

Mangel på selvkontroll

Som jeg så vidt var innom ovenfor er begreper som «å klikke» eller at «det svartner» ganske vanlige beskrivelser når voldsutøvere snakker om sine handlinger. Bente og Carina bruker slike begreper når de snakker om den fysiske volden de har utøvd. Når Carina snakker om i hvilke situasjoner hun «så svart», så forteller hun at det kunne være i alle typer situasjoner. Når hun var involvert i en uoverensstemmelse, både med familie og venner, så «ble hun helt svart», og da begynte hun å slå. Informantene, både klientene og terapeutene,

bruker disse begrepene. Når jeg i intervjuet spør videre og prøver å finne ut hvilken betydning som ligger bak, synes det å være en utfordring for klientene å svare mer konkret.

For å få en bedre forståelse om hva som kan ligge i betydningen av «å klikke» og «å svartne» har jeg i ettertid diskutert med en rekke bekjente om hvilke assosiasjoner de har til disse uttrykkene. I diskusjonene kom det frem at «å klikke» kan være at vedkommende vet hva man gjør i en viss grad, men gjennomfører handling siden det føles rettferdig for en selv. Videre at man blir kraftig forbannet, irrasjonell og kjempesint. Én person mener at når man «klikker», så er man i en psykisk tilstand som gjør at man opptrer på en måte som man normalt ikke ville gjort. Assosiasjoner som kom frem til begrepet at det «svartner» var at man er ute av seg selv, at man ikke har kontroll på det man gjør, og at man blir så sint at man ikke vet hva man sier eller hvordan man handler. Hjerne- og tankevirksomheten forsvinner og at man ikke ser alternative løsninger. Felles for begge betegnelse er at man kommer til et punkt og alt man føler kommer ut som en reaksjon. Disse ulike assosiasjonene til uttrykkene kom frem etter separate samtaler, men innholdet til begge uttrykkene er noe likt; det innebærer at man mister kontroll over seg selv og måten man uttrykker seg på. Det er på denne måten jeg tolker klientene når de bruker disse uttrykkene også.

Gjennom sinnemestringskurset sier Bente at hun har lært at hun selv er ansvarlig for volden hun har utøvd. Tidligere la hun skylden på de utsatte, ved at hun mente at den ble fremprovosert. Om den ene samlivspartneren forteller hun at hun oppfattet at partneren ville ha henne sint og forbannet, slik at partneren kunne bruke det mot Bente ved en senere anledning. Bente sier at hun nå tar ansvar for sine voldshandlinger, noe hun flere ganger uttrykker gjennom intervjuet. Samtidig som hun tar ansvar for sine handlinger, forteller Bente at volden er en side av henne som hun selv ikke har hatt kontroll over:

«Det er en del av meg som jeg ikke har kunnet kontrollert. Så selv om det er min feil, så er det liksom sånn at uansett hvor mye jeg har prøvd å stoppe, jeg kunne ikke, jeg klarte ikke. Det var en del jeg ikke kontrollerte. Så, jeg vet det er min feil, men det er allikevel ikke min feil.»

Det hun sier her er at voldsutøvelsen er noe hun ikke kontrollerte. Hun tar på seg ansvaret for volden, men samtidig sier hun at voldsutøvelsen ikke er hennes feil. Sinnet tok over og hun mistet kontrollen. Bente sammenligner videre denne mangelen på kontroll med at man ikke kan kontrollere kroppens funksjoner, som at hjertet slår. Hun forteller også at når man først er i en situasjon og utøver vold, så er det vanskelig å stoppe når man først er i gang:

«Det er vanskelig å kontrollere det når du blir så sint at du ikke vet hva du gjør selv.»

Bente sier hun ikke vet hva hun gjør når hun utøver vold, det er sinnet som har kontroll over henne. Dette ligger nært assosiasjonene på «å klikke» og at det «svartner». Hun ikke vet hva hun gjør i situasjonen, tanke- og hjernevirksomheten ikke til stede, bare handlingen.

Klientene forteller at de i etterkant av sinnemestringskurset har lært å ta kontroll over sine reaksjoner og handlinger, og har med dette unngått å være voldelige. De opplever mestring ved å kunne la være å bruke vold. Terapeutene forteller at deltagerne lærer å kjenne igjen situasjoner og følelser ved hjelp av sinnemestringskurset slik at de i forkant av eventuelle voldsutøvelser kan være bevisste og stoppe seg selv ved å handle annerledes enn de tidligere gjorde. Under sinnemestringskurset lærer deltagerne også ulike teknikker for å unngå å bruke vold. Med disse teknikkene skal de lære å mestre eget sinne. Selv om alle klientene som er intervjuet har vært gjennom sinnemestringskurs, forteller de på ulike måter om at det er en utfordring og kontinuerlig kamp å unngå å bruke vold. Bente er den som uttrykker dette mest tydelig:

«Det blir ikke stopp. Det har enda ikke stoppet hos meg. Jeg går enda å tenker på hva som skjedde på kurset, hva som ble sagt og hva som ble gjort. For å prøve å fortsatt få roet meg ned. [...] jeg prøver å gjøre alt for å ikke utøve vold.»

Hun sier her at trangen for å utøve vold er til stede, også etter å ha gjennomført sinnemestringskurset. For å hindre seg selv i å være voldelig og beholde roen reflekterer Bente stadig over det hun lærte gjennom kurset. Om å delta på kurset sier hun:

«Det var veldig godt å møte andre som har hatt det likedan, de visste hva jeg snakket om. De vet hvor tungt det er å la være å bruke vold.»

Kurset var en arena hvor hun traff andre som hadde de samme opplevelsene, og som delte hennes erfaring med at det er utfordrende å unngå å utøve vold. Bente forteller videre at hun nå prøver å få utløp for sinnet på ikke-voldelige måter. Carina har under intervjutidspunktet begynt å jobbe mer med relasjonen til sin mor og stefar.

«[...] jeg merker jo selv at jeg går veldig på tå da. Jeg er redd for å, det er så mange minner, og de er veldig flinke til å trykke på de knappene som får meg til å bli sint.»

Når Carina tilbringer tid med familien er hun redd for å skulle ende opp i det Brøsetmodellen betegner som «trigger-situasjoner». Dette er en betegnelse terapeutene bruker på situasjoner hvor man føler trang for å uttrykke seg med vold. Når hun tilbringer tid med familien kjenner hun igjen situasjonene, hun føler at såre punkt blir truffet.

Utsagnene ovenfor viser at det er en kamp for klientene å unngå å bruke vold, også etter å ha gjennomført sinnemestringskurset. Hvorfor en voldsutøver opplever at det er vanskelig å unngå voldsutøvelse kan kobles opp mot de gode følelsene man opplever i selve situasjonen med utløsning av oppbygde følelser. Måten klientene uttrykte seg gjennom voldsutøvelser kan i tillegg ses på som at de er blitt avhengige eller at det er blitt en vane. Brumoen (2007) sier om vaner at disse innebærer handlinger som vi ikke velger, og skal man unngå vanen, må man ta bevisste valg. For å ikke bruke en voldelig strategi må vedkommende ta et bevisst valg i enhver situasjon hvor man opplever «triggere». Det er akkurat dette klientene jobber med etter deres deltagelse på sinnemestringskurs.

Å være utøver

Én grunn til at jeg i dette mastergradsprosjektet valgte å fokusere på utøvere av vold, var fordi at forskning på vold i stor grad fokuserer på de utsatte. Jeg anser at det å sette fokus på utøvernes perspektiv vil gi viktig kunnskap for å kunne bekjempe voldsproblematikken. Derfor spør jeg i denne delen: hvordan har klientene erfart sine utøvelser?

Skam og tabu

Skam og tabu er velkjente tema innenfor voldstematikken. Dette er tema som kommer tydelig frem i intervjuene, særlig hos Astrid. I intervjuet snakker Astrid om tabuet omkring voldsproblematikken og at hun skulle ønske at noen hadde grepet inn i situasjonen mellom henne og moren:

«Hadde det vært mer snakk om meg, eller med meg, så hadde det ikke skjedd, eller det hadde ikke blitt så ille som det ble.»

Hun mener at hvis noen hadde grepet inn i situasjonen, så kunne mye av volden moren ble utsatt for blitt avverget. Hun uttrykker under intervjuet at hun i perioden hvor hun utsatte moren for sitt sinne hadde et ønske om at noen skulle gripe inn. Handlingene var for Astrid kanskje et middel for å be om hjelp, men ingen grep inn.

«[...] mens lillesøstera mi, hun fikk bekymringsmeldinger. Og det fikk hun nå iallfall i to år. Flere bekymringsmeldinger også.»

Astrid forteller at bosenteret hvor mor bodde, sendte bekymringsmeldinger til søsteren hennes i en periode over to år. Astrid ble i denne perioden aldri konfrontert, verken av familie eller personale ved bosenteret. Hun sier videre:

«Alle sammen visste om det, alle sammen så det, men det var ingen som kom og snakket med meg.»

Selv om det, ifølge Astrid, var mange som var klar over at noe foregikk, var det ingen som grep inn eller konfronterte henne med det. Som utøver av vold foreligger det også en skam i det at volden blir sett. Astrid klarte ikke å søke hjelp på egen hånd. Hun forteller at hun hele tiden var bevisst på at hun behandlet moren dårlig, og at andre personer var klar over hva som foregikk. At noen hadde grepet inn ville hatt betydning gjennom at noen viste omsorg ved at de brydde seg om situasjonen til Astrid og hennes mor. Skam og tabu synes å være en stor faktor når det gjelder hvorvidt man ber om hjelp, men også for utenforståendes terskel til innblanding. Astrid forteller at hun gjentatte ganger utsatte moren for roping. Når hun forlot moren, var det flere ganger på demonstrativt vis, hvor hun smalt med dører. Hun lagde en del bråk med denne opptrreden og en vil tro personalet på boligen hvor moren bodde ville ha vært oppmerksom på atferden. Det var de tydeligvis også, siden Astrids søster mottok flere bekymringsmeldinger. De var oppmerksomme på problemet, men sto på sidelinjen og observerte. Da kan en spørre seg hva som ligger bak en manglende konfrontasjon. Ville det vært det samme hvis en mann hadde opptrådt på samme måte? Dette kan en bakside ved vold som er kjønnet, hvor det kan synes å være en høyere terskel for inngrep for utenforstående når det gjelder vold utøvd av kvinner.

Gabriele Taylor (1985) sier at følelser som skam og skyld er selvvurderende emosjoner. Skyld knyttes til følelser man får ved å gjøre noe, eller ved å unnlate å gjøre noe. Hun sier at skam kan knyttes til sin egen vurdering av seg selv. Skam preger fortellingene til klientene i forhold til de utsatte og andre personer som er kjent med deres voldshistorie. Voldsproblematikken er ofte et tabu både for utsatte og utøver. Ut fra det Astrid forteller, så tolker jeg at foreligger det også et tabu for utenforstående å gripe inn i situasjonen. Dette er kanskje særlig aktuelt med vold som utøves av kvinner, hvor det kan antas å være en høyere terskel for utenforstående å gripe inn i situasjonen. Fjell (2013) forteller at for menn som er utsatt for vold av kvinner, holder mennene volden ofte skjult for å beskytte kvinnens integritet. Grøvdal og Jonassen (2015) hevder at menn skammer seg over å være utsatt for vold av en kvinne. De utsatte bidrar derfor til å holde volden skjult. Når volden i tillegg ikke etterlater fysiske merker, slik det ofte var i Astrids tilfelle, er det vanskelig å konfrontere og i tillegg kunne påvise at noen er utsatt for vold. Det foreligger altså et trippelt tabu når det gjelder kvinners voldsutøvelser; et tabu for voldsutøveren over sin opptrreden, for de som er utsatt for volden og i tillegg et større tabu forbundet med å gripe inn når utøveren av vold er kvinne.

Det handler om utøveren

Astrid beskriver det å besøke mor på bosenteret i etterkant av sinnemestringskurset som ubehagelig. Når hun besøkte mor, var det derfor korte

visitter. Det var tungt for henne å være i mors nærvær, og hun opplevde også at hun ikke hadde den samme kontakten med mor som hun hadde tidligere. De gangene Astrid besøkte moren, brukte hun en alternativ inngang for å slippe å møte personalet på bosenteret. Hun mistet kontakt med den øvrige familien og forteller om vanskeligheter med å møte dem. Disse historiene er preget av skam, skyld og anger for hva hun har utsatt mor for. Besøkene er krevende for Astrid og hun unngår kontakt med personalet på boligen. Bente forteller om skyldfølelser og anger for det hun har utsatt sine tidligere samlivspartnere for på denne måten:

«Jeg er ikke stolt av det jeg har gjort. Og jeg angrer hver dag. Men jeg tror ikke noen innser hvor tungt det er å gå å bære på. Å gå med det på samvittigheten. Det gjør vondt.»

Her uttrykker Bente at hennes voldsutøvelser har gjort at hun bærer på en tung last og vonde følelser i ettertid. Under intervjuet forteller både Carina og Bente at det var ekstra sårt å snakke om hva de hadde utsatt familie for, foran de andre kursdeltagerne. Når Carina etter kurset uttrykker sinne ovenfor familien, så oppfatter hun at lillebrødrene blir usikre på henne:

«Jeg har jo ikke lyst til, når man ser frykt i øynene til personer man er gla i, så er det ikke noe gøy. Jeg får veldig vondt inni meg og bare, faen, jeg har jo påført de mye som de bare skulle vært uten.»

Hun merker når familien uttrykker usikkerhet og redsel for hvordan hun skal reagere i enkelte situasjoner og sier selv hun ser frykt i øynene på brødrene. Familien er ikke trygg på henne. De blir skremt når hun uttrykker sinne. Dette er med på å skape skyldfølelse for Carina og hun sier at det gjør vondt inni henne å tenke på at hun har påført de mye som hun skulle ønske at de hadde vært uten. Bente og Carina sier direkte hvordan det er å bære på lasten med å ha utøvd vold i nære relasjoner – det gjør vondt.

Gjennom intervjuene ser man tydelig at volden er en påkjenning for de som utøver volden. Bak fortellingene om det å ha utøvd vold mot nære personer, ligger det mye vonde følelser på grunn av hva de har utsatt dem for. Når klientene snakker om sine utøvelser er det seg selv de snakker om, og lite om faktorer utenfor. Forklaringene på utøvelser som jeg trekker frem ovenfor viser at volden primært handler om å gjøre det godt for seg selv. Voldsutøvelsene er ikke bevisste handlinger for å skade eller gjøre utsatte vondt. Volden utøves for å tilfredsstille et behov hos seg selv.

I en studie utført av NKVTS om kvinners vold mot egne barn (Kruse og Bergan 2014) viser funnene at disse mødrene forbinder sin egen vold med sinne, aggresjon og frustrasjon rettet mot barna. I tillegg til dette ser mødrene

forbindelser med sin egen livssituasjon som er preget av stress, maktesløshet og en følelse av å ikke strekke til. Ut fra dette ser man at disse mødrene er preget av faktorer i hverdagen som, i likhet med Astrid, Bente og Carina, gjør at vold blir et resultat. Det man umiddelbart ser er eksterne motiver for vold som påvirker utøveren til å utøve vold, men når man går dypere inn i problematikken finnes de egentlige motivene for voldsutøvelse hos utøveren. Klientene forteller om vonde følelser og skyld for hva de har påført personer som er eller har vært dem nære. Som én av terapeutene sier under intervjuet, så er det svært få som ønsker å utsette mennesker de er glade i for vold og for det volden fører med seg. I forskning skrives det lite om voldsutøveren og hvilke påkjenninger det er for personer som har utøvd vold mot nære personer og hvordan de skal håndtere følelsene de sitter inne med. Det er til en viss grad forståelig fokuset er på de utsatte av vold, men for å få grep om voldsproblematikken og alt den innebærer, må fokuset i større grad også være på voldsutøvere. For en person som har utøvd vold er det mange følelser som må bearbeides, og ut i fra klientenes beretninger er det tydelig at volden de har utøvd er en stor byrde for dem.

Oppsummering

Jeg innledet dette kapitlet med å stille spørsmål om hvilke handlinger klientene forteller om, hvordan de forklarer utøvelsene og hvordan de har erfart egne utøvelser. Det kom frem at klientene forteller om et bredt spekter av utøvelser. Disse handlingene kan ut fra Brøsetmodellen og Isdal kategoriseres som psykisk, fysisk, materiell og seksuell vold. Videre gikk jeg inn på klientenes forklaringer på deres utøvelser ved å se på hva de oppnår gjennom handlingene. Én av informantene bruker utøvelsene som en metode for å oppnå oppmerksomhet. Samtlige forteller at handlingene gir en følelsesmessig utløsning av følelser, hvor de får frigitt det de ikke gir uttrykk for og det som de har båret på. Makt og kontroll kom videre frem som viktige aspekter ved klientenes handlinger. Det kom også frem at den ene klienten kobler sin voldsutøvelse direkte med avhengighet, og at hun sammenligner denne avhengigheten med rusmiddel.

Til slutt gikk jeg inn på hvordan klientene har erfart egne utøvelser. Temaene skam og tabu preget spesielt det ene intervjuet. Jeg konkluderte med at det foreligger et trippelt tabu i kvinners voldsutøvelser. For det første foreligger det et tabu for voldsutøveren med sine utøvelser. For det andre er det et tabu å være utsatt for vold. Og til sist kan det virke som om det er en høyere terskel for å gripe inn når voldsutøveren er en kvinne. Avslutningsvis gikk jeg inn på at handlingene bunnar i utøveren selv og at det er en stor byrde å bære at man har utsatt noen for vold.

Kapittel 5: Voldens dimensjoner

Vold er et komplekst tema. Det er for eksempel mange måter å forstå begrepet på, det finnes ulike definisjoner av det og det anvendes ulike kategoriseringer og graderinger av voldsutøvelser. På bakgrunn av det finnes ulike oppfatninger, vil jeg først i dette kapitlet undersøke hvilke forståelser for begrepet vold informantene har. Det foreligger også ulike oppfatninger for betydningen av kjønn i vold. Jeg vil derfor undersøke ulike forståelser for kvinners voldsutøvelser som kommer frem av informantene. Og spør på bakgrunn av det: hvilke måter forstår klientene og terapeutene handlingene som kjønnen?

Voldsbegrepet

I teorikapittelet viste jeg til Isdals og WHO's definisjoner for vold. Med utgangspunkt i disse definisjonene vil jeg se nærmere på hvordan begrepet vold forstås av informantene. Er det en felles oppfatning for vold, eller forstår de begrepet på ulikt vis?

Et vidt begrep om vold

Når terapeutene reflekterer rundt hva som ligger i begrepet vold, forteller flere av dem at voldsutøvelser kjennetegnes av at utøveren har mistet kontrollen over sinne. De understreker at sinne egentlig er en helt legitim uttrykksform. Terapeuten Dagfinn trekker frem et egenkomponert slagord: «bak et sinne, ligger et minne». Han sier videre: «sinne er en erstatning for noe annet». Når vold blir utøvd, mener Dagfinn altså at det ligger noe bak og at det er en erstatning for noe som ikke blir uttrykt. Han sier også at når volden utøves, så mister sinne kontroll og fotfeste. Fride, som også er terapeut, støtter opp om dette og sier at volden blir utøvd når vedkommende mister kontrollen over sitt eget sinne. Dette synet på vold blir noe ulikt WHO's definisjon, hvor voldshandlingene er intensjonelle, det vil si at de utøves med en hensikt. Med terapeutenes oppfattelse utøves vold i situasjoner hvor utøveren ikke har kontroll over seg selv. Fride sier videre at sinne er en emosjon, mens vold er en utøvelse. Sinne er altså noe man føler, mens volden er en utøvende handling. Blant terapeutene er det en klar enighet om at vold er mer enn fysiske handlinger og at vold kan praktiseres på ulikt vis. I sitt syn på begrepet vold er de tro mot Brøsetmodellen, som støtter seg til Isdals (2000) definisjon av vold.

Et smalt begrep om vold

Terapeutene sier at mange av kursdeltagerne er mødre som utøver vold mot små barn, og som oppfatter seg selv som sinte. Disse kvinnene ønsker ofte å delta på sinnemestringskurs for å slutte med å skremme eller kjefte på barna sine. De ser altså at deres oppførsel er problematisk, men de bruker ikke begrepet vold.

Ifølge flere av terapeutene legger disse kvinnene ofte fokus på at de aldri har slått eller utsatt barna for fysiske voldshandlinger. Ved inngangen av kurset har de en sperre for å anerkjenne sine ikke-fysiske handlinger som vold. Flere av terapeutene forteller at de møter holdninger om at vold er fysiske handlinger, og at deltagerne i forkant av kurset ikke ser på seg selv som utøvere av vold når volden er ikke-fysisk. Den ikke-fysiske volden blir av de kvinnelige deltagerne betegnet som «noe annet» siden de ikke slår eller er fysiske i sine handlinger. Dagfinn forteller at det ofte må brukes tid for å få de kvinnelige voldsutøverene til å erkjenne egen vold og vold de selv eventuelt har opplevd. Gro sier at deltagere ofte vil betegne sine handlinger med andre begrep, også utover i kurset, mens terapeutene er konsekvente med å bruke voldsbegrepet. Videre sier hun at det er en del av terapien å bidra til at deltagerne tar ansvar for sine handlinger og til at de ser volden og konsekvensene av den for det den er. Med en gjennomgang av deltagernes voldsutøvelser og kursenes definisjon på vold, som innebærer fysisk, psykisk, materiell, seksuell og latent vold, får deltagerne en bredere forståelse av voldsbegrepet, og de får deretter en forståelse om at deres handlinger er vold.

Astrid sier at hun hele tiden var klar over at hun oppførte seg dårlig mot moren og at hun hadde dårlig samvittighet for dette. I relasjonen mellom Astrid og moren, har mors alderdom gjort at de har byttet roller. Et slikt rollebytte er omtalt når foreldre blir eldre, og det blir barna som må ta vare på sine foreldre. Astrid ser på det som sin oppgave å besøke og å ta vare på moren, siden hun er den eneste av morens pårørende som bor i nærområdet. Terapeutene snakker om foreldre som ikke takler hverdagen og som lar frustrasjonen gå ut over barna, noe som kan sammenlignes med Astrid. Astrid sier hun var alene om ansvaret for moren og at moren var den personen hun kunne få utløp for sitt sinne mot. Gjennom måten Astrid forteller om sine egne erfaringer, støtter hun opp under det terapeutene sier om mange av kvinnene som deltar på sinnemestringskursene. I likhet med de sinte mødrene som trekkes frem av terapeutene, anerkjenner Astrid sine handlinger som vold gjennom deltagelse på sinnemestringskurset. I intervjusituasjonen betegner hun allikevel ikke sine handlinger som vold; hun bruker andre ord for å beskrive sine voldsutøvelser. Hun bruker betegnelser som «å rope», «brøle» og «bannes» når hun snakker om det hun har utsatt moren for, og kaller det for å være «trollete».

Astrid legger vekt på ikke-fysiske handlinger når hun forteller om sine utøvelser. Hun påpeker flere ganger at hun ikke har slått sin mor, og at hennes handlinger ikke var fysiske. Det kommer allikevel frem at hun ved flere tilfeller kløp eller grep tak i moren, noe som etterlot store blåmerker. Det later til å være viktig for Astrid å understreke at handlingene oftest ikke var fysiske. Dette tyder på at når volden er fysisk blir den oppfattet som mer alvorlig for henne. Astrids utøvelser med å klype og gripe tak i mor kan man ut fra Isdal og WHO sette

under kategorien fysisk vold. Når hun forteller om dette, sier hun:

«(...) mamma bruker blodfortynnende medisin. Og når jeg hadde klypet tak i armen, så vistes jo det godt. Da blør det jo på innsida.»

Her forteller Astrid at blåmerkene kom som et resultat av at mor gikk på blodfortynnende medisiner. Hun bruker dette som en ufarliggjøring av de fysiske handlingene hun utøver. Hadde ikke mor gått på blodfortynnende ville sannsynligvis ikke merkene etter utøvelsene vært like synlige. Mødrene på sinnemestringskurs som terapeutene forteller om, har samme syn som Astrid når det gjelder sine utøvelser. For disse mødrene er det viktig at de aldri har utsatt barna for fysiske handlinger. Også for dem er det viktig å understreke at utøvelsene ikke er fysiske og det kommer tydelig frem at fysiske utøvelser blir oppfattet som mer alvorlige.

Bente og Carina bruker i motsetning til Astrid betegnelsen vold om sine utøvelser. Det Bente og Carina har til felles er at deres utøvelser er av en sterkere fysisk karakter. Når jeg i intervjusituasjonen spør dem om de kan fortelle om episoder der de har utøvd vold, er det for begge hovedsakelig fysiske handlinger som trekkes frem. I beskrivelse av de andre kursdeltagerne sier Bente:

«Ikke alle brukte vold, noen brukte vold, andre brukte ord. (...) det var meg og ei annen ei som var veldig voldelig. Og det var to som brukte ord mot familien sin.»

Når Bente snakker om de fysiske handlingene bruker hun voldsbegrepet, men hun bruker betegnelsen «å bruke ord» om verbale utøvelser. Også for Bente er det altså et klart skille mellom fysiske handlinger, som betegnes som vold, og annen ikke-berørende vold. Når Carina snakker om sinnemestringskurset og teknikker hun lærte sier hun:

«Tankene kommer først, så kommer sinne og så kommer handlingen».

I tro til kurset idéer sier hun at man må stoppe tankene eller sinne for å forhindre handling. For Carina er det hun betegner som vold, fysisk mot andre eller av materiell art. Når hun snakker om «handlingen», mener hun de fysiske handlingene som hun har utøvd mot mennesker eller gjenstander. Hun sier hun har vært mye sint, men betegner ikke sinne i seg selv som vold under samtalen. Klientene som er intervjuet er selvfølgelig preget av sinnemestringskursenes oppfatning om hva vold er. Alle erkjenner sine utøvelser som vold, noe som også er et kriterium for å kunne delta på kurs. Samtidig snakker alle klientene frem et skille mellom den fysiske og ikke-fysiske volds.

Konsekvenser av ulike syn på vold

Ut fra beskrivelsene ovenfor er det et tydelig skille mellom det som terapeutene og klientene betegner som vold. Terapeutene har en vid forståelse for hva vold er, med flere kategorier og underkategorier som baserer seg på Isdals definisjon av begrepet. Klientene snakker om den fysiske volden som den egentlige volden, og det er et tydelig skille mellom fysiske og ikke-fysiske handlinger. Terapeutene sier at et slikt syn på vold er vanlig blant kursdeltagerne.

Man kan se på ulike følger av de forskjellige oppfatningene av vold. Ved bruk av et vidt begrep om vold distanserer man seg fra en historisk forståelse av begrepet, hvor fokuset har vært på menn som voldsutøvere. Et eksempel som kan trekkes frem er Brøsetmodellens utvikling. Tilbudet startet som et prosjekt rettet mot menn med sinne- og atferdsproblemer. Tjue år etter startet de opp med egne kvinnegrupper. Utviklingen av tilbudet viser at Brøsetmodellen har gått fra et smalt syn på vold, hvor menn anses som voldsutøvere, til et bredt tilbud, hvor voldsutøvelser kan være uavhengig av kjønn. Tidligere var vold oppfattet som et privat anliggende og som gjerne ble betegnet som «husbråk» og noe som ble knyttet til bestemte sosiale klasser i samfunnet (Stefansen og Pape 2006: 207). Et vidt begrep om vold bidrar til å åpne opp for at volden ikke knyttes til spesielle sosiale grupper eller klasser i samfunnet. Innenfor en vid forståelse er «alle» potensielt voldsutøvere, noe som åpner opp for at både kvinner og menn med ulike bakgrunner kan være utøvere av vold. Volden blir med denne forståelsen «alminneliggjort» ved at den ikke tilhører et bestemt kjønn eller sosiale grupper, og alle strukturelle og/eller sosiale dimensjoner fjernes. Ved å se på volden uavhengig av dimensjoner som kjønn og klasse, blir man tvunget til å finne andre forklaringer for utøvelse. Dagfinns uttalelse, hvor han sier at det ligger et minne bak sinne, og at sinne ofte er en erstatning for noe annet kan være et utgangspunkt til andre forklaringer. Man må utforske hva som ligger bak sinne for å finne forklaringer på voldsutøvelser.

Ved å bruke et smalt begrep om vold knyttes fysiske voldsutøvelser i hovedsak til menn. En konsekvens av dette kan være at vold utøvd av kvinner ikke blir ansett som vold. Flere utøvelser vil ikke defineres som vold, noe som vises i hvordan klientene snakker om sin forståelse, hvor den fysiske berørende volden er det som ses på som den egentlige volden. Når kvinner utøver vold, blir den ansett som mindre farlig og den oppfattes som mindre alvorlig. Deres vold blir forstås som avvikende, og oppfattes egentlig ikke som en problematikk i samfunnet. Alt dette bidrar til en usynliggjøring av at kvinner kan være utøvere av vold.

Som professor Kimberlé W. Crenshaw er inne på i sin artikkel *Mapping the margins* (2006), er det grupper som marginaliseres i det hun betegner som et mannsdominert samfunn. Disse marginaliserte gruppene «forsvinner» et sted

mellom de dominerende mennene og de undertrykte som kjemper for å synliggjøre vold. Hun mener at det innen identitetspolitikk ikke tas høyde for at flere identiteter er tett sammenvevde. Crenshaw trekker spesielt frem «rase» som en oversett kategori. Hun setter fokus på at fargede kvinner er mer marginaliserte enn hvite kvinner. I de hvite kvinnenenes kamp mot undertrykkelse har det blitt fokusert på vold utøvd mot hvite kvinner. Poenget til Crenshaw er at selv om det er anerkjent at vold forekommer i alle samfunnslag, sklir noen av de marginaliserte gruppene ut av synsfeltet. Relatert til kvinners vold, kan man si at menns posisjon og makt i samfunnet har vært medvirkende til å usynliggjøre at menn kan være utsatt for vold. Å bekjempe vold i nære relasjoner har hovedsakelig vært en kamp om kvinners frigjørelse og likestilling med menn. Med en oppfatning om at det er menn som utøver vold, har det vært fokus på å forebygge vold mot kvinner. Utsatte for vold utøvd av kvinner har dermed ikke vært i fokus, og er blitt en oversett gruppe.

Hva er vold?

Fjell viser i boken *Den usynliggjorte volden* (2013) at menn som er utsatt for vold fra kvinnelige partnere ikke betegner det de er utsatt for som vold. Noen få resonnerer seg i intervjuet frem til at det er vold de er utsatt for (Fjell 2013: 138). Disse mennene forteller om historier preget av psykisk vold, trusler, sjalusi, materiell vold, krangling om penger og kontrollerende atferd. Fremfor å bruke betegnelsen vold, anvender mennene begrep som galskap, surhet og manipulering. I Fjells studie kommer det frem at verken de utsatte mennene, voldsutøvere eller andre personer som hadde kjennskap til volden, betegnet handlingene som vold. Som jeg viste ovenfor brukes andre ulike begrep for å betegne psykisk voldsutøvelse. Mens Bente bruker betegnelsen «å bruke ord», sier Astrid «rope», «brøle» og «bannes» om sin atferd. Fjells informanter bruker betegnelsene galskap og surhet. Disse begrepene forbinder jeg med negative personlighetstrekk og det å utvise galskap kan ses som et brudd på sosiale normer. Det kan for eksempel innebære villhet, vanvidd, mani, uforstand, at man ikke er tilregnelig og at man kan utgjøre en fare for seg selv eller andre. I motsetning til galskap ser jeg på begrepet surhet som et mer passivt begrep. Surhet går mer på oppførsel, ikke handling. Dette kan innebære å være grinete, sur eller sutrete. Ved et søk på internett, handler de fleste beskrivelsene av «sur» om kvinner. Begrepene galskap og surhet knyttes til en feminin atferd, fremfor en maskulin atferd. På bakgrunn av dette kan disse begrepene brukes som en usynliggjøring for voldsutøvelser utøvd av kvinner. Det oppfattes ikke som vold, men «noe annet». I samsvar med Fjell kan det tyde på at det er en større terskel for å betegne handlinger utøvd av kvinner som faktiske voldsutøvelser. Med utgangspunkt i klientene i denne studien vil dette være særlig gjeldende når det gjelder voldsutøvelser som ikke er fysiske.

Dette leder til et spørsmål om hvilken oppfatning om hva begrepet vold innebærer som skal anses for å være «korrekt». Skal man forholde seg til brede definisjoner, slik som Isdal og WHO, eller er det den fysiske volden som er den egentlige volden? Terapeutene forteller at det å anerkjenne sine handlinger som vold er en viktig del av kursets innhold. Sinnemestringskurset kan kanskje anses som en metode for å endre oppfatningen som er utbredt blant deltagerne om hva vold er.

I forskningssammenheng er det vanlig å skille mellom ulike graderinger av voldsutøvelser. NKVTS bruker skillene «mindre alvorlig fysisk vold» og «alvorlig fysisk vold» i flere av sine rapporter (Thoresen og Hjemdal 2014; Kruse og Bergman 2014). Også statlige instanser bruker slike skiller. Et eksempel på dette er Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner 2014-2017 (Justis- og Beredskapsdepartementet 2013). I betegnelsen mindre alvorlig vold vises det til vold med mindre potensial for fysisk skade, for eksempel slag med flat hånd, dytting og å gripe tak i noen. Alvorlig vold innebærer vold med større potensial for fysisk skade. Eksempler på dette er slag med knyttneve, å sparke eller å banke opp noen. Kruse og Bergman (2014) erkjenner at bruk av et slikt skille av voldsutøvelser er problematisk. Slike skiller for voldsutøvelse kan være med på å illegitimere den utsattes opplevelse av at vold er en stor påkjenning, for eksempel ved at volden av andre betegnes som mindre alvorlig. Voldsutøvelser som betegnes som mindre alvorlige kan oppleves som svært alvorlig for den utsatte. De psykiske skadene som volden man blir utsatt for kan medføre er, som Kruse og Bergman (2014) påpeker, avhengige av flere faktorer enn muligheter for fysisk skade. I tillegg til at et skille mellom mindre alvorlig og alvorlig vold kan ha liten hensikt, er det problematisk å skille voldsutøvelser i ulike kategorier. I en fremstilling av ulike kategorier kan de beskrives, mens i realiteten glir kategoriene over i hverandre og blir da vanskelige å plassere.

Astrid forteller om en hendelse på bosenteret hvor moren bodde. Hun var på vei til å gå etter et besøk på bosenteret. Moren satt i stolen og strevde med å åpne emballasjen på en sjokoladeplate. Astrid tilbød å hjelpe med å åpne emballasjen, men moren insisterte på å klare dette på egen hånd. Astrid sier at hun i denne situasjonen ikke var sint til å begynne med og at hun tilbød moren hjelp en gang til:

«Neimen, jeg kan jo hjelpe deg, sa jeg, også heiv hun sjokoladeplata mot meg. Og så tok jeg sjokoladeplata, og heiv den tilbake. Da var jeg sint, ordentlig forbannet. Hvorfor du blir forbannet på en sånn, ja, jeg vet ikke jeg. Og da traff den sjokoladeplata her [viser til kinnet]. Og det ble et svært blåmerke. Og, jeg gikk. Slo døra bak meg, tror jeg at jeg gjorde også.»

I sinne kastet Astrid sjokoladeplate mot mor, og den traff ansiktet. Deretter dro hun derfra og uttrykket tydelig sinne ved at hun slo døra bak seg på

demonstrativt vis. Som en følge av denne hendelsen fikk moren et tydelig stort blåmerke i ansiktet. Astrid sier hun aldri slo, men etter denne hendelsen sier hun at «alle» trodde hun hadde slått. Her er det elementer som kan settes i ulike kategorier av vold. Det kommer frem elementer fra både psykisk og materiell vold, i tillegg til muligens fysisk vold. Dette kan ses på fra ulike ståsted og det kan diskuteres i hvilken kategori dette skal settes. I tillegg til kategorisering kan det også diskuteres om denne episoden kan sies å være voldsutøvelse i hele tatt. På bakgrunn av at Astrids utageringer var gjentakende, vil denne hendelsen i lys av Isdals definisjon kategoriseres som vold ved at Astrid med sine handlinger «skader, smerter, skremmer eller krenker» sin mor. Hadde dette vært et engangstilfelle, kunne hendelsen ha blitt kategorisert med et annet perspektiv. I lys av WHO's definisjon, kan utfallet få en annen vinkling ved at Astrids handlinger ikke nødvendigvis er intensjonell eller med hensikt, som WHO hevder vold er. Astrids utøvelser, slik hun selv beskriver dem, var aldri bevisste handlinger.

I teorikapitlet viste jeg til en rekke elementer for hva psykisk vold kan innebære (Sogn og Hjemdals 2010: 30). Her nevnes blant annet verbale angrep (beskrevet som latterliggjøring og mobbing), sjalusi og eierskapsfølelse, trusler om å forlate noen eller innlede forhold med andre. Det som er til felles for mange av handlingene i denne definisjonen, er at det ikke er noen klare grenser for når de skal kategoriseres som vold. Da blir det altså opp til den utsatte å «bestemme» om de er blitt utsatte for voldsutøvelser eller ikke. Dette kan bli problematisk ved at voldsbetegnelsen kan brukes uhensiktsmessig og/eller urettmessig, og ved at den da mister sin betydning. En konsekvens kan være at begrepet vold blir *for* alminneliggjort.

I partnerrelasjoner er det vanlig å skille mellom to former for voldsutøvelse. Den første er episodisk partnervold. Disse utøvelsene er ofte gjensidige og et resultat av konflikter som eskalerer (Pape og Stefansen 2004: 51). Både kvinner og menn kan dermed anses som utøvere. Den andre, intim terrorisme, knyttes i all hovedsak til vold utøvd av menn. Utøvelsene kan være psykiske og fysiske, hvor et bredt spekter av undertrykkelsesstrategier benyttes for å oppnå makt og kontroll (Pape og Stefansen 2004: 52). Ved å sammenligne disse formene for utøvelser med klientenes fortellinger, mener jeg de også kan brukes for å kategorisere utøvelser som ikke er utøvd i en partnerrelasjon. Slik klientene beskriver sine erfaringer innebærer volden både fysiske og psykiske utøvelser og den er sjeldent gjensidig i særlig grad. Den vil da betegnes som intim terrorisme. Dette begrepet brukes vel å merke for å betegne utøvelser som i all hovedsak utøves av menn. På grunn av kjønnsdimensjonen i denne typen av voldsutøvelse betegnes intim terrorisme som patriarkalsk terrorisme (Fjell 2013; Pape og Stefansen 2004). Å vise at kvinner utøver vold som kan betegnes som intim terrorisme synliggjør kvinners voldsutøvelser og utfordrer oppfatningen av

denne kategorien som preget av menns dominans over kvinner.

Jeg kan ikke trekke en klar konklusjon om hvilket begrep om vold som er mest «korrekt». Men uklare skiller og ulike oppfatninger tyder på to ting – betydningen av begrepet vold er uklart og det er behov for en videre diskusjon.

Klientenes selvoppfatning

Når Astrid under intervjuet forteller om hvordan hun tidligere oppfattet seg selv bruker hun begrepene «egoist» og «høyrøstet». I tillegg sier hun at hun er humørfyllt og har «mange gode replikker», noe som stemmer godt overens med inntrykket jeg satt igjen med etter å ha møtt henne personlig. Vi fant fort tonen og noe å snakke mens vi gikk mot lokalet hvor vi skulle gjennomføre intervjuet. Det hun forteller om seg selv, om hvordan hun var, er en motsetning til inntrykket jeg fikk. Hun beskriver også dette selv: «For jeg kan være så sint, det er ingen som skjønner det når de kjenner meg uten sinneanfallene» og «Ja, jeg kunne bli fryktelig sint for ingenting altså». Hun forteller om at hun alltid har vært den som bestemte i enhver situasjon og jeg spør videre:

Stine: Du har vært vant til å ha kontroll?

Astrid: Ja! Hele tiden. Det skriver seg fra barndommen av det altså.

Stine: Ja?

Astrid: Ja, det gjør det. For jeg var odelsgutt. Ja, bokstavelig talt odelsgutt. Og den som var med pappa. Og som sådan så bestemte jeg da. Og de to andre, halvsøstera mi og lillesøstera mi, de var sammen med mamma. Og hun er fortsatt den som, ”ja, så sier vi det sånn da”, gir etter. Det har hun bestandig gjort. Mens jeg var den som klatret i trær, og, opp på taket på husene og holdt på å male. Da jeg var 13 kom nabomannen og var sint på pappa for at ”jentungen skulle ikke opp dit”.

Her beskriver Astrid hvordan hun alltid har hatt kontroll i enhver situasjon, og hun forbinder dette med at hun fra oppveksten så på seg selv som at hun passer mer inn i rollen som en gutt fremfor en jente. Søstrene hennes passet bedre inn i «jenterollen» og knyttet seg mer til mor og hennes gjøremål i hjemmet. Astrid knyttet seg til far, og ble kanskje behandlet mer som en gutt siden hun bidro i gjøremål som ble sett på som mer passende for gutter. Hun sier at fordi hun var mer knyttet til far og bidro i hans arbeid, så fikk hun bestemme. Hennes rolle som «gutt» fikk reaksjoner i ung alder, naboer reagerte og syntes hennes oppførsel var upassende for en jente. Astrid forteller videre at hun tok med seg en mann fra Oslo til hjemtraktene:

«Tok med en østkantgutt fra Oslo. Gifta meg med han og bokstavelig talt tok han med meg altså, det var jeg som bestemte. Vi gifta oss, det var jeg som fridde også. Og sendte han på landbruksskolen.»

Astrid forteller om hvordan hun tok kontroll og bestemte i relasjonen. Med frieriet overtok hun en oppgave som tradisjonelt anses som en manns.

Dette utsagnet passer også inn i rollen hvor hun beskriver seg som gutt, hvor hun tok kontroll over hva som tradisjonelt sett er blitt sett på som menns oppgave og avgjørelser. Hun sier videre:

«Jeg har bestandig vært den som har vært vant til å bestemme».

Kontroll og det å bestemme over andre noe som gjentar seg i intervjuet med Astrid. Hun hadde kanskje allerede på den tiden en viss kontroll eller makt over sin mor, som ifølge Astrid var ettergivende. Astrid beskriver sin mor som det som kanskje kan sies å være en typisk mor og kvinnefigur på den tiden hun vokste opp. Morens oppgaver var i hjemmet.

«Også er vi, jeg og mamma, vi er veldig forskjellige. Vi hadde jo aldri noe godt forhold når jeg var lita heller. Jeg hadde han pappa jeg. Mamma lagde mat. Punktum. Hun var verdens snilleste menneske vet du. Men det så jo ikke jeg. (...) Et veldig hjertelig menneske, hun mamma. Jeg er slik en motsetning jeg, vet du.»

Ifølge Astrid var ulikhetene mellom henne og mor en årsak til at de aldri hadde et tett og nært forhold. Igjen nevner hun at hun foretrakk å tilbringe tid med far, siden det var de to som hadde noe til felles. Hun forteller at moren var snill og hjertelig, noe Astrid sier hun ikke oppfattet før senere i livet. Hun påpeker videre at hun ser på seg selv som en motsetning til mor. Hva som ligger i disse motsetningene, sier hun ikke noe videre om.

Gjennom det Bente forteller i intervjuet, fikk jeg inntrykk av at hun er preget av en sår barne- og ungdomstid. Hun går ikke spesifikt inn på noe av dette under intervjuet, men det dukker opp noen korte historier underveis. Jeg spør heller ikke videre på dette, da det er hennes voldsutøvelser jeg i hovedsak er interessert i. Da jeg traff Bente var hun blid og imøtekommende. Praten gikk lett og mange tema dukket opp, men hun fortalte bare ganske generelt om det hun hadde opplevd, og det virket som hun ikke ville gå særlig i dybden av historiene. Samtidig var hun veldig ærlig. Hun sa ting rett frem og virket uredd. I ettertid tenker jeg at dette kan ha sammenheng med at hun sier: «jeg sliter enda med det her å vise følelser». Det å snakke om denne tematikken er selvfølgelig sårbart og jeg har forståelse for at det er vanskelig å snakke om. Hun snakker her om at hennes fremtreden kunne skremme folk:

«Og det var flere av folka der som var redd meg. Og det var jo gutter som var større og sterkere enn meg. De trakk seg jo unna med en gang jeg begynte å bjeffe. (...) Jeg hissa meg opp sånn. Og jeg bjeffa. Og da, da er det jo folk som blir redd.»

Dette utsagnet sier mye om hvordan hun fremsto overfor andre. Hun var skremmende, og både jenter og gutter ble redde for henne. Bente har tydelig forståelse for at folk reagerte på den måten. Hun skapte selv denne reaksjonen. Slik jeg forstår Bente brukte hun vold og sin aggressive fremtreden for at andre

skulle respektere henne og hennes grenser: «de som ikke respekterte meg, de ble redd meg», i tillegg sier hun:

«Det er hvis noe har gnagd på meg en stund. Da føler jeg virkelig for å ty til vold for å vise at det her er ikke greit. At det her gidder jeg ikke.»

Her beskriver Bente at hun bruker vold for å sette grenser overfor andre. Voldsbruken er en form for kommunikasjon for å vise andre at de har tråkket over hennes personlige grenser. Når noe plaget henne klarte hun ikke å formidle dette verbalt, og når hun hadde nådd et visst punkt tydde hun til voldsbruk. Jeg har tidligere vist at hun hadde et utstrakt bruk av ulike voldsutøvelser. Forestillingen om at det er et skille mellom voldsutøvelser utøvd av kvinner og menn er noe hun kom inn på under samtalen:

«Det er mannfolk som slår. Det er kvinnfolk, kvinnfolk bruker bare ord. Sånn har det jo vært i alle år, i hvert fall i hodet på alle. (...) Det er mannfolk som slår, kvinnfolk, de, de bruker bare ord. Og det er kanskje sant. Mye av oppveksten min, så brukte jentene på min alder, de brukte ord. Og de brukte blick. Men jeg, jeg brukte både ord, slag og vold. Jeg har jo ikke vært noen snill person. Jeg har jo brukt ord også, veldig mye.»

Bente sier at kvinner «bruker ord». Med dette mener hun antageligvis det som faglitteratur beskriver som psykisk vold. Hun selv bruker både ord og annen vold. Slag, altså fysisk vold, er en voldsutøvelse som Bente mener er en maskulin/mannlig handling. Bente setter seg selv i kategorien «mann» ved at hennes voldsutøvelser er fysiske, noe hun karakteriserer som mannlige handlinger. Bente sier også at dette skillet mellom voldsutøvelser kanskje er sånn for de fleste som utøver vold, men at hun selv ikke passer inn i et slikt skille hvor kvinner bruker ord og menn slår.

Carina sier i likhet med de to andre klientene at hun har gjennomgått en stor endring som følge av sinnemestringskurset. Carina møter situasjoner på en annen måte etter kurset, og hun opplever at hun er roligere som person. Tidligere var det ikke mye som skulle til for at hun tok til vold.

Carina: «Jeg havna i veldig mye slåsskamper fra jeg var liten av, egentlig.»

Stine: «Ja?»

Carina: «På grunn av at jeg har, jeg har jo prøvd å ta igjen med vold. Selv om det har jo ikke løst noen ting. Der og da løser det jo egentlig veldig mye for meg, for det er ikke, ikke kødd med meg liksom, for jeg tar igjen. Da ble jeg heller frykta da, istedenfor å bli mobba.»

Vold har vært en metode for Carina for å løse problemer og håndtere motgang siden barndommen. Hun forteller her at volden var en kortsiktig løsning på hennes problemer, for det hjalp henne i situasjoner hvor hun havnet i slåsskamper. Vold ble en måte å håndtere mobbingen hun ble utsatt for, ved å

skapte frykt med sin opptreden. Hun beskriver andres opplevelser av henne i barne- og ungdomstida med følgende utsagn:

«Og da var jeg jo en tikkende bombe, som de kalte meg.»

Dette utsagnet sier mye om hvordan hun tidligere ble oppfattet av andre. Andre gav henne betegnelsen som «tikkende bombe». De rundt henne visste aldri når hun kunne «gå av». Dette gav utslag i at mennesker som sto henne nær, ble redd henne:

«De som står meg nære har jo blitt redde for å være med meg og de sier ikke så mye, men det er jo ikke vanlig da. Det er jo mer vanlig at, det er jo en uvant situasjon for veldig mange, tror jeg, at jenter gjør det.»

Først i dette utsagnet sier Carina at hun har oppfattet at folk rundt henne var blitt redd for henne og hennes reaksjoner, selv om de ikke har uttrykt det eksplisitt. Det ble for andre vanskelig å forholde seg til henne. Hun forteller også at hennes måte å uttrykke seg ikke var forbundet med en jente/kvinne, men noe som man i større grad forbinder med gutter/menn.

I utsagnet ovenfor fremstiller Carina at hennes voldelige atferd ikke passer inn i det som anses som kvinnelig. Hun forbinder dette med en mannlig atferd. Dette stemmer også overens med Bentes utsagn, hvor hun forbinder fysisk vold med en mannlig atferd. Bente og Carina ser altså på fysisk vold som et uttrykk for maskulinitet. Femininitet og maskulinitet er relasjonelle begreper som baserer seg på å gjøre forskjell på kvinner og menn, og hvor kategoriene måles opp mot og utelukker hverandre (Connell 1995: 68). Siden vold blir forbundet med en maskulin atferd, setter klientene seg selv i en maskulin kategori. Hos Astrid gjelder dette også for hennes atferd som ikke er relatert til voldsutøvelser. Hun snakker om seg selv med at hun har en maskulin atferd og hun har hele livet opplevd at hun ikke passer inn i et normativt syn på det som anses som feminint.

Vold bryter med synet på kvinnelighet

Birgitta Svensson (2004), professor i etnologi, mener at synet på det feminine ble etablert mot slutten av 1800-tallet og at det siden da har holdt seg stabilt. Videre sier hun at begrepet femininitet assosieres med den borgerlige kvinnens ideal, liv og opplevelser, og en spesiell eller normativt måte å være respektabel kvinne på (Svensson 2004: 147). Det som anses som feminin atferd har altså ikke endret seg betraktelig, og måles opp mot et visst normativt ideal i samfunnet.

Begrepet maskulinitet(er) måles opp mot hva som anses som feminint. West og Zimmerman (1987) mener at det som defineres som feminint eller maskulint, skapes gjennom å skille mellom gutter og jenter, kvinner og menn.

Maskulinitet og femininitet oppfattes dermed som dikotomiske kategorier som baserer seg på atferden til en mann eller kvinne. Maskulinitet knyttes til menns uttrykk, mens femininitet knyttes til kvinners uttrykk. Utøvelse av vold er historisk sett knyttet til menn, dermed er utøvelse av vold knyttet til maskulinitet, kanskje spesielt fysiske voldsutøvelser. Ifølge Kolnar (1999) er det et behov for en utøvelse av vold innenfor bestemte samfunnsrammer. Vold har ifølge han blitt en del av den maskuline identitetsdannelsen. Kvinner har derimot ikke hatt de samme rollene, og vold er ikke en del av deres identitet.

Som jeg viser til ovenfor blir voldsutøvelser, særlig fysiske, knyttet til en maskulin/mannlig atferd. Klientene har til felles at de ikke anser seg selv å passe inn i en stereotypisk feminin kjønnsrolle. De betrakter sin atferd som maskulin. På bakgrunn av det klientene forteller forstår jeg det som at de ser volden som et uttrykk for kjønn. Selv om de er kvinner, ser de sine voldsutøvelser som maskuline. Astrid beskriver sin mor i en feminin kjønnsrolle, der moren passer godt inn i forestillingen om hva en kvinne skal være, og hun ser på seg selv som en motsetningen til denne. Hun forstår seg selv som en annen type enn moren og med maskuline trekk. Hun sier hun var odelsgutt, og pålegger sin opptreden maskulinitet. Bente og Carina ser på sine voldsutøvelser som en maskulin atferd. Carina legger senere vekt på at dette er en oppfatning i samfunnet:

«Den vanlige oppfatningen i samfunnet er jo at det er menn som utøver vold. Jeg tror det er like mange kvinner som gjør det, men man hører bare om menn.»

Her sier hun først at samfunnets oppfatning er at vold er mannlig atferd. Videre sier hun at hun tror det er like mange kvinner som menn som utøver vold. Vold kobles til menn på bakgrunn av at det er deres vold som det snakkes om. Kvinners voldsutøvelser er ifølge Carina like vanlige som menns voldsutøvelser, men de holdes skjult.

Bente: «(...) jeg er en kvinne som har vært sint, og jeg vet hvor ille det kan gå. Men alle de andre som står og ser på, de, nei, det er ikke så ille [imiterer andre]. Men jeg vet hva jeg har gjort, og jeg vet hvor mye jeg har gjort. Så jeg vet at det er ille.»

Stine: «Hvorfor tror du at folk har den oppfatningen at det ikke er så ille?»

Bente: «Det er menn som slår. Kvinner bruker bare ord. Sånn har det jo vært i alle år, i hvert fall i hodet på folk. (...) Fordi det er så liten forståelse for det. Det er så lite fokus på det. (...) Men du ser ikke at kvinner gjør ting.»

Bente støtter med dette utsagnet Carinas forståelse. Ut fra egne erfaringer vet Bente hvor alvorlig kvinners voldsutøvelser kan være. Hun peker på at det er en alminnelig oppfatning om at kvinners vold ikke er alvorlig, siden kvinner bruker ord og menn slår. Dette skillet er, ifølge Bente, en oppfatning folk har. Denne oppfatningen gjør at det er liten forståelse for at kvinner utøver fysisk vold og for at det holdes skjult. Tidligere har jeg også vist at det er en høyere terskel for å betegne voldsutøvelse utøvd av kvinner som vold. Ifølge

kulturforsker Sidsel Natland (2009) bryter kvinner som utøver vold med en kvinnelig stereotypi. Hun sier at vold som begrep og praksis knyttes til ideer om en maskulin atferd (ibid.: 17). Når kvinner utøver vold er det et avvik fra denne stereotypien. En voldelig atferd fra kvinner bryter med synet på hva en kvinne representerer og det anses derfor som «unaturlig». Svensson sier at begrepene vold og kvinnelighet er uforenelige (2004: 148). Ut fra hennes artikkel forstår jeg at dette støtter opp om at vold anses som en mannlig atferd. Hun sier videre, i tråd med Zimmerman og Wests teori om å gjøre kjønn, at forestillingen for hva som anses som mannlig og kvinnelig, og hva disse kategoriene innebærer, hele tiden må reproduseres (Svensson 2004). For å få en annen forståelse for hva som ligger i de respektive kategoriene, må forestillingene altså brytes opp.

Hvis det er gitt at kvinner utøver femininitet og menn utøver maskulinitet, og volden anses som en mannlig atferd, bryter voldsutøvende kvinner denne forestillingen. Det at kvinner utøver vold kan derfor bety to ting. Den ene muligheten er at maskulinitet og femininitet ikke er noe som nødvendigvis utøves av de respektive kjønnene. Menn kan altså utøve femininitet og kvinner maskulinitet. Ved at maskulinitet og femininitet anses som gjøring åpner det opp for at de ikke er dikotome. Kategoriene flyter over i hverandre og grensene for hva som er hva, er utydelige. Den andre konklusjonen kan være at vold ikke er et mannlig eller maskulint uttrykk, men at den heller er uavhengig av kjønn.

Ulike perspektiver på vold

Det skilles i hovedsak mellom to ulike perspektiv på vold i nære relasjoner. Det kjønnsnøytrale perspektivet ser både på kvinner og menn som potensielle utøvere av vold. Volden blir sett på som en måte å agere på i en konfliktsituasjon, og er ofte gjensidig (Stefansen og Pape 2006: 208). Volden som kjønnet er et feministisk perspektiv på voldsutøvelser, hvor fokuset er på menns voldsutøvelser mot kvinner. Menns voldsutøvelser i nære relasjoner blir gjerne forklart med menns posisjon i samfunnet og volden blir sett på som et uttrykk for en generell undertrykkelse av kvinner i et mannssamfunn (ibid.). Nedenfor vil jeg se nærmere på hvilke perspektiv for vold som snakkes frem av terapeutene.

Et kjønnsnøytralt perspektiv på vold

Når Elin snakker om forskjeller på voldsutøvelser utøvd av kvinner og menn sier hun:

«Kvinner utøver jo vold på lik linje med menn»

Dette utsagnet kan ha flere betydninger. På den ene siden kan hun mene at det ikke er store forskjeller på selve voldsutøvelsene til kvinner og menn, altså at

kvinner for eksempel utøver fysisk vold på lik linje med menn. Typen vold som utøves av kvinner og menn er dermed ikke ulik. Det kan også bety at kvinner og menn utøver vold i like stor grad, altså at omfanget av voldsutøvelsene er det samme for kvinner og menn. Elin understreker videre sin oppfatning med et utsagn om sin egen erfaring som sinnemestringsterapeut:

«Jeg har hørt grove voldshistorier fra små, søte, yndige damer altså»

Elin sier her at kvinner, som kanskje ikke oppfattes som voldsutøvere, forteller om alvorlige utøvelser av vold. Det er underforstått at kvinner utøver vold av alle slag. Volden er ikke avhengig av kjønn eller fysikk, vold kan utøves av alle. Den siste forekomststudien utført av NKVTS (Sogn og Hjemdal 2010) viser at når det gjelder partnervold mellom kvinner og menn, er menn utsatt for både fysisk og psykisk vold. Dette stemmer overens med Elins erfaring som sinnemestringsterapeut.

Disse utsagnene fra Elin synes å ha et kjønnsnøytralt perspektiv på vold. Kimmel stiller spørsmål ved hva som faktisk ligger i et kjønnsnøytralt syn på vold og mener dette er uklart (2002, ref. i Enander 2011: 108). Han spør om det betyr at kvinner slår like ofte som menn eller at det er like mange kvinner som menn utøver vold, om kjønnsnøytraliteten i vold refererer til hvilken motivasjon som ligger i voldsbruk, og om konsekvensene av voldsutøvelsene er det samme uansett kjønn. På bakgrunn av Kimmels spørsmål konkluderer Enander (2011: 108) med at et kjønnsnøytralt perspektiv på voldsutøvelser er et uklart konsept. Elins utsagn om at kvinner utøver vold på lik linje med menn, vekker også samme spørsmål som Kimmel, om hvilken betydning som ligger i dette synet. Et kjønnsnøytralt perspektiv på vold kommer altså frem som et aktuelt synspunkt, men det er uklart hva dette innebærer.

Vold som kjønn

Fride snakker om et mangfold av voldsutøvelser når hun forteller om kvinners handlinger, og legger ikke vekt på spesielle kategorier av vold. Men hun nevner at menns voldsutøvelser skiller seg fra kvinners:

«Forskningsmessig så vet vi at menn utøver mye farligere vold, de er mye farligere, de slår hardere, de ødelegger mye mer enn kvinner gjør, for eksempel.»

Hun uttrykker her at det er en vesentlig forskjell på menns voldsutøvelser sammenlignet med kvinners, ved at menns vold er farligere fordi den forårsaker mer skade. Elin støtter opp Frides utsagn om at menn begår farligere vold:

«(...) men de fleste drapene begås jo av menn, det blir kanskje alvorligst utfall når det er vold fra menn på grunn av muskelmasse.»

Det som Elin sier her er at menns vold har alvorligere utfall enn kvinners vold på bakgrunn av kroppslige ulikheter. Dette er altså en biologisk argumentasjon for at volden er ulik for kvinner og menn. Innenfor perspektivet der man ser volden som kjønnnet, snakker terapeutene særlig frem to argumentasjoner for hva som ligger til grunn: biologi og sosialisering.

Biologisk argumentasjon

Ovenfor har jeg vist at det foreligger ulike forståelser av kjønnsdimensjonens betydning i vold. Jeg konkluderte med at det er uklart hvilken betydning som ligger i et kjønnsnøytralt perspektiv. Videre vil jeg undersøke hvilken argumentasjon som bunner i volden som kjønnnet.

Ovenfor trakk jeg frem utsagn fra Fride og Elin, hvor de trekker frem menns sterkere fysikk som en årsak til at volden som utøves av menn er mer fysisk skadende. I intervju med samtlige av terapeutene kommer denne forståelsen frem. Samtidig trekker jeg frem i avsnittet om det kjønnsnøytrale perspektivet at Elin sier kvinner utøver vold på lik linje med menn. Jeg trekker ikke en videre konklusjon av hva dette innebærer. Ut fra utsagnene om fysikk kan dette bety at kvinner og menn utøver samme vold, men at menns vold på bakgrunn av en biologisk forklaring gjør større skade. Dagfinn sier derimot at de siste sinnemestringsgruppene har vært preget av historier om psykiske voldsutøvelser.

Dagfinn: «Hvis man skal snakke om menn og damer, så er det fra grov fysisk vold (...) da er vi mer over i manneverden. Altså, det er slåssing hvor du på en måte, i rusa tilstand, fylla, null kontroll hvor du bare herjer løs og er helt uanfektet, til makt over partner, makt over søsken, foreldre, gjennom roping brøling, slå på bordet, og ned til underfundig lage situasjoner slik at unger blir redd, utrygg. Utydelighet, med en så stor variasjon i uttrykksform at du på en måte blir så utydelig til slutt at du, det vil jeg også kalle vold. Så de som er her har, alt mulig det, men når jeg sier forskjell mellom det fysiske, så er det forskjell mellom gutter og jenter.»

Innholdet i dette utsagnet kommer ikke frem tydelig ved en gjennomlesing. Ut fra intervjusituasjonen er min tolkning at Dagfinn først og fremst sier at menn og kvinner ikke utøver samme type vold. Menn er i større grad utøvere av grov fysisk vold. Kvinners voldsutøvelser beskriver han som en variasjon av psykisk uttrykksform, noe som innebærer ulike voldsutøvelser slik som roping og brøling, som gjør de utsatte utrygge. Videre legger han trykk på at det er forskjell mellom de fysiske voldsutøvelsene ut fra kjønn. Jeg går videre inn på dette under intervjuet:

Stine: «Kan du beskrive hva forskjellen er?»

Dagfinn: «Altså, guttene, det er sjeldnere jeg har hørt om damer som har på en måte fysisk ødelagt andre mennesker, med å sparke i ansiktet, og med den type vold. Men slåssing er det.»

Her uttrykker han tydeligere at det er forskjell på kvinner og menns voldsutøvelser. Det er sjeldent man hører kvinner snakke om voldsutøvelser som fysisk ødelegger andre mennesker, noe Dagfinn mener er mer vanlig blant mannlige voldsutøvere. Kvinner sloss også, men utfallet er ulikt fra menns vold. Menn er sterkere fysisk og forårsaker dermed større skade.

Med denne biologiske argumentasjonen snakker terapeutene frem kjønn som noe man «er». Menn har ofte større muskelmasse, noe som gir større fysiske skader ved utøvelse av fysisk vold. Forståelsen av kjønn som noe man er, er et nokså alminnelig syn på kjønn hvor kvinner og menn oppfattes som avgrensede kategorier. Med et kjønnert syn på volden, hvor menns voldsutøvelser mot kvinner står i fokus, blir derfor voldsutøvelser sett på som en praksis utført av menn. Denne forståelsen av kjønn er preget av essensialisme, og biologisme, hvor avvikende atferd blir betraktet som «unaturlig» oppførsel (Moi 1998: 31). Når kvinner utøver fysisk skadende vold blir dette sett på som unaturlig. Volden er knyttet opp til et maskulint uttrykk, også når voldsutøveren er kvinne. Dette gjenspeiler klientenes syn på seg selv, hvor de beskriver seg selv med maskuline uttrykk.

Sosial argumentasjon

Når Dagfinn snakker om ulikheten mellom voldsutøvelsene til kvinner og menn, sier han også at det blir for enkelt å forklare grovere utfall av menns vold med muskelmasse:

«(...) gutter lærer å håndtere følelseslivet sitt med andre midler enn damer, det synes jeg at jeg hører og ser rundt meg hele tiden. (...) det er flere menn som utøver grovere vold enn det er damer, det er jo helt klart, og det tror jeg handler om at de, de har ikke noe annet redskap. Det er det redskapet de bruker.»

Med fokus på menns voldsutøvelser, peker Dagfinn her på sosialisering, miljø og oppdragelse som en årsak til utøvelse av vold. Denne måten å håndtere følelser er noe han mener gutter og menn lærer. Dagfinn sier at det er flere menn som utøver fysisk vold, da det gjennom sosialisering blir en akseptabel måte å uttrykke følelseslivet for menn. Denne argumentasjonen henger sammen med oppfatningen om å *gjøre kjønn*. Å gjøre kjønn innebærer at man skaper forskjeller mellom kjønn gjennom strukturer og språk, noe som trekkes kobles til barndommen og oppveksten (Zimmerman og West 1987). Kjønnroller (re)produseres og legitimeres kontinuerlig gjennom samfunnets ordninger og forståelsen for hva en kvinne og mann er. Ut fra dette perspektivet er volden en atferd som er innlært. Hvis da kvinnes voldsutøvelser anses som noe utenfor normen, er det på grunn av at en kvinnelig voldelig atferd ikke er (re)produsert og legitimert som en feminin atferd. Dagfinn sier videre:

«(...) Hvis man skal ta bort skillet mellom damer [og menn], så synes jeg at man skal skille mellom dem som har en rushistorie, har levd i harde miljøer, og der kommer damene inn også. Kraftig vold. Som da har ofte skjedd i ruset tilstand. (...) Det er klart det går ikke mer på kjønn, det går på miljø.»

Her peker Dagfinn på at voldsutøverens bakgrunn og personlige erfaring har påvirkning på volden man utøver. Han trekker frem rusmiljøer som eksempel hvor det utøves mer fysisk skadeliggjørende vold, og at denne volden utøves av begge kjønn. I enkelte miljøer er det altså mer vanlig å utøve vold, både for kvinner og menn.

Konsekvenser av ulike perspektiv på vold

I utsagnene fra terapeutene snakkes det frem et noe nyansert syn på volden som utøves av kvinner og menn. Det foreligger flere oppfatninger av voldsutøvelser basert på kjønn. Det er noe uenighet i om kvinner og menn utøver samme type vold, men terapeutene er samstemte i synet på at konsekvensene av menns voldsutøvelser er noe annerledes enn kvinners voldsutøvelser. Biologiske forskjeller mellom kvinner og menn gjør at menns fysiske voldsutøvelser gjør mer skade enn kvinners fysiske voldsutøvelser. I tillegg til biologiske forskjeller, trekker Dagfinn inn sosialisering og miljø som faktorer som er med og påvirker oss som mennesker. Han mener altså at menn utøver mer vold enn kvinner, siden vold er en uttrykksform som de lærer og er en del av den mannlige kulturen.

Ut fra analysen vil jeg si at terapeutene har en noe avgrenset forståelse av voldens kjønnsperspektiv. De ulike oppfatningene vil gi noen virkninger av behandlingssystemer og hjelpeapparat, kanskje særlig med tanke på hvordan utøverne blir møtt og oppfattet i deres møte med de forskjellige instansene.

Terapeutenes perspektiv på vold gir ulike konsekvenser. Med et syn om at kvinner er i mindre stand til å utføre voldelige handlinger, bidrar man til å ufarliggjøre volden de utøver. Med en forklaring basert på biologi og at kvinner er svakere enn menn, foreligger en oppfatning om at kvinner kan være i mindre stand enn menn til å utøve farlige handlinger. En forklaring ut fra sosialisering og miljø, hvor man antar at menn utøver mer vold på bakgrunn av at volden er deres redskap til å håndtere følelseslivet, legges det skjul på at dette også kan være gjeldene for kvinner.

Voldsutsatte menn opplever, ifølge Fjell (2013), å ikke bli trodd på når de oppsøker hjelpeapparatet. Ved samlivsbrudd hvor det var barn inn i bildet, sier flere av Fjells informanter at de ble møtt med holdninger om at mor ses på som den beste forelderen. Videre forteller mennene at deres kvinnelige partnere kom

med påstander om blant annet seksuelle overgrep av deres felles barn og at det var han som utøvde vold. I disse tilfellene sier mennene at det offentlige hadde høy tillit til kvinnenens forklaringer, mens mennenes forklaringer ble ofte satt i tvil. Dette tyder på at det i hjelpeapparatet finnes en forståelse om at voldshandlinger utøvd av kvinner ikke er like alvorlige som voldshandlinger utøvd av menn. I tillegg kan man si at det foreligger en statlig kjønnsdiskriminering som baserer seg ut fra hvordan vold oppfattes i samfunnet.

Ulike forståelser av kjønn har etter hva jeg ser i analysen også noen effekter på klientenes selvoppfattelse. Selv om de er kvinner som utøver vold, forbinder de sine utøvelser med maskulinitet. De oppfatter alle, på noe ulikt vis, at deres opptreden passer bedre inn i det som blir forbundet med mannlig eller maskulint. Deres selvoppfattelse kan være en konsekvens av at fysiske voldsutøvelser oppfattes som mannlige, og at deres atferd ikke passer inn i det som anses som kvinnelig. Det kommer frem i denne oppgaven at kvinner kan utøve all slags vold, men deres utøvelse blir ikke anerkjent. For å kunne argumentere at vold kan utøves av alle, må man gå bort fra en forklaring om at vold er en maskulin eller mannlig handling. Vold må synliggjøres, uavhengig av hvem utøveren er.

Håndtering av følelseslivet

Ovenfor trakk jeg frem et utsagn fra Dagfinn hvor han snakket om sosialisering og miljø som en årsak til voldsutøvelser. Han sier: «gutter lærer å håndtere følelseslivet sitt med andre midler enn damer». I dette utsagnet ligger en forståelse av at kvinner lærer å håndtere følelseslivet sitt på en ikke-voldelig måte.

Terapeutene snakker gjentagende ganger om måten kursdeltagerne kommuniserer på. De trekker frem at en sentral del av sinnemestringskurset er å lære ikke-voldelige måter å formidle sine følelser på. Fride sier at de kvinnelige kursdeltagerne har et mål om å kunne formidle følelseslivet ved å snakke om det. I dette ligger en oppfatning om at kursdeltagerne ikke håndterer følelseslivet ved å uttrykke seg med ord, som altså kommer i motsetning til Dagfinns utsagn ovenfor. Under intervjuet sier han også dette:

«Det jeg opplever veldig mye, er at det er mange mennesker som ikke har snakket sammen om sånne ting, det er folk som har levd et langt liv, 30 år, og egentlig aldri har prata med foreldre eller søsken eller venner om vanskelige såre ting og er ikke vant til det. De får for en sånn, [knips], faen, selvfølgelig. Og ikke for at de er dumme eller for at de er forferdelig voldelig eller ett eller annet, det er for at det ikke er tema. Vi tror det er et åpent samfunn, men vi er ganske lukka mennesker»

I dette utsagnet støtter Dagfinn opp under hva Fride sier. Han erfarer at mange

av deltagerne ikke har snakket om såre ting. De får seg en vekker når de åpner seg følelsesmessig ved å snakke om de såre tingene ovenfor familie eller venner. Han sier at det ikke snakkes om vanskeligheter, da det ikke er et tema i disse relasjonene. Ut fra dette kan man forstå at kommunikasjonen (eller mangel av) kan kobles til sosialisering og miljø, og hva som oppfattes som alminnelig i relasjon til hverandre. Gro kobler det å ikke uttrykke følelseslivet direkte opp mot voldsutøvelse:

«(...) for mange av dem er passive, de sier aldri hva de tenker og føler i situasjoner, og så plutselig smeller det. (...) Volden starter når ordene tar slutt, når du ikke evner å kommunisere mer.»

Hun sier at deltagerne er passive i sin kommunikasjon med andre og at de ikke uttrykker følelser med ord. Når følelsene blir ikke uttrykt med ord, ender utøverne med å uttrykke dem gjennom vold. Ut fra disse utsagnene ser man at det å uttrykke følelser er en viktig del av det kursdeltagerne skal lære.

Også i intervjuene med klientene var kommunikasjon et gjentakende tema. Astrid opplevde ensomhet, og hun forteller hun ikke hadde noen å dele problemene med. Med et omfattende sykdomsløp med store påkjenninger håndterte hun ikke følelseslivet. Hun hadde ingen redskap for å uttrykke følelsene på, og løsningen ble å rette sinnet mot moren og en utløsning gjennom voldsutøvelsene. I likhet med Astrid, understøtter Bente og Carina det terapeutene sier angående volden som et uttrykk for noe annet, noe de ikke klarer å kommunisere med ord.

Bente: «Jeg gjorde alle følelsene mine om til sinne, for det var lettest sånn. For da slapp folk å se på at jeg var lei meg, for da slapp folk å se at jeg var, ja, bare sur. Alt ble gjort om til sinne. (...) i stedet for å gjøre følelsene mine om til sinne, heller vise de, det sliter jeg med enda.»

Carina: «(...) jeg blir jo såra av det, og jeg viser det jo ikke, så blir jeg sint istedenfor å vise at jeg blir lei meg. (...) Jeg bygde opp en del sinne, og jeg fikk liksom ikke ut sinne der det skulle. Og så når det smalt da, så var jeg jo sint for alt, og ikke bare for den ene lille tingen.»

Her forteller både Bente og Carina at de heller ble sinte enn å vise følelsene sine på andre måter. Dette ble deres redskap for å håndtere følelser de ikke var komfortable med å gi uttrykk for. Carina støtter med denne uttalelsen hendelsesforløpet Gro beskriver ovenfor om at volden starter «når du ikke evner å kommunisere mer». Det er i disse situasjonene utøverne mister selvkontrollen ved at de «klikker» eller «svartner», som jeg gikk inn på i kapittel fire.

Ut fra disse utsagnene kan man konkludere med at voldsutøvelse i stor grad handler om manglende evner til å kommunisere om følelseslivet. Klientene gir

ikke uttrykk for følelser, noe som medfører at et sinne bygges opp, og som de dermed mister kontrollen over. Volden er et redskap for å uttrykke seg i mangel av noe annet. I utsagnet jeg trekker inn innledningsvis kobler Dagfinn en fysisk håndtering av følelseslivet til gutter og menn. Å bruke vold som redskap for å håndtere følelser forbindes til et maskulint uttrykk. Ut fra klientenes utsagn gjelder dette kvinnelige voldsutøvere, siden også kvinner bruker vold for å håndtere følelseslivet. Denne type vold er ikke et uttrykk som kan relateres til ett kjønn, men derimot et uttrykk for følelser uavhengig av kjønn.

Oppsummering

Først i dette kapitlet har jeg sett på hvordan terapeuter som jobber med sinnemestringskurs og tidligere kvinnelige deltagere på sinnemestringskurs forholder seg til begrepet vold. Min konklusjon er at terapeutene støtter seg til en bred forståelse av begrepet, som i hovedsak baserer seg på Isdals definisjon. Dette er ikke særlig oppsiktsvekkende, siden Brøsetmodellen støtter seg på denne definisjonen av begrepet vold. Klientene betegner derimot, selv etter gjennomført sinnemestringskurs, først og fremst fysisk vold som den faktiske volden. Den fysiske volden blir også oppfattet som mer alvorlig enn andre ikke-berørende voldsutøvelser. Dette skillet mellom hva som blir betegnet som vold og ikke, kan synes å være særlig gjeldende når utøveren er en kvinne. Kvinners ikke-fysiske voldsutøvelser blir gjerne karakterisert med bruk av andre begrep enn vold. Dette kan bidra til å holde kvinners voldsutøvelser skjult. På bakgrunn av de ulike oppfatningene stiller jeg spørsmål om hva som er den «riktige» oppfatningen av begrepet vold. Jeg er ikke i posisjon til å komme med en konklusjon, men det er tydelig at innholdet i begrepet vold er uklart og det er kanskje derfor hensiktsmessig med en videre diskusjon.

Deretter har jeg undersøkt de kjønnede aspektene ved kvinners voldsutøvelser. Jeg innledet med å gå inn på klientenes fortellinger om hvordan de oppfattet seg selv og sine voldsutøvelser. På ulike måter forteller alle tre at de kobler maskulinitet til seg selv eller sine utøvelser. Astrid opplever at hun fra barndommen ikke passet inn i et normativt syn for hva som er kvinnelig. Bente og Carina trekker linjer mellom sine voldsutøvelser til maskulin atferd. Deres utsagn er preget av at de selv oppfatter sine voldsutøvelser som maskuline. Videre går jeg inn på at vold utøvd av kvinner bryter med hva som oppfattes som kvinnelig. Vold blir knyttet til en mannlig atferd. Bente og Carina er inne på at kvinner kan være like voldelige som menn, og at samfunnets føringer legger skjul på dette. Kvinners vold blir derfor oppfattet som mer «unaturlig» enn menn som gjør det samme.

Videre går jeg inn på betydningen av kjønn i volden som kommer frem av intervjuene med terapeutene. Det kommer frem at det ligger flere perspektiver til

grunn. Først går jeg inn på volden som kjønnsnøytral. I dette perspektivet ligger en forståelse for at både kvinner og menn er potensielle utøvere av vold. Ut fra Kimmel (2002, ref. i Enander 2011: 108) stiller jeg spørsmål om hvilken betydning som ligger i dette perspektivet, og konkluderer med at det er uklart. Jeg går så inn på det feministiske perspektivet om at volden er kjønn. I dette perspektivet foreligger det to argumentasjoner hos terapeutene. Det første jeg trekker frem, er en biologisk argumentasjon. Her peker de på biologiske forskjeller hos kvinner og menn, som ligger til grunn for at voldens konsekvenser blir ulikt ut fra kjønn. Menn har større muskelmasse og forårsaker derfor større skade, i tillegg til at de utøver farligere vold. Den andre argumentasjonen handler om sosialisering og miljø. Dagfinn peker på at kvinner lærer å håndtere følelser, mens menn bruker vold som et redskap for å håndtere følelser. Jeg bygger med bakgrunn i dette på den sosiale argumentasjonen ved å gå inn på hvordan de kvinnelige deltagerne på sinnemestringskursene håndterer følelseslivet. Jeg konkluderer med at for klientene er volden et resultat av følelser som ikke kommer til uttrykk. Volden er altså et uttrykk som kan sies å være på tvers av kjønn.

Kapittel 6: Oppsummering og avsluttende betraktninger

I denne oppgaven spør jeg: Hvordan forstås kvinners voldsutøvelser? I og med at jeg ønsket å utforske voldsutøvende kvinners perspektiv på deres egne utøvelser, har jeg intervjuet tre kvinner som har deltatt på sinnemestringskurs. I tillegg har jeg intervjuet fire terapeuter som gjennom sinnemestringskurs jobber med kvinner og menn som har sinne- og aggresjonsproblemer. Dette for å undersøke deres perspektiver på tematikken.

Jeg har delt analysen inn i to. I det første analysekapitlet har jeg sett på kvinnenenes egne fortellinger om handlingene de har utøvd, hvilke forklaringer de legger til grunn og hvordan de selv har erfart sine utøvelser. I det andre analysekapitlet har jeg fokusert på ulike dimensjoner ved begrepet vold, de utøvende kvinnenenes selvoppfatning og ulike perspektiver på vold med et fokus på kjønn. Jeg har verken lagt en bestemt forståelse til grunn for begrepene vold, maskulinitet eller femininitet, eller sett på innholdet i dem som gitte. Dette på grunn av at jeg har ønsket å undersøke hvilke forståelser som kommer frem av intervjuene. På denne måten har konstruktivisme vært det overordnede perspektivet i min analyse.

Gjennom de to foregående kapitlene har jeg trukket frem sentrale tema relatert til kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner. Nedenfor vil jeg se på noen av funnene som har kommet frem av analysen før jeg avslutter med noen videre refleksjoner.

Oppsummering av hovedfunn

I kapittel fire tok jeg for meg kvinnenenes handlinger ved å dele dem inn i de kategoriene av vold som Brøsetmodellen baserer seg på. Kvinnene forteller om ulike utøvelser som ut fra Brøsetmodellen og Isdal (2000) kan kategoriseres som psykisk, fysisk, materiell og seksuell vold.

For å undersøke hva kvinnene selv erfarer at de oppnår med sine utøvelser gikk jeg videre inn på klientenes forklaringer. Samtlige av klientene beskriver at det å utøve voldelige handlinger gir dem en utblåsning av følelser. Med sine utøvelser får de en utløsning av følelsene som de ikke klarer å kommunisere med ord. Makt, avmakt og kontroll kommer i denne sammenheng frem som viktige aspekter. Utøvelsene for én av klientene kan forstås som en metode for å få oppmerksomhet. Hennes utøvelser kan tolkes som et ønske om å bli sett i øyeblikket hvor hun utøver disse handlingene. Det kan også tolkes som en konsekvens av en frustrasjon eller avmaktssituasjon ved at hun føler hun aldri blir sett. En annen klient forteller at hun legger opp til situasjoner som hun vet vil ende opp med at hun kan utøve vold, noe som jeg kobler til makt og kontroll

over den utsatte. Aspektet om makt kommer også frem i klientenes beskrivelser om hvordan det føles i situasjonen hvor de utøver vold. Én av klientene kobler følelsen av makt i utøvelsen opp mot avhengighet. En vanlig beskrivelse når klientene forteller som sine handlinger er at de «klikker» eller at det «svartner» for dem. Disse beskrivelsene vitner om at de mister kontroll over seg selv og måten de uttrykker seg på.

Til slutt i kapittel fire har jeg gått inn på hvordan klientene har erfart egne utøvelser. I det ene intervjuet kommer skam og tabu særlig frem. På bakgrunn av klientenes fortellinger, supplert med annen forskning, konkluderte jeg med at kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner er sterkt tabubelagt; det er et tabu for utøverne over sin opptreden, det er tabu å være utsatt for vold og et tabu forbundet med å gripe inn når utøveren er en kvinne. En av klientene forteller at hennes søster fikk en rekke bekymringsmeldinger angående måten klienten behandlet moren på. Det var tydelig at personalet ved morens omsorgsbolig var klar over at noe foregikk. Klienten ble likevel aldri konfrontert, verken av søsteren eller omsorgspersonalet. Det kan også virke som om det er en høyere terskel for å gripe inn i situasjonen når volden ikke etterlater fysiske merker. Klientenes beskrivelser vitner om at deres utøvelser bunner i dem selv og at de bærer på en stor byrde ved å ha utsatt andre personer for sitt sinne og sine voldelige handlinger.

I kapittel fem gikk jeg inn på flere dimensjoner av vold. Innledningsvis tok jeg for meg begrepet vold og jeg utforsket informantenes oppfatninger av hvilke betydninger som ligger i det. Det viste seg at selv om klientene må erkjenne sine utøvelser som vold gjennom sinnemestringskurset, har de et annet syn på begrepet vold enn terapeutene. Terapeutene forholder seg til Isdals definisjon og underkategorier (Isdal 2000), mens klientene oppfatter fysisk vold som den egentlige volden. De berørende utøvelsene ses som mer alvorlig enn ikke-berørende utøvelser. Dette skillet er særlig gjeldende når volden utøves av en kvinne. Ofte blir den psykiske volden betegnet med andre begrep som «å bruke ord», «rope», «brøle», «galskap» og «surhet». På bakgrunn av de ulike oppfatningene av vold, stilte jeg spørsmål om hvilken forståelse som er mest «korrekt». Jeg konkluderte med at begrepet vold er uklart og at det er behov for en videre diskusjon om hva det innebærer.

Videre i kapittel fem gikk jeg inn på klientenes syn på seg selv og sine voldsutøvelser. På ulike måter trekker alle tre frem maskuline trekk ved seg selv. Én klient har opplevd at hun ikke passet inn i et normativt syn av kvinnelighet gjennom oppvekst og i voksen alder. De to andre trekker linjer mellom sine voldsutøvelser til maskulin atferd og de oppfatter egne handlinger som maskuline. Ut fra et syn om at vold er maskulint, gikk jeg inn på at voldsutøvelser utøvd av kvinner bryter med samfunnets syn om hvordan en

kvinne «skal» være. Kvinneres voldsutøvelser oppfattes på grunn av dette som «unaturlig» atferd.

Jeg gikk dermed inn på betydningen av kjønn i vold som kom frem i intervjuene med terapeutene. Det kom frem to perspektiv: vold som kjønnsnøytralt og vold som kjønn. Vold som kjønnsnøytralt er et perspektiv, men det er tvetydig hva dette synet innebærer. Når det gjelder vold som preget av kjønn, foreligger det to argumentasjoner blant terapeutene. Den ene innebærer en biologisk argumentasjon som trekker frem at menn har større muskelmasse og deres vold forårsaker derfor større skade. Menn utøver med denne argumentasjonen farligere vold enn kvinner. Den andre argumentasjonen handler om sosialisering og miljø. Her ble det trukket frem at kvinner og menn lærer å håndtere følelser på ulikt vis. Ut fra argumentasjonen om sosialisering og miljø gikk jeg videre inn på hvordan klientene håndterer følelseslivet. Det viser seg at forklaringene som ligger til grunn for argumentasjonen om sosialisering og miljø, som først og fremst kobles opp til gutter/menn, også gjelder for klientene. Jeg konkluderte med at voldsutøvelse i stor grad handler om manglende evner til å kommunisere om følelser. Vold er ikke et uttrykk som kan kobles til enten kun kvinner eller kun menn, men det er et uttrykk for følelser på tvers av kjønnskategoriene.

I analysen kom det frem at klientene først og fremst bruker betegnelsen vold om fysiske handlinger. Når de omtaler de ikke-berørende voldshandlingene bruker de derimot andre begreper. Menn som utsettes for vold av kvinner betegner heller ikke handlingene de er utsatt for som vold (Fjell 2013). I motsetning til dette har terapeutene en videre forståelse for vold. Gjennom sinnemestringskursene jobber de med å utvide forståelsen for hva vold innebærer til de av deltagerne som mener at den fysiske volden er den «egentlige» volden. Det er altså divergerende oppfatninger av betydningsinnholdet i begrepet vold. Voldsutsatte menn som søker hjelp, opplever å ikke bli trodd eller tatt på alvor av hjelpeapparatet (ibid.). Måten menn blir møtt av hjelpeapparatet tyder på at det finnes en forståelse av kvinner og menn som «forskjellige» og med ulike behov for oppfølging. Dette ved at voldshandlinger utøvd av kvinner ikke blir forstått som like alvorlig som voldshandlinger utøvd av menn.

Det synes også å være en utbredt forståelse om at kvinner ikke kan utøve fysisk vold. Den fysiske berørende volden oppfattes av klientene som mer alvorlig enn ikke-berørende vold. Vold kobles, som nevnt, til maskulin/mannlig atferd. En strukturell oppfatning av kjønnsforskjellighet skaper grenser for hva kvinnelig og mannlig atferd «skal» være. Et voldsbegrep som bare omhandler fysisk vold vil bidra til en usynliggjøring av annen vold, og det å se vold som et maskulint uttrykk vil bidra til en utbredt forståelse om at kvinner ikke kan utøve vold.

Ut fra intervjuene med terapeutene trekker jeg frem perspektiv om kjønnsnøytral vold og volden som preget av kjønn. Min oppfatning er at noe av kjønnsforståelsen til terapeutene er *for avgrensede*. Selv om de gjennom deres erfaring med voldsutøvende kvinner har bevitnet mange historier om kvinners voldsutøvelser, har de likevel et syn på vold som kobler utøvelser til maskulin atferd. I analysen trekker jeg frem et sitat fra en av terapeutene. Han sier: «bak et sinne, ligger et minne» og «sinne er en erstatning for noe annet». Disse utsagnene vitner om at det ligger noe uforløst bak sinnet. Kvinner blir ofte forstått som empatiske og som gode på å vise følelser. Kvinner som ikke utøver vold er ut fra normen «korrekte» kvinner, og kvinner som utøver vold er «unormale» eller «maskuline». Som jeg kommer frem til i analysen kommer klientenes følelser til uttrykk gjennom vold, og vold er deres måte å formidle følelser på. Dette kan synes å gjelde for både kvinner og menn som utøver vold. Ut fra analysen mener jeg det kan være en klar forbindelse mellom kvinner og vold, slik det gjennom tiden har vært mellom menn og vold. Dette tyder på at det ikke klare skiller mellom kvinner og menn når det gjelder voldsutøvelser, noe som derimot later til å være en alminnelig oppfatning.

Videre refleksjoner

Jeg tror at grunnen til at kvinners voldsutøvelser ikke blir sett og anerkjent i samfunnet, i bunn og grunn handler om hvordan voldsproblematikken blir oppfattet. I de siste tiårene har det hovedsakelig vært fokus på menns voldsutøvelser i nære relasjoner. Oppfatningen om kvinners voldsutøvelser er at det hovedsakelig handler om psykisk vold, som jeg har vist ikke oppfattes like alvorlig som fysisk vold. I flere omfangsundersøkelser kommer det fram at like mange kvinner og menn utøver fysisk vold innenfor kategorien som betegnes som «mindre alvorlig». I Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner 2014-2017 (Justis- og beredskapsdepartementet 2013) skriver regjeringen at de har som utgangspunkt at vold i nære relasjoner er årsak til, utrykk for og direkte konsekvens av manglende kjønnslikestilling. I handlingsplanen foreligger et stort fokus på menn som utøvere og kvinner og barn som utsatte. Handlingsplanen trekker riktignok frem at menn *kan* være utsatt for vold, men dette vektlegges ikke særlig videre. Forebyggende tiltak rettes mot menn, ungdommer og det de betegner som «nyankomne» i Norge. Min oppfatning av handlingsplanens forståelse av kjønnslikestilling er at den baserer seg på stereotypiske oppfatninger av voldsproblematikken. For å jobbe mot vold med et perspektiv på manglende kjønnslikestilling, mener jeg at man ikke kan fortsette å bidra til en usynliggjøring av kvinners voldsutøvelser. En usynliggjøring av kvinners voldsutøvelser tror jeg vedlikeholdes av et ensidig fokus på tematikken og ved å fokusere på menns voldsutøvelse. For at likestilling skal kunne oppnås må man ha det samme fokuset på voldsutøvelsene, uavhengig av utøverens kjønn.

Det kommer frem i oppgaven at vold knyttes til menn og voldshandlinger anses som maskuline. En slik oppfatning av vold tror jeg er ganske utbredt (jf. Fjell 2013; Natland 2009). En sammenkobling mellom maskulinitet og vold tror jeg bidrar til en forskjellsskapende stereotypisering både av maskulinitet og femininitet og denne bidrar til å usynliggjøre at både kvinner og menn (og barn) kan være utøvere. Natland (2009: 201) nevner at et kjønnsperspektiv på vold er nødvendig for å få frem hvordan forestillinger om ulikheter kommer til uttrykk og hvordan ulike fortolkninger noen ganger blir dominerende. Jeg er enig i at det er viktig å utforske vold med et kjønnsperspektiv. Likevel er det mange likheter mellom volden som utøves av kvinner og menn, og likeså forklaringene for voldsbruk. Det er derfor kanskje hensiktsmessig med mer forskning på vold som fokuserer på likheter, fremfor forskjeller, for å synliggjøre fellestrekkene.

I Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (Justis- og Beredskapsdepartementet 2013) trekkes det frem et sitat av Lydia Guy: «Å endre verden fordrer ikke bare at vi endrer atferden til det enkelte individ, men også deres familier, lokalsamfunn og rådende forestillinger i samfunnet.» Å jobbe mot vold handler altså ikke bare om å skape endring i atferd hos enkeltindividet, men også av samfunnets forståelse av voldsproblematikken. Derfor må det forskes, opplyses og bevisstgjøres om hva vold i nære relasjoner er, og hva den kan innebære.

Litteratur

Botnedal, og Nilsen (2008): *Kvinnerommet. Vi gratulerer krisesenterbevegelsen 1978-2008*. Oslo: Krisesentersekretariatet.

Brumoen, Hallgeir (2007): *Vanen, viljen og valget*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.

Connell, Raewyn (1995): *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

Crenshaw, Kimberlé W (2006) *Mapping the margins. Intersectionality, Identity politics and violence against women of color*. Kvinder, Køn & Forskning nr. 2-3: 7-21.

Danbolt, Marte (2011): *Flere menn på krisesentrene*. Sist hentet 18.5.2016 fra: http://kommunal-rapport.no/artikkel/flere_menn_pa_krisesentrene

Elvegård, Kurt, Frigstad, Sigrun Aasen og Thorshaug, Kristin (2011): *Tilrettelagte samtaler ved familievold*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.

Enander, Viveka (2011): *Violent Women? The Challenge of Women's Violence in Intimate Heterosexual Relationships to Feminist Analyses of Partner Violence*. NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research, 19: 2: 105-123.

Fjell, Tove Ingebjørg (2013): *Den usynliggjorte volden – Om menn som utsettes for partnervold fra kvinner*. Oslo/Trondheim: Akademika forlag.

Folkvord, Magnhild (2012): *Strøymer til krisesentra*. Sist hentet 18.5.2015 fra: http://www.klassekampen.no/article/20131101/ARTICLE/131109997#_ga=1.180754919.1170794954.1460709038

Gelles, Richard J., Loseke, Donileen R. og Cavanaugh, Mary M. (2005): *Current controversies on family violence*. Thousand Oaks, California: Sage.

Grøvdal, Yngvild og Jonassen, Wenche (2015): *Menn på krisesenter*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress. Rapport 5/2015.

Haaland, Thomas, Clausen, Sten-Erik og Schei, Berit (2005): *Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. NIBR-rapport 2005: 3.

Helsedirektoratet: *Avhengighetssyndrom i ICD-10*. Sist hentet 19.5.2016 fra:

<http://www.helsebiblioteket.no/retningslinjer/rop/2-definisjoner-metode/2.3-rusdiagnoser-icd-og-dsm/2.3.2-avhengighet-i-icd-10>

Hjemdal, Ole Kristian og Pape, Hilde (2004): *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 1/2004.

Hydén, Margareta (2000): *Forskningsintervjuen som relationell praktik*. I Haavind, Hanne (red.): *Kjønn og fortolkende metode – metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Isdal, Per (2000): *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget

Jarwson, Stig og Haugan, Grethemor Skagseth (2008): *Vold og aggresjon*. I Berge, Torkil og Repål, Arne (red.) *Håndbok i kognitiv terapi*. Oslo: Gyldendal Akademiske forlag.

Justis- og beredskapsdepartementet (2013): *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna (2005): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag

Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde universitetsforlag

Kolnar, Knut (1999): *Vold, sex og identitet*. I Meyer, Siri og Sirnes, Thorvald (red.): *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. Oslo: Ad Noram Gyldendal

Kruse, Anja Emilie og Bergman, Solveig (2014): *"Jeg kan jo ikke kalle det noe annet enn vold..." En forskningsoversikt og en intervjustudie om mødres vold mot barn*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 4/2014.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademiske

Lindfors, Bodil (2002): *A question of Balance. Conflict and aggression in close relationships*. Åbo: Åbo Akademi

Lorentzen, Jørgen (2006): *Forskning på menn og maskuliniteter*. I Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke (red.): *Kjønnsforskning. En Grunnbok*. Oslo:

Universitetsforlaget

Moi, Toril (1998): *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Mossige, Svein og Stefansen, Kari (2007): *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA Rapport 20/2007

Møller, Mogens (2000): *I fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget

Narud, Kjersti (2014): *Vold mot kvinner*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Natland, Sidsel (2009): *Volden, horen og vennskapet. Fortellinger om unge jenters voldsbruk – en kulturanalyse*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag

Nordhelle, Grete (2009): *Manipulasjon. Forståelse og håndtering*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.

Pape, Hilde og Stefansen, (2004): *De skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Rapport nr. 1/2004

Petterson, Tove (2003): *Våld som iscensetting av femininitet*. I Lander, Ingrid, Petterson, Tove og Tiby, Eva (red.): *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur

Sandmo, Erling (1999): *Voldssamfunnets undergangs: Om disiplineringen av Norge på 1600-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget

Sinnemestring: *Behandling*. Sist hentet 18.5.2015 fra: <http://www.sinnemestring.no/behandling>

Skilbrei, May-Len, Stefansen, Kari og Smette, Ingrid (2013): *Seksuell vold – en introduksjon*. Sosiologi i dag, vol. 43 s. 5-14.

Sogn, Hanne og Hjemdal, Ole Kristian (2010): *Vold mot menn i nære relasjoner*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Statistisk sentralbyrå (2010): *Dette er Kari og Ola. Kvinner og menn i Norge*. Sist hentet 19.5.2016 fra: https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/39417?_ts=132af42ef40

Stefansen, Kari (2014): *Seksuell vold er mer enn voldtekt*. Sist hentet 19.5.2016 fra: <https://radikalportal.no/2014/05/12/seksuell-vold-er-mer-enn-voldtekt/>

Stefansen og Pape, Hilde (2006): *Kjønn og vold*. I Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke (red.): *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget

Stene, Reid Jone (2003): *Vold og trusler i 20 år. Levekårsundersøkelsene 1983-2001*. Sist hentet 18.5.2016 fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/vold-og-trusler-i-20-aar>

Stene, Reid Jone (2004): *Mange – men færre – ofre*. Sist hentet 18.5.2016 fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/mange-men-faerre-ofre>

Svensson, Birgitta (2004): *Könets destabilisering. Kvinnor som våldsverkare och gärningsmän*. I Österberg, Eva og Cronberg, Marie Lindstedt (red.): *Våldets mening. Makt, mine, myt*. Lund: Nordic Academic Press

Taylor, Gabriele (1985): *Pride, shame and guilt*. Oxford: University press

Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thoresen, Siri og Hjemdal, Ole Kristian (2014): *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Rapport nr. 1/2014

Weber, Max (1971): *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal

West Candace og Zimmerman, Don H. (1987): *Doing gender?* I Lorber, J. og Farrell, S. A. (red.): *The social construction of gender*. Newbury Park.

WHO (2002): *World report of violence and health*. Geneva: World Health Organization.

Ystgård, Grete og Meisingset, Anne (2013): *Kvinner og vold i nære relasjoner "Hva innebærer dine sinneproblemer for din livssituasjon?"* Masteroppgave i psykisk helsearbeid: Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Vedlegg 1 – informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

"Kvinnens voldsutøvelser i nære relasjoner"

Bakgrunn og formål

Jeg skal i løpet av høsten 2014 og våren 2015 skrive en mastergradsoppgave ved Institutt for Tverrfaglige Kulturstudier ved NTNU, med spesialisering i Kjønn- og kulturstudier. Masteroppgaven har arbeidstittel "Kvinnens voldsutøvelser i nære relasjoner".

Bakgrunn for valg av dette temaet er at vold i nære relasjoner også utføres av kvinner og ikke bare av menn slik den vanlige oppfatningen er. Vold utøvd av kvinner overfor nære personer som partner og/eller barn har av den grunn blitt lite utforsket og vi vet lite om både omfang, hva slags vold det er snakk om og om kvinner utøver vold av andre grunner enn menn. Hensikten med mitt prosjekt, som er et kvalitativt studie, er særlig å sette søkelys på hvordan kvinner selv forstår sin voldsbruk.

Hva innebærer deltakelse i studien?

For å kunne gjennomføre denne studien har jeg behov for å komme i kontakt med 5-10 kvinner som har utøvd vold i nære relasjoner som er villig til å dele sin erfaring for å belyse et viktig tema. Kvinner som deltar eller har deltatt på sinnemestringskurs ved St. Olavs Hospital avd. Brøset kan derfor være en aktuell gruppe å hente informanter fra. De som er villige til å delta vil bli kontaktet for å avtale et intervju/samtale. Intervjuet vil bli utført på tomannshånd mellom deltaker og intervjuer. Spørsmålene vil omhandle kvinnens håndtering av sinne og utøvelse av vold i nære relasjoner. Intervjuet vil bli tatt opp.

De som er positiv til å dele sin erfaring angående dette tema vil bli kontaktet for et intervju med en varighet på ca 45 – 90 min.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. All opplysning og informasjon vil kun bli behandlet av mastergradsstudent Stine Torgersen og veileder førsteamanuensis Berit Gullikstad. All informasjon vil bli anonymisert og kodet, slik at navn og informasjon ikke kan kobles sammen. Navn på deltagere og koblingsnøkkel oppbevares separat fra øvrige data.

Deltagelse i studien vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon.

Prosjektet skal avsluttes senest i januar 2016. Etter endt prosjektperiode vil notater bli makulert/slettet. Anonymisert transkribert intervju vil bli bevart etter studiet avsluttes, mens intervjuopptak vil bli slettet. Resultatene av studiene vil publiseres i form av en mastergradsoppgave.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Stine Torgersen via e-post eller telefon. E-post: stinetor@stud.ntnu.no Tlf: 45299953

Med hilsen

Stine Torgersen
Masterstudent
Institutt for Tverrfaglige Kulturstudier

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien om kvinners voldsutøvelser i nære relasjoner, og jeg ønsker å stille til intervju.

(Dato, Signert av prosjektdeltaker)

Vedlegg 2 - intervjuguide terapeuter

Intervjuguide terapeuter

Forteller i korte trekk om prosjektet. Underskrift på samtykkeerklæringen.

Beskrivende spørsmål

Hva er din stilling og arbeidsoppgaver?

Hvor lenge har du arbeidet med sinnemestring?

Hva slags utdanning og/eller arbeidsbakgrunn har du?

Hvordan er organiseringen av kurset?

Hvor lenge har dette kurset eksistert?

Hvordan ble tiltaket til?

Har kurset endret seg på noen måte siden det ble satt i gang?

Rettes kurset mot en spesiell gruppe mennesker?

Hvem rapporterer dere til? Hva vil (de) det offentlige ha igjen? Virkning?

Kollektive mål? Antall kurs, deltagere og oppnåelse?

Finnes det noen tilsynsordning?

Er det noen som tar kontakt for deltagelse som avvises? Hvorfor?

Sinnemestring

Hva er sinnemestring?

Hvorfor kaller dere kursene sinnemestringskurs?

Hvordan er sinnemestringskursene lagt opp?

Omtales begrepet vold eksplisitt, eller er dette en betegnelse som ikke brukes?

Hvorfor (ikke)?

Hva gjøres på kursene? Konkretiser/beskriv mest mulig.

Hva snakkes om i gruppene?

Hvilke kriterier ligger til grunn for å kunne delta på kurset hos dere?

Hvordan kommer deltagerne i kontakt med dere for å delta på sinnemestringskurs?

Hvem tar kontakt for behandling? (lege, politi, deltager) Hvordan er denne prosessen?

Er deltagelsen pålagt deltagerne, eller er det frivillig?

Hva skjer hvis man unnlater å delta? Hvem rapporteres det til i slike tilfeller?

Hva er deltagerens mål med kurset?

Skrives det journal og plan for hver enkelt klient? Formuleres individuelle mål for deltagerne?

Ser du at sinnemestringskurset har effekt på deltagerne? Hvordan?

Hvorfor har dere oppfølgingskurs? Er det vanskelig å ikke falle tilbake?

Kjønn

Hvorfor har dere egne kurs for kvinner?

Hvordan er deltagelsen fordelt mellom kvinner og menn?
Er mennene som deltar annerledes enn kvinnene som deltar?
Er det forskjellige forklaringer på hvorfor kvinner og menn deltar på kursene?

Arbeidshverdag

Hva slags oppgaver har du som terapeut i sinnemestringskurs?
Hvordan er kontakten mellom deg og deltagerne mellom møtene?
Hva er de største utfordringene i det å jobbe med sinnemestringsgrupper?
Hva er mest givende i din arbeidshverdag?
Hva ønsker du å oppnå gjennom sinnemestringskursene?

Vold i nære relasjoner

Hva er sinne?
Hva er vold?
Hva slags vold utøves av deltagerne på kurset?
- Fysisk?
- Psykisk?
- I nære relasjoner? Overfor partner, barn, andre fremmede?
- I offentligheten, eller privat grunn?
Er det noen typiske forklaring på voldsutøvelsen til deltagerne av sinnemestringskurset?
Ser du (Tror du det er) noen forskjell på volden ut fra at den utøves av menn eller kvinner?
Hva er de største utfordringene for tematikken rundt vold i nære relasjoner?

Er det noe du har lyst til å legge til?